

Република Бугарија - Република Македонија
ИПА Програма за прекугранична соработка
2014 – 2020

Финална верзија на Програмата

септември 2014 г.

CCI:	2014TC16I5CB006
Назив	Програма за ПГС ИПА Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г.
(Варијанта 1)	1.0
Прва година	2014
Последна година	2023
Валидна од	1 јануари 2014 г.
Валидна до	31 декември 2023 г.
№ на одлуката на ЕК	
Датум на одлуката на ЕК	
№ на одлуката за измена на државата-членка	
Датум на одлуката за измена на државата-членка	
Датум на стапување во сила на одлуката за измена на државата-членка	
Региони на ниво NUTSIII (или слични региони во држава што не е членка) вклучени во програмата за прекугранична соработка	<p>Република Бугарија: два региони на ниво NUTSIII: Благоевград и Кустендил</p> <p>Република Македонија три региони на ниво NUTSIII: Североисточен, Југоисточен и Источен</p>

СОДРЖИНА

СОДРЖИНА.....	3
I. СТРАТЕГИЈА ЗА ПРИДОНЕСОТ НА ПРОГРАМАТА ЗА СОРАБОТКА ЗА ОДБРАНИТЕ ТЕМАТСКИ ПРИОРИТЕТИ И СООДВЕТНА СПОГОДБА ЗА ПАРТНЕРСТВО И СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТ(И) НА ДРЖАВИТЕ	7
1.1 Стратегија за придонесот на Програмата за соработка за одбраните тематски приоритети и соодветна Спогодба за партнерство и стратешки документ(и) на државите	7
1.1.1 Опис на програмската стратегија за соработка, која ќе допринесе за одбраните тематски приоритети и соодветна Спогодба за партнерство и стратешки документ(и) на државите	7
1.1.2 Образложение за изборот на тематски приоритети врз основа на анализа на потребите во планскиот регион во целина и одбраната стратегија во одговор на овие потреби, која во соодветниот момент се занимава со отсутните единици во прекуграничната инфраструктура, имајќи ги во предвид резултатите од прелиминарната проценка.....	27
1.2 Образложение за доделуваните финансиските средства	28
II. ПРИОРИТЕТНИ ОСКИ	32
2.1 Опис на приоритетните оски (различни од техничка помош)	32
2.1.1 Приоритетна оска 1	32
2.1.2 Фонд, основа за пресметка на субвенцијата од ЕУ и образложение за изборот на база за пресметка	32
2.1.3 Специфични цели на тематскиот приоритет и очекувани резултати.....	32
2.1.4 Елементи на други тематски приоритети, додадени кон приоритетната оска.....	34
2.1.5 Активности, што ќе бидат поддржани во тематскиот приоритет.....	34
2.1.5.1 <i>Опис на видот и примери за активности што ќе бидат поддржани и очекуваниот придонес за конкретните цели вклучително тогаш кога тоа е соодветно, дефинирање на основните целни групи, конкретни целни територии и видови корисници</i> 34	
2.1.5.2 <i>Водечки принципи за избирање на активности</i>	37
2.1.5.3 <i>Планирано искористување на финансиски инструменти (ако е соодветно).</i> 38	
2.1.6 Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма.....	39
2.1.6.1 Показатели за резултатите за приоритетна оска 1 (специфични за програмата) 39	
2.1.6.2 Показатели резултатите за Приоритетната оска (заеднички или специфични за програмата).....	40
2.1.7 Категории на активности.....	42
2.1.8 Кратко резиме на планираното користење на техничка помош, и тогаш кога е неопходно – мерки за зајакнување на административниот капацитет на органите што учествуваат во управувањето и контролата на програмите и корисниците, и кога е	

неопходно – активности за зголемување на административниот капацитет на соодветните партнери за учество во исполнување на програми (ако е неопходно).....	42
2.2.1 Приоритетна оска 2	43
2.2.2 Фонд, основа за пресметка на субвенцијата од ЕУ и оправданост на изборот на база за пресметка	43
2.2.3 Специфични цели на тематскиот приоритет и очекувани резултати.....	43
2.2.4 Елементи на други тематски приоритети, додадени кон приоритетната оска.....	45
2.2.5 Активности, кои ќе се поддржат со тематскиот приоритет	45
2.2.5.1 <i>Опис на видот и примери за активности што ќе бидат поддржани и очекуваниот придонес за конкретните цели вклучително тогаш кога тоа е соодветно, дефинирање на основните целни групи, конкретни целни територии и видови корисници</i>	45
2.2.5.2 <i>Водечки принципи за избор на активности</i>	48
2.2.5.3 <i>Планирано искористување на финансиски инструменти (ако е соодветно).</i>	49
2.2.6 Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма.....	50
2.2.6.1 <i>Показатели за резултатите за приоритетна оска 2 (специфични за програмата)</i>	50
2.2.6.2 <i>Показатели за резултатите за приоритетна оска 2 (специфични за програмата)</i>	51
2.2.7 Категории на активности.....	52
2.2.8 Кратко резиме на планираното користење на техничка помош , и тогаш кога е неопходно – мерки за зајакнување на административниот капацитет на органите што учествуваат во управувањето и контролата на програмите и корисниците, и кога е неопходно – активности за зголемување на административниот капацитет на соодветните партнери за учество во исполнување на програми (ако е неопходно).....	53
2.3.1 Приоритетна оска 3	53
2.3.2 Фонд, основа за пресметка на субвенцијата од ЕУ и оправданост на изборот на база за пресметка	54
2.3.3 Специфични цели на тематскиот приоритет и очекувани резултати.....	54
2.3.4 Елементи на други тематски приоритети, додадени кон приоритетната оска.....	55
2.3.5 Активности, кои ќе се поддржат со тематскиот приоритет	55
2.3.5.1 <i>Опис на видот и примери за активности што ќе бидат поддржани и очекуваниот придонес за конкретните цели вклучително тогаш кога тоа е соодветно, дефинирање на основните целни групи, конкретни целни територии и видови корисници</i>	55
2.3.5.2 <i>Водечки принципи за избор на активности</i>	57
2.3.5.3 <i>Планирано искористување на финансиски инструменти (ако е соодветно).</i>	58
2.3.6 Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма.....	59
2.3.6.1 <i>Показатели за резултатите за приоритетна оска 3 (специфични за програмата)</i>	59
2.3.6.2 <i>Показатели за резултатите за приоритетна оска 2 (специфични за програмата)</i>	60

2.3.7	Категории на активности.....	61
2.3.8	Кратко резиме на планираното користење на техничка помош , и тогаш кога е неопходно – мерки за зајакнување на административниот капацитет на органите што учествуваат во управувањето и контролата на програмите и корисниците, и кога е неопходно – активности за зголемување на административниот капацитет на соодветните партнери за учество во исполнување на програми (ако е неопходно).....	62
2.4	Опис на приоритетната оска за техничка помош.....	63
2.4.1	Приоритетна оска 4	63
2.4.2	Фонд, база за пресметка на помошта од Унијата.....	63
2.4.3	Специфични цели од тематскиот приоритет и очекувани резултати	63
2.4.4	Активности, кои ќе се поддржат и нивниот очекуван придонес за спроведување на програмата	63
2.4.5	Показатели за конкретната програма	65
2.4.5.1	<i>Показатели за конкретната програма, кои се очекува да придонесат за резултатите</i>	65
2.4.6	Категории на активности.....	65
2.5	Табела за преглед на показателите за приоритетни оски и тематските приоритети	66
III.	ФИНАНСИСКИ ПЛАН	69
3.1	Планирани финансиски средства од ИПА (во евра)	69
3.1.1	Вкупно предвидени финансиски средства од ИПА и национално кофинансирање (во евра)	69
3.2	Пресметка според приоритетните оски и тематските цели	70
IV.	ИНТЕГРИРАН ПРИСТАП КОН ТЕРИТОРИЈАЛНОТ РАЗВОЈ (АКО Е ПРИМЕНЛИВ)	71
4.1	Локален развој предводен од заедниците (таму, каде што е соодветно)	72
4.2	Интегрирани територијални инвестиции (ИТИ) (таму, каде што е соодветно)	72
4.3	Придонес на планираните дејности за макрорегионалните стратегии и стратегиите за морските сливови, потчинети на потребите на планскиот регион, така како што се дефинирани од државите – партнери и со земање во обзир тогаш кога е применливо, на стратешки важните проекти кои се дефинирани во овие стратегии (таму каде што е соодветно)	72
V.	ОДРЕДБИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА СОРАБОТКА	74
5.1	Релевантни власти и органи	74
5.2	Заеднички Комитет за мониторинг.....	75
5.3	Постапка за основање на Заедничкиот секретаријат.....	77
5.4	Генерален опис на организацијата за управување и контрола	77
5.5	Распределба на обврските меѓу инволвираните страни во случај на финансиски корекции, наметнати од страна на управувачкиот орган или Комисијата	88
5.6	Употреба на еврото (каде што е применливо).....	89
5.7	Учество на партнерите.....	89
VI.	ХОРИЗОНТАЛНИ ПРИНЦИПИ	91
6.1	Одржлив развој.....	91

6.2	Еднакви можности и недискриминација	92
6.3	Еднаквост меѓу мажите и жените	93
VII.	ПРИЛОЗИ	95
7.1	Нацрт-извештај на прелиминарната процена (вклучувајќи резиме на извештајот).....	95
7.2	Писмена потврда за согласност со содржината на програмата за соработка (Извор: чл. 8(9) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)	95
7.3	Карта на регионот, опфатен со програмата за соработка	95
7.4	„Резиме за граѓаните“ на програмата за соработка	95
7.5	Стратегиска оцена на животната средина и еколошки извештај	95
7.6	Ситуациска анализа и SWOT анализа	95
7.7	Учество на заинтересираните страни	95
7.8	Тематска концентрација	95
7.9	Листа на користените кратенки.....	95
7.10	Список со направените измени - белешки, прелиминарна оцена.....	95
7.11	Концептуална белешка за методологијата за одредување на показатели за резултати.....	95

I. СТРАТЕГИЈА ЗА ПРИДОНЕСОТ НА ПРОГРАМАТА ЗА СОРАБОТКА ЗА ОДБРАНИТЕ ТЕМАТСКИ ПРИОРИТЕТИ И СООДВЕТНА СПОГОДБА ЗА ПАРТНЕРСТВО И СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТ(И) НА ДРЖАВИТЕ

[Извор: Член 32, Комисијата ја применува Регулативата (ЕУ) №/..... од XXXX за конкретните прописи за исполнување на Регулатива (ЕС) XXXX/2014 од дд.мм.2013 на Европскиот парламент и Советот за создавање на Инструмент за претпристапна помош (ИПА II)]

1.1 Стратегија за придонесот на Програмата за соработка за одбраните тематски приоритети и соодветна Спогодба за партнерство и стратешки документ(и) на државите

1.1.1 Опис на програмската стратегија за соработка, која ќе допринесе за одбраните тематски приоритети и соодветна Спогодба за партнерство и стратешки документ(и) на државите

КОНТЕКСТ НА СТРАТЕГИСКАТА ПОЛИТИКА

Програмата за ПГС ИПА Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г. е создадена во рамките на европската стратегија за интелигентен, одржлив и инклузивен раст и соодветните регионални стратешки документи. Основната политичка рамка во европско, макрорегионално и национално ниво, така како што е опишана во програмата е следната:

Стратегија Европа 2020: Европска стратегија за интелигентен, одржлив и инклузивен раст

Стратегијата Европа 2020 е заедничка за европските институции, земјите членки и социјалните партнери, и има за цел преземање на неопходните активности за постигнување на целите на Европа 2020. Оваа стратегија на ЕУ содржи три комплементарни приоритети:

- **Интелигентен раст:** развивање на економија која е базирана на знаењето и иновациите,
- **Одржлив раст:** поддршка на економија која ги усвојува ресурсите поефективно и која е поеколошка и поконкурентна, и
- **Инклузивен раст:** поддршка на економија со висока вработеност, која обезбедува социјално и територијално зближување.

Таа акцентира врз пет првостепени главни цели, што треба да бидат постигнати до 2020 г. Овие цели бараат усогласени активности меѓу државата и ЕУ, со искористување на сите видови постоечки политики и инструменти.

Во контекстот на програмата на ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г. се бара усогласување со погоре наведените национални и европски активности.

Заедничка стратешка рамка

Заедничката стратешка рамка (ЗСР) се однесува посебно на земји членки на ЕУ, каква што е Бугарија. ЗСР се занимава со невработеноста, демографските промени и образованието, како проблеми од прекугранично значење. Освен тоа, одржливиот развој, ублажувањето на

климатските промени и природните непогоди (развој и комплексно прекугранично управување со природните ризици), како и биолошката разновидност се наведени како поврзани проблеми.

Стратегијата за европската територијална соработка и улогата на прекуграничната соработка.

Европската територијална агенда 2020 дефинира неколку клучни проблеми и потенцијал за територијален развој. Во нив е вклучено зголеменото влијание на глобализацијата, демографските промени, социјалното и економското исклучување, климатските промени и губитокот на биолошката разновидност, при што сите тие имаат однос кон планскиот регион.

Стратегија на ЕУ за Дунавскиот регион

Стратегијата на ЕУ за Дунавскиот регион (СЕУДР) е макрорегионална стратегија чија што цел е решавање на заеднички проблеми на регионот преку усогласување и координација меѓу постоечките политики и иницијативи. Од географски аспект, само бугарскиот дел на планскиот регион е дел од регионот на СЕУДР. Сепак, пожелно е да има усогласување меѓу Програмата ИПА ПГС и СЕУДР.

Спогодба за партнерство на Република Бугарија

Спогодбата за партнерство меѓу Република Бугарија и Европската унија ги дефинира рамките на средствата, кои ќе бидат доделени преку структурните и инвестициските фондови на ЕУ во периодот 2014-2020 г.

Таа ги дефинира приоритетите на државата во сите сектори, а исто така ја зема под внимание улогата на програмите за ПГС како придонес за стратегијата за развој на ЕУ.

Во однос на програмата меѓу Република Бугарија и Република Македонија, Спогодбата за партнерство наведува дека „претпочитаните приоритетни области за соработка се заштитата на животната средина, поддршката и развојот на природното и културното наследство, туризмот и образованието и социјалната инфраструктура“. (СП БГ, 2014; стр. 121)

Документ за стратегија на државата за 2014-2020 г. за поддршката од ЕУ за Република Македонија (СП МК1 2013, стр. 20)

Документот за стратегијата на државата за 2014-2020 г. за поддршката од ЕУ за Република Македонија, ги дефинира реформите во областа на владеењето на правото и соновните права како клучни. Документот ја презентира рамката на државата во однос на поддршката што ќе биде примена во областа на конкурентоста и иновациите, транспортот и развојот, образованието, вработувањето и социјалната политика, како и во областа на заштита на животната средина.

Стратешкиот документ за државата наведува дека програмите за прекугранична соработка во земјата ќе се фокусираат врз социјалниот и економскиот развој на граничните подрачја, и дека „Продолжувањето со контактите помеѓу луѓето, развојот на човечките ресурси и размената на информација треба да останат основен дел од индивидуалните програми“.

Национални и регионални стратегии на Република Бугарија и Република Македонија

При анализата на потенцијалот и пречките и во текот на формулирање на визијата и стратешките цели на Програмата за ПГС ИПА Република Бугарија – Република Македонија 2014-2020 г., исто така е обратено внимание на следните стратешки документи кои се поврзани со регионалниот развој:

- Национална стратегија за развој на шумскиот сектор во Република Бугарија за периодот 2012 - 2022 г.

- Стратегијата за регионалниот развој на Република Македонија за 2009 – 2019 г.
- Стратегиите за регионален развој на областите Благоевград и Кустендил за периодот 2014 – 2020 г.
- Програмите за развој на Југоисточниот, Источниот и Североисточниот плански регион 2009 – 2013 г.

ПЛАНСКИОТ РЕГИОН

Планскиот регион е лоциран во јужниот централен дел на Балканскиот полуостров. Тој опфаќа територија од 18 087 кв. км. и има 980 375 жители (види во БГ ДЗС, 2012 г., МК ДЗС., 2012 г.). Границата е копнена и е со должина 165 км.

Од бугарска страна територијата вклучува два региони од NUTS ниво 3 – **Благоевград и Кустендил** (што е 52,5% од целиот регион од Програмата за ПГС), и опфаќа 23 општини, 462 населени места и население од 452 973 души (што е 46,2% од вкупното население на регионот од Програмата и 6,2% от населението на државата).

Од страна на Република Македонија, во територијата се опфатени **Североисточниот, Источниот и Југоисточниот** статистички регион од NUTS ниво 3 (што е 47,5% од регионот од Програмата, 33,4% од територијата на државата), и опфаќа 27 општини, 597 населени места и население од 527 402 души (што е 53,8% од вкупното население од регионот од Програмата и 25,6% од населението на државата)

Повеќе од половината од планскиот регион е планински, при што шумите заземаат 46,5% од вкупната површина, но има и многубројни низини со плодородна земја. Климата е разновидна – од умерено континентална, преодна континентална и планинска до средноземноморска во долините на реките. Регионот е богат со водени ресурси: реки, меѓу кои најголемите се Струма, Места, Брегалница, Струмица (Струмешница); езера (дел од езеро Дојран, Водоча, Мантово); 233 езера во Рила и 186 во Пирин меѓу кои најпознати се седумте Рилски езера, како и минерални води какви што има во целиот регион, предмет на соработка.

Регионот на ПГС се карактеризира со концентрација на населението, со стопанските и социјалните дејности во неколку регионални центри (Благоевград, Кустендил, Дупница, Сандански, Гоце Делчев и Петрич од бугарска страна и Куманово, Штип и Струмица од страната на Република Македонија – 37% од населението на регионот) и многу на број ретко населени рурални и периферни области во планините и во близина на границата. Насоката на секој дел од регионот на ПГС е кон нејзините внатрешни центри наместо низ границата, што се должи на фактот, дека низ нив поминуваат важни транспортни коридори, со што и на тој начин се обезбедува полесен достап до надворешните центри и до врските со главните градови на државите.

Показателите за демографијата, вработеноста и економскиот развој во регионот на ПГС се понеповолни отколку во ЕУ и во многу односи се полоши во споредба со просечните во двете држави.

ТЕРИТОРИЈАЛНА АНАЛИЗА

Вработеност, мобилност на работната сила, социјално и културно вклучување

Пазарот на работна сила во прекуграничниот регион е во неповолна ситуација, со јасни регионални дисбаланси и со понегативни трендови во бугарскиот дел на регионот.

Демографскиот развој на регионот се карактеризира со ниска густина на населеност, намалување на стапката на наталитет и се постаро население. Во периодот 2007-2012 г. населението во вклучената гранична област е намалено со 2,5 %, при што бројките се попозитивни за Република Македонија (евидентен е мал пораст во Југоисточниот и Североисточниот регион), во споредба со силно негативниот тренд во областите Кустендил –

Бугарија (-10,98%) и евидентирано крајно намалување на населението во општините Трекљано (-43,74%), Невестино (-26,80%), Рила (-24,17%), Кочериново (-21,10%) и неколку други (види во Споредбена анализа 2007-2012, МК ДЗС; МК ДЗС).

Структурата на вработеноста јасно ги одразува разликите и диспропорциите на регионалната економска структура и потенцијал. Југоисточниот регион и Област Благоевград имаат посебно позитивно влијание врз показателите за вработеноста во целиот регион на ПГС, додека Североисточниот регион од страната на Република Македонија и Кустендил од бугарска страна покажуваат слабо учество во вработеноста, исто така и во споредба со националните нивоа во двете држави.

За регионот не е својствена **мобилноста на работната сила**. Основните причини се локалниот (национален) менталитет и традициите да се работи таму каде што се живее, недостигот на современи вештини и компетенција (на пример јазици, ИКТ вештини и др.) посебно меѓу возрасното население, како и надворешни причини како недоволен квалитет на транспортната инфраструктура, планинскиот рељеф на регионот со многу оддалечени населени места и низок квалитет на јавниот превоз и меѓуградските линии. Прекуграничната мобилност е ограничена поради законски причини, затоа што Република Македонија не е земја членка на ЕУ.

Регионалната работна сила, како предност за потенцијалните работодавачи може да предложи специфични знаења и вештини во традиционалните сектори (земјоделство, одгледување на овошје, лесна индустрија и др.) и поконкурентни расходи за работна рака отколку во главните градови на државите и во другите големи градски центри. Сепак, постои потреба од дополнителна квалификација и преквалификација за стекнување на нови вештини во поновите индустрии како туризмот.

Како и во повеќето држави во ЕУ, нивото на невработеност во граничниот регион е значајно поголемо во споредба со годините пред финансиската криза. Во 2012 г. **невработеноста** во регионот на соработка достигна просечно 20,3%, но ситуацијата е сериозно различна во целиот регион (од 10,4 во Благоевград до 52,8% во Североисточниот регион). Структурата на невработеност према полот не е суштински проблем во регионот. Проблемите што треба да се решат се поврзани со значајно повисоките нивоа на невработеност во руралните средини во споредба со градските центри (поради слабата економска активност, слабо образованата работна рака) и високата невработеност меѓу младинците, која е сериозен проблем и на национално ниво и во двете држави, со силно негативен тренд во бугарските региони. Невработеноста меѓу младежите и посебно меѓу тие со високо образование е загжувачка, бидејќи истата е основна причина за емиграцијата, а со што и на тој начин се влошува и без тоа неповолната демографска ситуација во регионот.

Нивото на **бедност** е повеќе загрижувачко од страната на Република Македонија (кадешто нивото на бедност во 2009 г. било 31,1%), макар што бугарските области на ПГС во последните години исто така се карактеризираат со негативни трендови. За разлика од овие соодноси на бедност, област Благоевград е на прво место во државата со најмал удел на луѓе кои живеат под нивото на бедност (12,4 во 2011 г. во споредба со 21,2% за Бугарија).

Групите што се најранливи од исклучување поради бедност, се домаќинствата со многу членови (61% од такви семејства во Република Бугарија и 47,3% во Република Македонија се бедни), невработените (48,5% од тој вид на лица во Република Бугарија и 41,8% од Република Македонија се бедни), луѓето кои живеат во руралните и оддалечените подрача и ромските малцинства.

Проблеми

- Континуираната демографска криза е голем проблем за регионот на ПГС, што води до стареење на населението, понатамошна изолација на оддалечените региони, голема диспропорција на вработеноста меѓу регионалните центри и големите градови

- и малите општини, опаѓачката индустрија која создава дополнителна невработеност.
- Емигрирањето во странство, посебно меѓу млади и подобро образовани лица, претставува сериозен проблем и ја влошува демографската ситуација во регионот, што на неколку места води до крајна депопулација.
- Растечкото ниво на бедност, ниските доходи и социјалното исклучување на ранливите групи се проблеми кои посебно важат за селските и оддалечените региони што предлагаат ограничени можности за работа, основно во првичниот сектор.
- Независно од постоечките вештини во традиционалните сектори, регионалната работна сила сеуште не поседува современа квалификација која е неопходна за растечката индустрија, со што и на тој начин настанува проблемот да се одговори на потребите и барањата на пазарот на труд.

Потреби

- Потребно е да се развиваат регионалните пазари на работна рака и да се намалат регионалните дисбаланси преку превземање на заеднички иницијативи за вработеност на локално ниво, информациони и консултантски услуги, како и да се стимулира и поттикнува внатрешната мобилност на работната сила.
- Неопходно е да бидат применети мерки за приспособување на регионалната работна сила кон новите барања на пазарот на труд: се бара развивање на квалификација и вештини кои да се соодветни на потребите на локалните производства, како и клучна квалификација поврзана со глобализираната економика, кои освен тоа, можат да придонесат и за зголемување на регионалната конкурентост.
- Присутна е неодложна потреба за создавање на можности за работа и нови работни места за младинците, жените и другите ранливи групи, вклучително да се поттикнува создавањето на нови претпријатија и самовработување, за да се намали миграцијата и одливот на мозоци и да се спречи обезлуѓувањето на регионот.
- Неопходно е да се води борба против бедноста и социјалното исклучување; треба да се испитаат можностите за поддршка на социјални претпријатија, посебно во руралните средини, како и да се разменува искуство меѓу секторите за социјални услуги. Треба да се обрати посебно внимание на развивањето на дејности што се насочени кон потребите на ранливите групи како луѓето со хендикеп, возрасните лица или ромските заедници.

Животна средина, прилагодување кон промените на климата и спречување и управување со ризици.

Регионот кој е предмет на ПГС нуди уникатни карактеристики од гледна точка на **пейзажот и биолошката разновидност**, кои претставуваат една од неговите најсилни страни. Регионот се радува на богати шуми со разновидна флора и фуна, релативно чисти почви (со исклучок на одредени места во земјоделските/индустриски/рударски подрачја, кадешто е утврдено загадување на почвите) и плодородна земја, како и минерални извори (со најтоплиот минерален извор на Балканите во Сапарева бања, 103,5°C). Територијата претставува мозаик од многубројни планини (со врвот Мусала – највисокиот врв на Балканот (2925 м)), долини, речни сливови и езера. Во регионот се наоѓаат два од трите национални паркови во Република Бугарија (националните паркови Рила и Пирин, од кои Пирин е вклучен во Конвенцијата на УНЕСКО за заштита на културното и природното наследство). Меѓу вредностите на регионот се неколку природни резервати и многубројни заштитени териотрии: Парангалица (најстариот природен резерват во државата), Бајуви дупки-Ѓинѓирица (најголемиот (2873 ха) биосферен резерват во државата), Седумте рислки езера, Стобските пирамиди; на територијата на Република Македонија, природните споменици: Дорјанското езеро (во Рамсар од 2008 г.), Смоларските и Колешинските водопади во планината Беласица и Моноспитовското блато во близина на Струмица со присуство на глацијални реликти од

папрат (*Osmundaregalis*). Планините Осогово, Беласица, Малешево и делови од сливот на река Струма исто така се признаени од Стратегијата на Светската унија за заштита на природата (МСЗП) како региони со висок потенцијал за прекугранични дејности.

Повеќето од природните ресурси на регионот се заштитени и добро сочувани. Делот на заштитени територии од вкупната територија на двете бугарски области на регионот е 13,43% за Благоевград и 11,94% за Кустендил, во споредба со просечно 5,2% за Бугарија (види во План за регулација и градби на ЈЗР БР, 2012). И покрај тоа, што повеќето територии кои се наоѓаат од бугарската страна на прекуграничниот регион се официјално регистрирани и вклучени во мрежата на Натура 2000, заклучно со овој момент има одобрени планови за управување само за неколку територии, така што сеуште претстои да се работи во таа насока. Заштитените територии од страната на Република Македонија се 25 од вкупно регистрираните 86 места во државата (види во ЕАОС ЕІОНЕТ, 2013).

Прекуграничниот регион исто така има голем потенцијал за **производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија**, како ХЕЦ, сончева енергија, биомаса, геотермални води и ветар. Во Кустендил енергијата од ХЕЦ традиционално се користи од 1927 г. кога е изградена првата ХЕЦ „Осогово“, а во следните години се изградени уште неколку ХЕЦ. Финансирањето од ЕУ исто така ја поттикнува изградбата на централи со користење на сончева и ветарна енергија. Вкупниот капацитет на производство на енергија од изградените извори на обновлива енергија во двете бугарски области е скоро 200 МВт, притоа потенцијалот за развој сеуште не е постигнат.

Од страната на Република Македонија работи една хидроцентрала во Калиманци. Моќностите од ХЕЦ во овој дел од регионот на ПГС се обезбедуваат од 27 централи, на кои се паѓаат 29% од вкупните инсталирани моќности од ХЕЦ во државата. Енергетската ефикасност и обновливата енергија се теми за кои прекуграничната соработка и размената на добри практики би можеле да обезбедат дополнителен стимул за развој во поврзаните области.

Падот на индустриското производство има **позитивно влијание врз животната средина** на регионот, каде што во моментов не работат големи индустриски загадувачи. Негативното влијание врз квалитетот на воздухот доаѓа од раздвижениот сообраќај во поголемите градови и основните поврзани патишта, како и од масивното користење на цврсто гориво (дрва, јаглен) во домаќинството. Во бугарската територија се присутни единствено локални места со загадени почви во индустриските региони, како и покрај главните превозни линии. Оштетените територии се на местата во кои се добиваат сировини (јаглен, карпеста маса, инертни материјали). На територијата на Република Македонија рудниците за бакар во Бучим и железо во Дамјан (Радовиш), Саса, Злетово и на олово и цинк во Тораница, претставуваат „жешки точки“ со голем потенцијал за загадување на почвите и водите. Содржината на тешки метали не покажува особено високи вредности. Рекултивацијата на земјиштето околу рудниците е еден од конкретните проблеми во регионот. Сериозна загриженост за животна средина во градските подрачја за регионот за ПГС (како и за двете соседни држави) ја придизивкува состојбата на старите индустриски зони во градовите, кои во главно се засегнати од трансформацијата во пазарна економија во последните декади, со постоечните празни производствени згради кои се рушат и запуштените локации, чиешто претворање во современи индустриски зони бара сериозни инвестиции.

Најголемите еколошки проблеми на пограничниот регион се поврзани со **загадувањето на реките**. Постојат многу загадени делови од реките во сливот на реките Струма и Брегалница, што е резултат главно од директното испуштање на отпадни води од индустриски (и рударски објекти) и комунални извори, наоѓалишта на руда и од употребените пестициди и ѓубрива во земјоделството. Недоволни се инсталациите за пречистување на отпадните води, а и покрај напредокот што е постигнат во последните години, сеуште има многу населби (посебно во селските и планинските подрачја) кои не се поврзани со канализациски систем. Сеуште се потребни големи инвестиции во **собирањето и преработувањето на цврстиот отпад**. Долготраен проблем се незаконските депонии и одделното собирање, разделување и рециклирање на цврстиот отпад кои се со ограничен опфат и слаба покриеност во областа.

Климатските промени претставуваат сериозна закана за граничниот регион, што носи ризик од суша, ерозија на почвата, поплави, екстремни температури, шумски пожари и

зголемување на температурата на водите. Бугарија во целина е меѓу државите во ЕУ за кои се очекува да бидат најсилно погодени од климатските промени, а Република Македонија е дури и повисоко во скалата на засегнати земји од климатските промени. Граничното подрачје е дел од регион со најголема ранливост од климатските промени. Најзагрозени ќе се стопански сектори како земјоделство, производство на енергија од ХЕЦ и туризам. Неопходно е да се посвети посебно влијание на биолошката разновидност во регионот (кадешто најнегативното влијание е врз мочуриштата и грмушките) и управувањето со сливовите на реките.

И покрај тоа, што адаптацијата кон климатските промени се смета за најважно ниво на ЕУ и на национално ниво, во досегашната прекугранична соработка се ограничени инвестициите за надминување на конкретните ризици, за обезбедување на одржливост кон непогоди и за имплементација на системи за управување со непогоди.

Проблеми

- Заштитата и сочувањето на уникатната биолошка разновидност и природни ресурси на регионот претставуваат сериозен проблем кога станува збор за нивното искористување во корист на населението и економијата. Поттикнувањето на развојот на туризмот, шумарството, производството на електрична енергија од обновливи извори и други индустриски дејности може да има негативно влијание врз регионалните екосистеми и природниот потенцијал на регионот.
- Загадувањето на водите и почвите поради индустриски и земјоделски активности и загадувањето на воздухот како последица на сообраќајот, сеуште се еколошки проблем врз кој треба да се работи, заедно со проблемите во управувањето и рециклирањето на цврстиот отпад.
- Регионот е посебно ранлив кон климатските промени, бидејќи е многу лошо подготвен да реагира на природните опасности и непогоди.

Потреби

- За да се спречи евентуалното идно разрушување на екосистемите, има потреба од континуирана политика, структуриран пристап, координирани дејности и дополнителни мерки за инвестиции во заштита на прекрасната природа во регионот.
- Исто така, неопходни се заеднички активности, интегрирани политики и концепции за управување со земјиштата, водите и цврстиот отпад и контрола на загадувањето, како и на поврзаните со тоа инвестиции.
- За регионот на ПГС се потребни оперативни планови и мерки за одржливо управување, ефективно и одговорно искористување на ресурсите, за да се намали влијанието од економските дејности и домаќинствата врз природната средина.
- Во областа на одржливоста на климатските промени, спречувањето на ризици и ублажувањето на влијанието на климатските промени се неопходни силни мерки кои треба заеднички да се преземат (на пример системи за рано предупредување, планови за управување со непогоди и поврзаните со тоа инвестиции).
- Постои постојана неопходност од кампањи за зголемување на информираноста и изградба на капацитет на сите нивоа за теми како биолошката разновидност, ефективност во ресурси и енергетската ефикасност, превенција на загадувањето и др.

Одржлива транспортна и јавна инфраструктура.

Основно поради планинскиот рељеф, прекуграничната област се карактеризира со

небалансиран развој на поврзаните инфраструктури, при што главната врска меѓу населените места и единственото средство за поврзување на двете држави преку границата се патиштата. Добриот пристап постои само околу економските и градските центри што се поврзани со главните меѓународни превозни системи Софија-Кулата-Солун (Дел од Европски коридор № 4), Софија-Кустендил-Ѓуешево-Скопје (дел од Европскиот коридор № 8) и Куманово-Велес-Гевгелија (дел од Европскиот коридор № 10). Железничките линии Софија-Дупница-Кулата-Солун и Софија-Кустендил-Ѓуешево исто така поминуваат низ регионот и опслужуваат дел од истиот. Моментално има 3 активни Гранични премени – Ѓуешево-Деве Баир, Станке Лисичково-Делчево и Златарево-Ново Село, но отворањето на повеќе гранични премини ќе го ублажи сообраќајот и ќе ја зајакне прекуграничната интеграција од двете страни на границата. Од гледна точка на ПГ соработката, прекуграничните врски се недоволни и превозните мрежи на двете држави не се добро интегрирани. Освен тоа, патната мрежа е нерамномерно распределена во регионот и тоа го отежнува достапот до планинските и полупланинските подрачја. Во градските делови таа не е доволно развиена (голем сообраќаен метеж), за да одговори на потребите од интезивен локален а и транзитен сообраќај. Тоа го ограничува социјалниот и економскиот развој на овие региони. И покрај направените инвестиции, густината на патната мрежа е значајно под просечната за ЕУ, а состојбата на патиштата од I и II класа е далеку од посакуваните стандарди. Проблем претставува отсутството на патишта кои овозможуваат пристап до многу туристички објекти со добар квалитет.

Освен тоа, внатрешниот регионален јавен превоз не е со неопходниот квалитет, и во повеќето случаи недостигаат сообраќајни врски (автобус-автобус или автобус-воз). Недоволните системи за јавен превоз и расфрланоста на населените места се основните причини за растечка замена на јавниот превоз со лични автомобили, што има значајни последици за животната средина.

Проблеми

- Нерамниот терен на граничното подрачје претставува сериозен проблем за развојот на поврзаната инфраструктура. Тоа пречи на достапот до периферните населени места и оддалечените подрачја, и на тој начин се одразува негативно врз социјалниот и економскиот развој.
- Реновирањето на постоечката јавна инфраструктура бара значајни финансиски ресурси, што претставува сериозен проблем за регионот и за државите генерално.
- Развојот на инфраструктурата и модернизацијата на работата на граничните премини, задно со подобрувањето на царинските процедури, сеуште претставуваат важен проблем за активирање на размената меѓу општините и ослеснување на трговијата и економскиот развој.
- Изостанува развојот на одржлив, енергетски ефикасен јавен транспорт и системи за врска, а исто така и на и раширување на врските на јавниот превоз и подобрувањето на експлоатацијата и услугите.

Потреби

- Потребно е да се подобрат прекуграничните врски, вклучително и зголемување на бројот на граничните контролни пунктови и да се модернизираат постоечките.
- Неопходно е да се подобри достапот до транспорт, информација и комуникациските мрежи и услуги, посебно во малите населени места.
- Треба да се реабилитираат патиштата од I и II класа, како и да се обноват/изградат патишта до туристичките и индустриските региони.
- Неопходно е да се модернизира и рашири железничката мрежа, што ќе има позитивно влијание врз нивото на безбедност и времето за патување.
- Потребно е понатамошно управување на мобилноста и зголемување на информираноста за издржлив транспорт.

Туризам, културно и природно наследство

Богатите природни ресурси (планини, шуми, езера, биолошка разновидност, уникатни природни форми, пештери, геотермални и минерални води, водопади), поволните климатски услови, еколошки чистата животна средина и уникатните културни и историски вредности (цркви и манастири, фестивали и карневали, занаети, автентична етно средина), овозможуваат одлични можности за одржлив развој на различни форми на туризам.

Културното и историско наследство во прекуграничниот регион датира уште од времето на **тракијците, Античкиот Рим и Византија** макар што средновековните историски споменици се најмногубројни и се најдобро сочувани (како архитектонско-историските резервати во Мелник, Банско, Ковачевица и Долен). Во скоро сите општини има вредни археолошки материјали од антиката: од бугарската страна на границата - рушевини на тврдини и храмови во околината на Банско, Белица, Разлог, Сатовча, античкиот град Никополис ад Неструм и др.; од македонската страна на границата – античките градови Тибериополис (денешна Струмица), Астибо (денешен Штип), Баргала (во подрачјето на р. Козјачка), археолошки локалитети „Вардарски рид“ до Гевгелија и „Исар“ до Валандово и др. Што се однесува до христијанските културни споменици, прекуграничниот регион се карактеризира со релативно високо присуство на цркви и манастири (Роженскиот манастир, храмовите во Рупите и Брестово и др. кои се наоѓаат од бугарската страна на границата, и црквата на Петнаесетте маченици и Вељушкиот манастир од македонската страна на границата). Најпознатите објекти се Рилскиот манастир (вклучен во списокот со културни споменици на УНЕСКО) и манастирот „Св. Јоаким Осоговски“ (во близина на Крива Паланка). Астрономската опсерваторија Кокино е неверојатна знаменитост која се наоѓа во Североисточниот регион и таа датира од 1800 г. пр. н. е. Мегалитната опсерваторија во Кокино е вклучена меѓу највредните антички опсерватории во светот. Во 2005 г. американската космичка агенција НАСА го постави Кокино на четврто место во нејзиниот список со 15 опсерватории од таков вид.

Од двете страни на границата има неколку меѓународно признати настани вклучувајќи и театарски фестивали во Благоевград и Струмица, уметнички фестивали во Банско, Мелник, Крива Паланка и Струмица, Меѓународната ликовна колонија во Осогово.

Регионот исто така е богат со разновидни кулинарски традиции и занаетчиство. Овие традиции може да играат важна улога во промоцијата и во туристичката понуда на регионот, но досега, тие се во голем степен потценети.

Туристичките дејности се поразвиени во бугарскиот дел на регионот, каде е евидентиран сериозен пораст во 2006-2007 г. (+84%, а само во областа Благоевград - +99%); (Види во БГ ДЗС и Евростат), додека од страната на Република Македонија туризмот сеуште е во фаза на развој. Независно од овој факт, туристичките ноќевања од двете страни на границата во периодот 2007-2012 г. се зголемени: со 33% од бугарската страна на регионот; во истиот период, во Република Македонија порастот е со 47% (Источниот регион +72%, Југоисточниот регион +44%, Североисточниот регион +40%) во споредба само со 7% на национално ниво (види МК ДЗС). Бројките покажуваат значајно зголемување на ноќевањата на странски туристи со 89% (Југоисточниот регион +93%, Кустендил +111%).

Заклучно со овој момент, во регионот можат да се сретнат сите форми на туризам: скијање (Банско, Семково, Добриниште), спа (Сандански, Сапарева Бања, Кустендил, Добриниште, Луманово, Стрновац), културни патеки (Рилски манастир, Роженски манастир, Водочкиот манастир, Вељушкиот манастир, Осоговскиот манастир), летен туризам за рекреација (Дојран), екотуризам (Берово, Паничиште), голф туризам (Разлог), вински/селски туризам (Мелник), фестивалски/карневалски туризам (Струмица, Благоевград, Сандански, Банско) и др. Сепак, од сите наведени, најразвиени се сијачкиот и спа туризам, кои привлекуваат странски туристи, при што Банско неодамна стана најпопуларниот бугарски ски-центар, а Сандански е на прво место во областа на балнеологијата и минералните бањи. Сите други потсектори имаат голем потенцијал за развој, кон во овој момент не се искористува целосно.

Богатото културно и природно наследство во регионот во многу случаи не се управува и оценува правилно. Квалитетот на туристичките услуги и инфраструктурата што е поврзана со турзмот, сеуште е под меѓународните стандарди. Секторот и поврзаните со него активности страдаат од недостиг на квалификувана работна рака. Туристичките понуди сеуште се воглавно сезонски и не се рекламираат многу; кон овој момент отсуствува заеднички стратешки пристап за развој на регионални туристички рути и производи.

Проблеми

- Негативните промени во климата и поконкретно трендот на глобално затоплување претставуваат сериозен проблем за зимскиот скијачки туризам во регионот и нанесуваат штети основно во областа на Благоевград, кадешто тој е еден од водечките економски фактори. Од таа гледна точка треба да се разработат алтернативни форми на туризам, за да се компензираат евентуални пречки за водечките потсектори.
- Големиот процент на заштитени територии во регионот претставува важна вредност за привлекување на туристи, но истовремено претставува и проблем за развојот на туристичката инфраструктура.
- Миграцијата на младите и квалификувани лица предизвикува недостиг на квалификувана работна рака, која е многу неопходна за развојот на туристичкиот сектор во регионот.
- Небалансиран развој на туризмот во регионот и од двете негови страни, претставува предизвик да се создаде и презентира силна интегрирана регионална понуда која е способна да се конкурира во меѓународниот туристички пазар.

Потреби

- За да се искористи потенцијалот на регионот, постои потреба за развивање на нови форми на туризам, нови туристички производи.
- За целата прекугранична област да учествува во туристичката понуда на регионот, треба да се развие заедничка стратегија, заеднички регионални туристички рути и производи.
- Туристичките објекти и нивното управување треба да се подобрат; треба да се рашири пристапот до туристичките објекти. Постои голема неопходност за подобрување на инфраструктурата за рекламирање на туризмот (туристички информативни центри, означување на туристички рути) и да се обезбедат адекватни туристички услуги.
- Неопходни се инвестиции за заштита, оценување, чување и понатамошно рекламирање на културно историското наследство.
- Има потреба за активно рекламирање на туристичките брендови и понуди, што ќе помогне во порастот на туризмот и во општиот социјален и економски развој на областа.

Младинци, образование и вештини

„Иднината на Европа зависи од нејзините младинци. И сепак, животните можности на многу млади луѓе се нарушени“ ЕУ COM (2008):

Со оглед на негативниот демографски тренд, на младите луѓе кои живеат во граничниот регион треба да се гледа како на неговата најголема вредност. Како и многу други луѓе, така и тие се судруваат со различни потешкотии, поврзани со образование, здравство, дом или

превоз и генерално со отсуство на ресурси и можности за нивна потполна интеграција во општеството. Невработеноста на младите се јавува како сериозна идна опасност за прекуграничната област, која води до мигрирање во странство на млади и образовани луѓе кои бараат подобри можности за работа. Од оваа гледна точка, во центарот на идните активности треба да бидат политиката за младите лица, со што и на тој начин ќе се обезбедат повеќе и поеднакви можности за образование како и можности на пазарот на труд и ќе се поттикне нивното социјално вклучување.

Процесот на образовна квалификација и развој во вклучената прекугранична област е поврзан со создадената мрежа од институции за образование и стручна квалификација на сите нивоа (доживотна обука, почетно, средно и високо образование). Постоечката база има адекватен систем за обезбедување на неопходното општо и високо образование. Постои континуиран тренд за зголемување на квалификацијата и образовното ниво на населението, иако бројот на учениците во училиштата се намалува континуирано (поради демографски и економски причини). Има села, во кои малиот број на деца претставува закана за училиштата и тие може да се затворат. Освен тоа, инфраструктурата во сите нивоа е стара и во повеќето случаи е неадекватна. Најсериозни недостатоци постојат во областа на информатичките технологии и познавањето на странски јазици.

Поради фактот, што квалитетното образование е од клучно значење за економскиот пораст и развој, најитниот проблем е да бидат решени потребите на приватниот сектор. Обезбедувањето на соодветни вештини кои се потребни за вработување, зголемувањето на ефективностата и вклучувањето на системот за образование и квалификација треба да бидат поддржани со активна помош од сите заинтересирани страни. Достапот до квалификација во претпријатијата е добар при добро развиена мрежа за квалификација, која се раководи од органите за вработување, но не е јасно во каков степен тоа одговара на конкретните потреби на фирмите, бидејќи недостига системска информација за неопходните вештини и сеуште постои значајна несоодветност меѓу барањето и нудењето на пазарот на труд. Оценката на потребите за квалификација треба да стане постојана пракса и истата да се извршува системски.

Проблеми

- Порастот на невработеноста на младите претставува сериозен проблем за регионот, бидејќи е највисока меѓу младите со високо образование што води до емиграција во странство и одлив на мозоци.
- Намалувањето на бројот на ученици може да доведе до затворање на училишта во некои области.
- Усогласеноста меѓу практиките и програмите за образование и квалификација и потребите на пазарот на труд, сеуште претставуваат сериозен проблем за регионот.
- Постојат случаи на сегрегација на младите роми во образованието и потешкотии во однос на нивно задржување во училиште.

Потреби

- Постои неопходна потреба од инвестиции во образованието и дејностите на младинците, и акцентирање врз решенија за надминување на невработеноста на младите.
- Треба да се подобрат програмите за образование и квалификација, за тие да одговараат на актуелните и идните потреби на економијата.

- Треба да се подобри образовната инфраструктура и достапот до училишта и детски градинки за децата што живеат во оддалечените реони.

Локално и регионално управување

Во Република Бугарија, главната одговорност за извршување на државната политика и постигнувањето рамнотежа помеѓу националните и локалните интереси на ниво на област, му е доделена на обласниот гувернер. Тој ја извршува државната политика во областа, ги координира активностите на децентрализираните тела со извршна надлежност на локално ниво и нивните врски со локалните власти, ги организира подготовката и спроведувањето на обласните регионални развојни стратегии и програми и воспоставува односи со локалните владини тела.

Покрај локалните администрации, постојат и децентрализираните владини служби кои се лоцирани во областите (регионални директорати за образование, земјоделство, вработување, шуми, градежништво и др.) Во согласност со Законот за локална самоуправа и локална администрација, донесен во 1991 година, општините се самоуправни административно-територијални единици за локална самоуправа кои работат на локално ниво. Тие имаат право на сопствен имот, на самостоен буџет, имаат право да регулираат во рамките на своите надлежности, имаат право да ги управуваат јавните услуги, вклучувајќи го и оснивањето на општински претпријатија, тие може да издаваат облигации и имаат пристап до позајмици и до кредити.

Република Македонија има систем за локална самоуправа на едно ниво, во кој општините се единиците на локална самоуправа. Со донесување на законите за локална самоуправа, надлежностите на општините беа децентрализираны заедно со голем број на административни функции и ресурси, и им беше овозможен широк опсег на услуги. Во резултат на придонесот на процесот на децентрализација, единиците за локална самоуправа (ЕЛС) стекнаа сериозни административни, финансиски и човечки ресурси за исполнување на нивните надлежности.

Зајакнувањето на локалната самоуправа и зголемувањето на локалниот економски развој во соодветност со спогодбата и принципите за субвенционирање и ангажиран развој, придонесува за социјалното зближување, демократскиот развој и добрите односи меѓу заедниците. Критериумите од Копенхаген бараат функционални и обезбедени со ресурси институции, со доволен административен капацитет, за ефективно да се пренеси и транспортира ЕУ правото. За Република Македонија, проблемите што треба да бидат решени се поврзани со поделбата на секторот (на државни и јавни служби), стручноста на јавната администрација, потребата за почитување на принципите за независност, квалитет и рамноправно застапување, и истовремено на демократските институции им се овозможува да обезбедат стабилни и предвидливи услуги на сите граѓани. Како земја членка на ЕУ, Република Бугарија има превземено повеќе чекори за надлежно исполнување на нејзините обврски кон ЕУ во областа на јавните реформи и доброто управување. Сепак, независно од започнатите административни реформи, Република Бугарија е сеуште во групата со ниски показатели за добро управување во ЕУ (види EU DG REGIO, 2010). Основните недостатоци во државата се релативно неатрактивната административна средина и неефективниот судски систем, вклучително „делот на сивата економија и корупцијата“, како и незавршените реформи во секторите на судскиот систем и јавната администрација (види ЕС КОМ, 2013, ССВР анализа).

Електронската влада, отвореното управување, оптимизираната и надлежна администрација се главни и водечки фактори за конкуренција и пораст, врз кои треба да наблегнат политиките на регионално ниво.

Проблеми

- Активирањето на невладиниот сектор во регионот на ПГС, бизнисот и граѓаните да учествуваат во процесот на консултации, координација и донесување на решенија,

претставува предизвик за осигурување на нивниот придонес во планирање и спроведување на политиката.

Потреби

- Потребно е да се зајакне координацијата и соработката меѓу сите соодветни инволвирани лица (како владини, така и невладини) за заедничко решавање на локалните и регионалните проблеми на развојот.
- Треба да се зголеми професионалниот капацитет и мотивацијата на државните службеници.
- Има потреба од зајакнување на институционалниот капацитет за ефикасност на јавната администрација и јавните услуги; исто така треба да се проучат и поддржат идните активности за воведување на електронска влада.
- Неопходни се јавни мерки и информациски ресурси за рекламирање на економскиот потенцијал на регионот.

Конкурентност, бизнис средина, мали и средни претпријатија, трговија и инвестиции

Граничниот регион се карактеризира со разновидна економска структура и развој, како и со секторски диспропорции на различни нивоа: има реони со структурни проблеми, кои во текот на годините ја имаат изгубено својата конкурентност, реони во кои доминира традиционалниот земјоделски сектор, и некои понапредни центри кои се потпираат на индустрија со потенцијал за пораст.

Слично на ЕУ и на националните трендови, економскиот развој на регионот во годините на светската економска криза забележува пад, но сепак, БДП по глава од жител во периодот 2007-2011 г. генерално е зголемен со околу 35% (при што најголем пораст е евидентиран во Југоисточниот регион (Република Македонија) – 59%, а најмал во Кустендилската област (Република Бугарија) – 5%. БДП сеуште останува под просечниот и за двете држави. Надворешните инвестиции во регионот се доста лимитирани, што пречи на ефективниот и одржлив развој на локалните фирми.

На прво место во економијата на програмскиот регион е Југоисточниот регион, со изразен тренд за позитивен развој во периодот 2007-2011 г., најголем БДП по глава од жител во споредба со останатите региони и над (115,6%) просечниот за државата во 2011 г. Благоевградската област е на второ место по пораст на БДП, но со многу скроман пораст во текот на годините и БДП по глава од жител во износ од 65% од просечното за државата во 2011 г. Регионот што заостанува е Североисточниот, со БДП на глава од жител во вредност од од 56% во споредба со водечкиот регион, следен од Кустендилската област. И двата реони се карактеризираат со тешкотии и колебања во нивниот развој и заостануваат далеку под националните нивоа (види БГ ДЗС, 2012 г., МК ДЗС, 2012 г.).

Секторската структура на регионите на ПГС покажува некои разлики меѓу државите, при што **земјоделството** е посебно важно во делот на Република Македонија. Во 2011 г. уделот на земјоделскиот сектор во БДП на регионот изнесува 15% што е значајно над просечното за државата. Во југоисточниот регион тој достигнува до 33%. На другиот крај е Кустендилска област која во минатото била нарекувана „овоштарникот на Бугарија“, каде што првичниот сектор сега зазема само 5,5 % од БДП. Регионот има традиции во земјоделството, а локалната клима е посебно повољна за одгледување на овошје и зеленчуци. Сепак, постојат проблеми, посебно со неконтролираното користење на подземните води и загадени површински води, како и неконтролираното користење на ѓубрива / пестициди во Република Македонија, а во Република Бугарија проблемите се во многу фрагментираното земјиште, старата опрема и технологии и уништените системи за наводнување. Другите проблеми се поврзани со стандардите за квалитет, маркетинг и реализација на производите и присуството

на големи подсектори кои предизвикуваат социјални тензии. И покрај негативните карактеристики, развојните трендови во последните години се позитивни со навлегувањето на повеќе инвестиции и технологии во секторот. Органското земјоделство претставува силен потенцијал за регионот со позитивен тренд во бројот на регистрираните биостопанства (на пример 30% повеќе во Благоевград во 2012 г. во споредба со 2011 г.) и покрај што овој сектор сеуште се наоѓа во почетната фаза на развој и од двете страни на границата. **Шумарството** исто така претставува гранка со значаен потенцијал за регионот, базиран на постоечките природни ресурси. Сепак, неговиот удел во БДП на регионот е скромен и е далеку од потенцијалните приходи. Резултатите на регионот можат да се подобрат со мерки и соработка за ефективно и одржливо користење на шумите во регионот. **Индустријата** (36% од БДП на регионот) е најважна во Источниот регион (45%) и во Кустендилска област (40%). Преовладувањето на индустрискиот сектор е значајно повисоко од бугарската страна на регионот. Основните области на индустриска дејност се производството на конфекција и чевли, прехранбената, фармацевтската и машинската индустрија, електрониката, производството на електрична енергија и рударство. Проблемите во секторот се поврзани со загубата на конкуренција во резултат на континуираниот процес на реструктурирање, губење на традиционални пазари, недостиг на современи технологии, слаба ефективност на ресурси, отсуство на вештини за раководење и технички персонал и слаби инвестиции и научно-развојна дејност. **Услужниот сектор** во регионот се зголемува побрзо во споредба со трендовите во национално ниво и во двете држави. Иако **Туризмот** забележува сериозен пораст и е добро развиен на некои места, тој сеуште зазема скромен дел од БДП на регионот.

Во последните години економијата во регионот ја одржува сопствената висока специјализација, во стопански гранки и активности кои бараат релативно мала квалификација и технологии (на пример земјоделството, рударството, производството на конфекција и чевли). Тоа го дефинира карактерот на регионалниот извоз кој претставува основно производи со ниска додадена вредност. Конкуренентоста на регионот се формира врз основа на мали трошоци за основните фактори – работна сила и природни ресурси а не иновации, образование и квалификација, трансфер на технологии, научна и развојна дејност.

Посебно корисно за зголемување на конкурентноста на регионалните мали и средни претпријатија (МСП), ќе биде соработката на сите нивоа, како во рамките на одредена стопанска гранка, така и преку границата. Програмите и политиките на ЕУ во оваа област веќе имаат извршено позитивно влијание врз такви структури за соработка: МСП од бугарската страна на ПГС веќе имаат искуство, стекнато покрај учество во заеднички бизнис кластери, кои имаат потенцијал за понатамошен развој, до успешна идна соработка и во други стопански гранки и/или преку границата.

Проблеми

- Депопулација на селата, стареење на населението – посебно во руралните средини, како и фрагментацијата, оддалеченост и малиот обем на обработлива земја е пречка пред применувањето на современи технологии и претставува реален проблем за идниот одржлив развој на земјоделскиот сектор.
- Ниската продуктивност и ефективност на ресурсите на локалните МСП е проблем кој пречи на нивната способност да издржат на конкуренцијата од страна на соседните држави и ЕУ државите.
- Тешкиот достап до финансиски ресурси им прели на МСП тие успешно да се развиваат и да се конкурираат со своите европски аналози.

Потреби

- Потребни се фокусирани политики и активности за намалување на регионалните

економски нееднаквости меѓу подинамичните градски центри и руралните средини во регионот.

- Постои неопходност за изградба на капацитет на регионалните МСП, за да се зголемат продуктивноста и целосните резултати од работата. Соработката во размена на идеи, раководните и техничките вештини, современите технологии во земјоделството (посебно биоземјоделството), ОИЕ, туризмот, индустријата, развојот на кластери ќе придонесат за зголемување на економските дејности, создавање на работни места и зголемување на конкурентноста на регионот.
- Неопходно е земјоделските произведувачи да се доближат до пазарите и да развијаат услуги во агробизнисот за подобра информираност за новите технологии и практики.
- Постои неопходност за поттикнување на економски силните страни на регионот и за привлекување на странски инвестиции.
- Исто така, потребно е зајакнување на достапот на МСП до меѓународните пазари.

Истражувачка дејност, технолошки развој, иновации и ИКТ

Научните и развојните активности не се меѓу главните силни страни на регионот. Генерално, способноста за иновации и научна и развојна дејност, останува ниска на национално ниво во споредба со ЕУ-27. Во 2012 г. просечните расходи за научна и развојна дејност на еден жител во државите во ЕУ биле 529,6 евра. Во Република Бугарија оваа бројка е 34,6 евра, а во Република Македонија доста помалку (7,52 евра). (види ЕВРОСТАТ, 2012, МК ДЗС, 2012 г.). Ниту еден од реоните на ПГС не е меѓу водечките во државата во однос на научната и развојната дејност, односно истите заостануваат многу сериозно.

Мнозинството од постоечките претпријатија имаат ниско ниво на технолошки развој и ограничен потенцијал за применети истражувања. Им недостига ноу-хау и квалификуван персонал, за да можат да постигнат иновативен раст. Не постои доволен внатрешен стимул за научна и развојна дејност, што може да го забрза потенцијалот за иновации во регионот. Истражувачките дејности се фокусирани во универзитетските центри во Благоевград и Штип (Источен регион) и има уште два истражувачки институти кои се специјализирани во земјоделството, во градовите Кустендил и Струмица (Југоисточен регион). Регионот не успеа целосно да ја искористи предноста од неговата близина до главните градови (на пример Софија), каде што е концентриран националниот потенцијал за научна и развојна дејност, ниту го има искористено трансферот на иновациски практики и технологии од странските инвеститори, поради тоа што ДСИ се ограничени и насочени во екстензивни производствени сектори (на пример производство на конфекција).

Јавните организации или организациите со нестопанска цел можат да играат важна улога во областа на применетите истражувања, иновациите и трансферот на технологии, но тие не се посебно активни во тој однос. Во регионот постојат иницијативи за кластери што можат да се разгледуваат како одлична појдовна точка за координација на институционално ниво и за создавање на слични прекугранични мрежи на претпријатија.

Регионот на ПГС е во релативно добра ситуација од аспект на поврзаност и искористување на ИКТ, но се појавуваат и некои регионални нееднаквости. Двата основни статистички показатели: „Искористување на интернет во домаќинствата“ и „Лица кои редовно користат интернет“ го поставуваат регионот малку пониско од просечното за двете држави, притоа тие се сеуште далеку од истите показатели за ЕУ-27. (Уделот на домаќинствата што користат интернет во ЕУ-27 за 2012 г. е 76% во споредба со 58% за Република Македонија, 51% за Република Бугарија и 49% за регионот на ПГС.) (Извор: ЕВРОСТАТ). Искористувањето на

ИКТ во планинските и оддалечените реони е доста ограничено.

Проблеми

- Постојат ограничени можности (финансиски, човечки, раководни) и многу слаб потенцијал за иновации на постоечките претпријатија, за примена на нови технологии, со обзир на преовладувачкиот меѓународен карактер на применетите истражувања.
- Мотивацијата на млади и квалификувани специјалисти и научници да останат / да се преместат да работат во регионот, претставува проблем со обзир на отсуството на можности за напредок во кариерата кој во принцип им следи.
- Брзото развивање на научните и технолошките истражувања и иновациите на светско ниво, претставуваат сериозен проблем за локалните заинтересирани лица.

Потреби

- Неопходно е да се зголемат истражувањата, технолошкиот развој и иновациите во регионот, за да се зголеми ефективноста на производствените процеси и обновувањето на опремата во сите сектори.
- Неопходен е трансфер на технологии од понапредните земји, како и квалифицирани специјалисти, инженери, раководни кадри, кои се способни да имплементираат иновациски производи и процеси
- Неопходно е да се забрза развивањето на широкопојасна комуникациска инфраструктура и да се создадат јавни места за користење на ИКТ во малите и оддалечени рурални средини.

ПОТЕНЦИЈАЛНИ МОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ЗА ПРЕКУГРАНИЧНА СОРАБОТКА

Наведените **можности** и **пречки** се однесуваат основно на такви проблеми како конкурентност, туризам, усогласеност на образовниот систем со регионалните потреби на пазарот на труд, како и заштита на животната средина и подобрување на готовноста на регионот во однос на спречување на опасности и непогоди.

Постојни можности

1. **Добра основа за регионална соработка:** Стекнатото искуство од прекуграничната соработка, сличните проблеми, сличноста на јазиците и менталитетот претставуваат добра основа за регионална соработка. Можностите за создавање на институционален капацитет и прекугранична соработка ќе ја зајакнат заемната доверба и партнерството и во иднина ќе развијаат механизми за институционална поддршка, како и за размена на добри практики и искуство во различни области.
2. **Солидна основа за подобрување во областа на животната средина:** Регионот се карактеризира со солидни еколошки услови и со значајни природни ресурси и механизми за заштита и управување со природата. Големиот интерес кон подобра заштита на природата и биолошката разновидност, се потврдува со актуелната програма за ПГС и претставува добра основа за подговорно и одржливо искористување на природните ресурси.
3. **Постојни дејности во областа на транспортот:** Последните спогодби во областа на патната и железничката инфраструктура ќе ја зајакнат стратешката положба на регионот во мрежата TEN-T. Овие можности претставуваат потенцијал за подобрување на ефективноста на транспортот, времето за патување и безбедноста.
4. **Одржлив туризам и искористување на природното и културното наследство:** Туризмот се одредува како главна можност за надминување на регионалните нееднакости и создавање на работни места. Овој потенцијал ги комбинира внатрешните силни страни како богатството со природни ресурси и уникатното културно наследство,

како важни можности за прекуграничен развој во социјален, економски и еколошки план. Силниот интерес за поактивен развој на потенцијалот на туризмот и одржливиот развој на културните и еколошки ресурси во граничниот регион се потврдува од претходната и од актуелната ПГС. Зголемените можности за туризам како економска дејност, ја поттикнуваат културната размена и рекламирањето на природното наследство и придонесуваат за меѓучовечкиот дијалог и дијалогот во граѓанското општество.

5. **Богат образовен систем:** Присуството на центри за високо образование овозможува поволна средина за оптимизација на структурите за образование, професионална квалификација и преквалификација, што се одразува на зголемениот дел на население со повисок степен на образование. Големите број на МСП и порастот во секторот на услугите обезбедуваат нови можности за вработување и зголемена побарувачка на квалификувана работна рака, со што се создават можности за образовните институции и со кое се илустрира потенцијалот за развој на регионот.
6. **Зголемување на конкурентноста:** Економската ситуација во регионот е разновидна, а економијата се фокусира во сектори и дејности кои бараат релативно ниска квалификација и технологии. Конкурентноста на регионот се формира врз основа на ниските трошоци за основните фактори – работна сила и природни ресурси. Развивањето вештини и способности и соработката на сите нивоа, може да придонесе за конкурентноста на регионалните МСП.

Потенцијални можности

1. **Соработката во областа на образованието ја подобрува регионалната вработеност:** Во регионот постојат разновидни можности за соработка во областа на образованието и квалификацијата. Конкретна можност за развој е подоброто комбинирање на образовниот систем со конкретните потреби на бизнисот и пазарот на труд. Овие можности можат да се насочат кон постоечките слабости на регионот – високи стапки на невработеност, одлив на мозоци, ограничени можности и информација за напредок во кариерата.
2. **Заштита на животната средина и одржливо користење на заедничките природни ресурси:** Разновидната природна средина, биолошката разновидност и поволните климатски услови предлагаат огромни можности за заштита и сочувување на биолошката разновидност и природните ресурси во регионот. Водата, почвите и загадувањето на воздухот продолжуваат да се еколошки проблеми за заеднички дејности, заедно со можностите кои се поврзани со управување и рециклирање на цврстиот отпад. Можни области за поддршка се кампањите за зголемување на информираноста и изградба на капацитет за теми како биолошка разновидност, ресурсната и енергетската ефикасност, спречување на ризици, одржливост на климата. Мали како обем инвестиции можат да се насочат кон недоволното искористување на природните ресурси за производство на електрична енергија и ниското ниво на ОИЕ и енергетската ефикасност во јавната инфраструктура.
3. **Заеднички активности за подобрување на ситуацијата во транспортот:** Тековната соработка во транспортната инфраструктура (железници, гас, гранични контролни премини) предлага можности за подобрување на тешкиот пристап до регионот. Дополнителна можност е уште повеќе да се подобри безбедноста и квалитетот на транспортните објекти (железнички линии, јавен превоз и др.).
4. **Искористување на природното/културното наследство за развивање на туризмот и вработеноста:** Природното и културното наследство се важни можности за развивање на одржлив туризам и тие бараат одговорен развој. Развојот на туризмот во регионот е небалансиран, што дава можност за создавање и презентација на комплементарна и силно интегрирана регионална понуда, рути и меѓународно конкурентни производи. Мали

според обемот инвестиции и информативни центри можат да ја зголемат достапноста и вредноста на природните и културни / историски објекти за зголемување на туристичката атрактивност на регионот. Слабостите кои се поврзани со недоволно развиените туристички производи и мрежи на добавувачи/бизнис услуги за секторот, отсуството на суверенири / занаетчиски производи, можат да се надминат со активности за подобрување на видливоста, разновидноста и квалитетот на туристичките понуди во регионот, преку заеднички истражувања, туристички производи и развој на услугите и рекламата, обуката и консултантската дејност. Соработката и воспоставувањето на мрежни структури се важни за развојот на одржливи можности за туризам, и можат да се поддржат преку заеднички рекламни меропрјатија, зголемување на информираноста и создавање на мрежи.

5. **Учество на младинците, жените и ранливите групи:** Миграцијата / емиграцијата на млади и високообразовани луѓе во поразвиените региони или во странство, депопулацијата, демотивацијата на младите луѓе, како и високиот степен на невработеност на младите со слабо учество на младите лица во донесувањето решенија, претприемништвото заедно со големата невработеност меѓу ранливите групи, можат да се решаваат преку активности за создавање на можности за вработување, мрежи за зголемување на вработеноста и креирање на нови работни места за младите, жените и другите ранливи групи, поттикнување на создавањето на нови претпријатија и самовработување, заедничка обука и размена на искуство. Исто така, можат да се поддржат заеднички младински иницијативи за активно граѓанско учество, социјални иновации, учество во демократскиот живот и претприемништвото. Учесството на млади и креативни луѓе е исклучиво важно за намалување на одливот на мозоци, зголемување на пазарната конкуренција и економската продуктивност и за решавање на проблемите кои се поврзани со депопулацијата и со демографските промени.
6. **Подобрување на административниот и институционален капацитет:** Продолжувањето и подобрувањето на прекуграничната меѓурегионална соработка, вклучително партнерства, поддржување и споделување на добри практики и искуство, ќе ги подобри и зајакне административниот и институционалниот капацитет и ефективноста на јавната администрација/услугите, кои се поврзани со регионалниот развој и искористување на фондовите на ЕУ. Зголемувањето на координацијата и соработката меѓу соодветните владини и невладини учесници за заедничко решавање на проблемите на локалната / прекуграничната соработка ќе ја подобри работата на администрацијата и постигнатите резултати.
7. **Подобрување на конкурентноста на бизнисот во регионот:** Заедничките активности за раширување на достапот на локалниот бизнис до меѓународните пазари и поттикнувањето на мрежи за соработка и заемно дејство меѓу МСП за пораст и зголемување на конкурентноста на основа на кластерните приоди, можат да ги подберат техничките стандарди, продуктивноста и конкурентноста на МСП. Не помалку важна е поддршката на раширување на можностите за бизнис, иновации и трансфер на ноу-хау и зголемувањето на капацитетот на образовниот систем.
8. **Поттикнување на научната и развојната дејност:** Поддршката на иновативни производи и услуги преку технолошки и применети истражувања, како и поврзувањето на академските истражувачки институции со економијата и можностите за развивање на кластери за развој во иновациските сектори и бизнис центри, со можности за научна, истражувачка и развојна дејност, ќе ја подобри заедничката положба во областа на научната, истражувачката и развојната дејност.

Постојни закани

- 1. Невработеноста и отсуството на можности, кои водат до емигрирање во странство и губење на квалификација:** Регионот се карактеризира со негативни демографски процеси, одлив на мозоци и емиграција во странство, основно кај младинците и добро образованите луѓе. Тоа дополнително се засилува со високите нивоа на невработеност и ограничените можности за вработеност, што води до концентрација на деловните активности во градските реони. На младите лица што слабо учествуваат на пазарот на трудот им се заканува да ја загубат својата квалификација.
- 2. Неусогласеност меѓу образовниот систем и потребите на пазарот на труд:** Неусогласеноста меѓу образовниот систем и потребите на пазарот на труд се видливи, бидејќи образовниот систем не може да одговори адекватно на динамичките промени во економијата и пазарот на трудот. Тоа го засилува зголемувањето на сиромаштијата и нивото на ниските приходи на младинците и ранливите групи. Квалитетот на образованието во прекуграничната област варира, и е присутна ограничена информација и услуги во областа на развојот на кариерата, што дополнително ја влошува ситуацијата, и како последица на тоа образовниот систем не е соодветен на економијата, кадешто нивото на пораст и продуктивност заостануваат.
- 3. Квалитетот на животната средина и опасностите бараат заеднички приоди:** Загадувањето, намалувањето на разновидноста на видовите, намалувањето на биолошките ресурси, зголеменото влијание врз животната средина предизвикано од урбанизацијата, превозот, туризмот и индустриското земјоделство го зголемуваат квалитетот на животната средина. Исто така се зголемува загадувањето на водите и почвите. Дополнителни проблеми се создаваат поради комбинацијата од недоволно развиени системи за собирање/преработка и рециклирање на отпадот и ниското ниво на системите за управување со непогоди и подготвеност за вонредни ситуации со недоволни државни буџети за финансирање на еколошката инфраструктура и поврзаните со тоа превенција и управување со климатски ризици во граничниот регион. Голема тежина за регионот е релативно високиот ризик од поплави, шумски пожари, ерозија на почвите и екстремните температури, вклучително сушите. Тие имаат сериозно влијание врз економската, социјалната и еколошката положба во регионот.
- 4. Тешка пристапност поради ниско ниво на инвестициите во транспортната инфраструктура:** Реонот се карактеризира со тешка пристапност и со големи разлики меѓу градските и руралните средини, и патниот превоз е единствената врска со државата. Оваа ситуација се влошува поради ниското ниво на инвестиции во инфраструктурата.
- 5. Заостанување на истражувањата и продуктивноста:** Ниското ниво на продуктивност и конкурентност, недоволното темпо на пораст и ниското ниво на инвестиции во научни истражувачки и развојни дејности дополнително се засилуваат од интрарегионалните нееднаквости, посебно меѓу градските и руралните средини, недостигот на финансиски инструменти за МСП и зголемото значење на врските со глобални структури за знаење кои не се во фокусот на внимание во реонот.

Можни закани

- 1. Заштитени територии што се загрозувани од растечки нивоа на загадување:** Регионот се карактеризира со богати природни богатства и релативно добра состојба на еколошките средства кои се основа за повеќе заштитени зони. Овие богатства се загрозувани од надворешни фактори, вклучително природни опасности и загадување од разновидни надворешни извори. Неопходно е подобрување на капацитетот за соработка меѓу соодветните институции во регионот.

2. **Влошувањето на квалитетот на животната средина влијае на атрактивноста на туризмот:** Потенцијалот на туризмот се крие во богатата природа, разновидноста и културното наследство. Овој потенцијал е загрозен од природните непогоди, климатските промени и нивниот одраз врз неодржливото искористување на природните ресурси. Тоа се одразува на целосното природно и културно наследство, што претставува важен локален фактор за туризмот.
3. **Позитивни моменти, ограничени од глобалните влијанија и силните економски нееднаквости:** Во последните години се подобрува економската дејност во регионот и се зголемува бројот на МСП. И покрај овие позитивни моменти, економскиот раст е сеуште недоволен во споредба со просечниот во ЕУ и се набљудуваат големи интравегионални економски нееднаквости. Исто така, недостигаат инструменти за финансирање на МСП, а генерално ниското ниво на расходи за истражна и научна развојна дејност го спречува понатамошниот развој.

СТРАТЕГИЈА НА ПРОГРАМАТА

Програмата го следи стремежот на Европската кохезиона политика во поголем степен да биде насочена кон остварување на резултати, и воведува нова програмска рамка која уште повеќе акцентира врз стратегијата и резултатите.

Стратегијата на програмата и селекцијата на приоритетите се базира на соодветноста на темите во врска со ПГС, утврдените можности на планскиот регион, основните потреби и проблеми што влијаат врз одржливиот и социјално-економскиот развој на регионите, како и буџетските ограничувања и поуките од претходните периоди. Освен тоа, избраните тематски приоритети ги опфаќаат предметот и видовите на активности кои се од заеднички интерес, што е придобивка за широк спектар на институции и организации кои се наоѓаат од двете страни на границата и кои поседуваат добар потенцијал кој е во корист на младинците, жените и ранливите групи.

Најголем однос имаат оние приоритети, кои имаат за цел борба со климатските промени и управувањето со ризици, заштита на животната средина, развој на туризмот (вклучително природното и културното наследство) и поддршката и конкурентноста на МСП. Буџетските ограничувања ја нагласуваат потребата за фокусирање врз ограничен број на приоритети со најголема очекувана додадена вредност од ПГС и исклучување на важни области во кои за проектите би биле потребни големи буџети (на пример транспортот).

Така да, заедничката цел на програмата по ИПА за ПГС Република Бугарија – Република Македонија 2014-2020 г. е дефинирана како:

„зајакнување на прекуграничната соработка за заедничко решавање на заедничките проблеми меѓу луѓето и институциите во регионот и искористување на неискористениот потенцијал“.

Програмата опфаќа **три Тематски приоритети** во согласност со Регулативата за ИПА II

Тематски приоритет (b): Заштита на животната средина и поддршка за приспособување кон климатските промени, спречување и управување со ризици.

Тематски приоритет (d): Поттикнување на развојот на туризмот и културното и природното наследство.

Тематски приоритет (g): Подобрување на конкурентноста, бизнис средината и развојот на малите и средните претпријатија, трговијата и инвестициите.

Освен тоа, Приоритетната оска (ПО) за техничка помош ќе го поддржи правилното управување и комуницирање на Програмата.

Интердисциплинарен проблем во Програмата е поддршката на младинците, жените и ранливите групи. Овој проблем може да биде решен специјално со тематските приоритети (d) Поттикнување на развојот на туризмот и културното и природното наследство и (g) Подобрување на конкурентноста, бизнис средината и развојот на малите и средните претпријатија, трговијата и инвестициите. Тие се вклучени во дозволените активности и исто така ќе најдат одраз во критериумите за избор кога ќе се проценуваат предлозите за проекти во согласност со поканите за доставување на предлози. Овој пристап би требало да помогне за подобрување на рамката и работните и социјалните услови на младинците, жените и ранливите/маргинализирани групи во регионот.

1.1.2 Образложение за изборот на тематски приоритети врз основа на анализа на потребите во планскиот регион во целина и одбраната стратегија во одговор на овие потреби, која во соодветниот момент се занимава со отсутните единици во прекуграничната инфраструктура, имајќи ги во предвид резултатите од прелиминарната проценка.

Табела 1: Образложение за изборот на тематски приоритети

Избран тематски приоритет	Причини за изборот
<p>Тематски приоритет (b)</p> <p>Заштита на животната средина и поддршка за приспособување кон климатските промени, спречување и управување со ризици.</p>	<p>Овој тематски приоритет директно е поврзан со основниот приоритет на стратегијата ЕУ 2020, каде што заедничката стратешка рамка ја дефинира оваа област како конкретно поврзана со ПТС. И за двете држави овие проблеми имаат однос кон ПО и влезот во ЕУ. Националните стратегии за регионален развој во двете држави го разгледуваат заедничкото управување со ризици и заштитата на животната средина како основни теми за ПГС.</p> <p>Прелиминарната оценка го смета изборот на овие приоритети за потполно соодветен со сите три (ЕУ, БГ и МК) рамки и стратегии.</p> <p>И двете страни се исправени пред еднакви проблеми во однос на животната средина и заштитата на природата и ефикасноста на ресурсите, и се дефинирани проблемите што треба да се решат и кои се поврзани со заштита на природата и биолошката разновидност, одржливото искористување на природните ресурси, заштита на животната средина и управувањето со ризикот на прекугранично ниво.</p> <p>Климатските промени имаат еднаков однос и кон двете држави, адекватните мерки се приоритет на ЕУ и државите и на потребите за зголемување на информираноста и примената на мерки за омекнување на последиците од климатските промени.</p>
<p>Тематски приоритет (d)</p> <p>Поттикнување на развојот на туризмот и културното и природното наследство</p>	<p>Поттикнувањето на културата, туризмот и меѓучовечките контакти се приоритетни области за СЕСДР, и двете држави го сметаат развојот на заедничкиот туризам и културни иницијативи за посебно важни за поддржување на заштитата и зголемување на вредноста на природното и културното наследство, како и за меѓучовечките контакти.</p> <p>ЕАЖС го смета овој приоритет за потполно соодветен на сите три</p>

Избран тематски приоритет	Причини за изборот
	<p>политички рамки (ЕУ, БГ, МК).</p> <p>Консултациите со заинтересираните страни и искуството од претходни програми за ПГС покажуваат голема заинтересираност во регионот од дејности во областа на туризмот и културното/природното наследство.</p> <p>Поврзаните дејности имаат потенцијал да ги привлечат младинците и жените и позитивно да повлијаат врз вработеноста. Регионот е богат со ресурси од природно и културно наследство, и се неопходни (заеднички) активности за зголемување на вредноста, заштита, чување и понатамошно рекламирање. Треба да се подобрат турисичката инфраструктура, услугите, управувањето и човечкиот капацитет, а заедничките и алтернативните туристички производи можат да создадат нови можности за бизнисот и да ја зголемат конкурентноста на регионот.</p>
<p>Тематски приоритет (g)</p> <p>Подобрување на конкурентноста, бизнис средината и развојот на малите и средните претпријатија, трговијата и инвестициите</p>	<p>Овој тематски приоритет е поврзан со главниот приоритет на стратегијата Европа 2020, а националните стратегии за регионален развој и во двете држави поддржуваат заеднички економски дејности.</p> <p>Како анализите, така и заинтересираните страни во регионот го сметаат зајакнувањето на овој сектор за многу важно. Постои неопходност да се зајакнат прекуграничните бизнис контакти и развојот на соработката и кластери.</p> <p>Треба да се дефинираат потребите за зголемување на конкурентноста на МСП и нивниот достап до нови пазари. Потребни се заеднички активности за поддршка на претприемништвото, соработката, размената на идеи, вештини и технологии и поттикнување на создавањето на нови фирми. Исто така се утврдени потреби за зголемување на капацитетот на бизнисот, иновациите, трансферот на ноу-хау и подобрата комуникација на образовниот систем со барањата на пазарот.</p> <p>Зајакнувањето на бизнисот има позитивно влијание врз вработеноста, при што можат да се вклучат и иницијативи за младинците, ранливите групи и професионалната обука.</p> <p>ЕАЖС изборот на овој приоритет го смета за потполно соодветен со сите цели на ЕУ и со националните цели.</p>

1.2 Образложение за доделуваните финансиските средства

Образложение за доделуваните финансиски средства (т.е. помош од Унијата) за секој тематски приоритет во соодветност со барањата за тематска концентрација (со земање во обзир на прелиминарната проценка).

Вкупниот буџет на програмата е 19 461 687 евра, со учество на ЕУ во износ од 16 542 434 евра, како што е детално наведено во раздел 3 (Финансиски план). Доделуваните финансиски средства за тематски цели се одраз на:

- Предлозите на соодветните партнери во текот на консултациите
- Искуството од програмскиот период 2007-2013 г., посебно во однос на подготвителните чекори за клучните проекти и продолжувањето на напорите во перспективните области на политиката, но исто така имајќи го во обзир капацитетот на главните инволвирани лица во одредени тематски области
- Очекуваниот финансиски износ на дејностите што се предвидени за секоја приоритетна оска

Приоритетна оска 1 – Животна средина (Тематски приоритет (b))

Поддршката на ЕУ за приоритетната оска 1 е во износ на 5 789 852 евра, соодветни на 35% од буџетот на програмата. Доделените финансиски средства ја одразуваат очекуваната големина на активностите за задоволување на потребите за подобра заштита на животната средина и биолошката разновидност во прекуграничниот регион, поддржување на заеднички иницијативи кои се поврзани со заштита на природата и одржливо искористување на заедничките природни ресурси, како и за подобрување на подготвеноста на регионот во врска со природните и еколошките закани и последици од климатските промени.

Приоритетна оска 2 - Туризам (Тематски приоритет (d))

Поддршката на ЕУ за приоритетната оска 2 е во износ на 6 616 974 евра, соодветни на 40% од буџетот на програмата. Доделените финансиски средства ја одразуваат очекуваната големина на активностите за задоволување на потребите за подобрување на вредноста на природното и културното наследство и атрактивноста на туризмот во регионот и за зајакнување на соработката и создавањето на мрежи за одржлив туризам.

Освен тоа, доделените финансиски средства за овој приоритет се соодветни на силниот интерес, кој се демонстрира од регионалните заинтересирани страни во процесот на консултациите. Сите партнерски региони го изразија нивниот интерес кон овој приоритет, а исто така беше значаен и потенцијалниот интерес кој беше изразен во текот на состаноците за консултациите во текот на програмирањето.

Заинтересираните страни веќе поседуваат одредена традиција и зголемена потреба за соработка во областа на природното и културното наследство и развојот на одржлив туризам, со околу 20 проекти што се одобрени во оваа област во програмскиот период 2007-2013 г. Широката разновидност на корисници и пристапи во периодот 2007-2013 г. е јасен сведок за интересот за соработка.

Приоритетна оска 3 „Конкурентност“ ТР (g)

Поддршката на ЕУ за приоритетната оска 3 е во износ на 2 481 365 евра, соодветни на 15% од буџетот на програмата. Доделените финансиски средства го одразуваат карактерот на предвидените мерки и неопходноста за подобрување на условите за развој на бизнисот и да се изгради подобра информираност за можностите за бизнис што ги нуди регионот.

Приоритетна оска 4 – Техничка помош

Поддршката на ЕУ за приоритетната оска 4 е во износ на 1 654 243 евро, соодветни на 10% од буџетот на програмата. Овие средства би требало да помогнат за обезбедување на

неопходните програмски структури и за ефективното управување и комуникација во програмата.

Табела 2: Преглед на инвестициската стратегија на програмата за соработка

Приоритетна оска	Финансирање од ЕУ (во евра)	Удел (%) на заедничката поддршка од ЕУ за програмата за соработка	Тематски приоритети	Показатели за резултати, соодветни на конкретните цели
ПО 1	5 789 852	35%	ТР (b): Заштита на животната средина и поттикнување на приспособувањето кон промената на климатските услови и превенција и управување со ризикот	RI 1.1.1 Повеќе поддржани заштитени подрачја RI 1.1.2 Подобен капацитет за користење на заеднички природни ресурси RI 1.2.1 Повеќе активности во областа на превенција и управување со ризикот RI 1.2.2 Повеќе активности во областа на превенција и управување со ризикот
ПО 2:	6 616 974	40%	ТП (d): Поттикнување на развојот на туризмот и културното и природното наследство	RI 2.1.1 Зголемување на бројот на ноќевања на туристи во прекуграничниот регион RI 2.2.1 Погolem број на создадени/поддржани општи производи и услуги во туризмот RI 2.3.1 Поголема информираност на јавноста во однос на одржливиот развој на природното и културното наследство и ресурсите
ПО 3:	2 481 365	15%	ТР (g): Подобрување на конкурентноста, бизнис средината и развојот на малите и средните претпријатија, трговијата и инвестициите	RI 3.1.1 Повеќе креирани и раширени прекугранични бизнис мрежи RI 3.1.2 Повисоко ниво на информираност за можностите за бизнис што регионот ги нуди
ПО 4:	1 654 243	10%	Техничка поддршка	Не се применува
Вкупно	16 542 434	100%		

NB. Методи за одредување на базичните и целните вредности на показателите за резултат:

- *Количински показатели за резултатите:*
 - *Базичните вредности за количинските показатели за резултатите кои се поврзани со заемни/заеднички/мрежни иницијативи/активности (специфични единствено за програмите за територијална соработка), се дефинирани врз основа на информација (анкети) од претходни прекугранични програми во регионот (ИПА ПГС 2007-2013 и програми за соседство по ФАРЕ/КАРДС).*
 - *Базичните вредности за количинските показатели за резултатите кои се поврзани со заеднички постигнувања (повлијаени од различни европски и национални финансиски инструменти/програми), се дефинирани врз основа на соодветните регионални статистички податоци.*
 - *Целните вредности за горенадевените показатели се дефинирани врз основа на проценката на постојниот буџет за секоја специфична цел, при што постигнатите резултати ќе го мерат само влијанието на Програмата врз прекуграничниот регион.*
 - *Базичните и целните вредности ќе бидат одредени со анкети, базирани на соодветна Методика.*

II. ПРИОРИТЕТНИ ОСКИ

(Извор: букви (b) и (c) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)

2.1 Опис на приоритетните оски (различни од техничка помош)

(Извор: буква (b) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)

2.1.1 Приоритетна оска 1

№ на приоритетната оска	1
Назив на приоритетната оска	Животна средина

☐ Целата приоритетна оска ќе се спроведува единствено преку финансиски инструменти	Не е применливо
☐ Целата приоритетна оска ќе се спроведува единствено преку финансиски инструменти, создадени на ниво на Унијата	Не е применливо
☐ Целата приоритетна оска ќе се спроведува преку локален развој што е воден од локалниот развој	Не е применливо

2.1.2 Фонд, основа за пресметка на субвенцијата од ЕУ и образложение за изборот на база за пресметка

Фонд	Фондови од ЕУ (ЕФРР и ИПА)
Основа за пресметка (вкупно дозволени расходи или дозволени јавни расходи)	Вкупно дозволени расходи
Фактори за избор на основа за пресметка	

2.1.3 Специфични цели на тематскиот приоритет и очекувани резултати

(Извор: буква (b)(i) и (ii) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)

Специфична цел	Програмата се стреми да постигне две конкретни цели во овој приоритет, а имено: ?СЦ 1.1 Заштита на животната средина и одржливо
----------------	--

	<p>искористување на заедничките природни ресурси во регионот на ПГС</p> <p>?СЦ 1.2 Спречување на ризикот и ублажување на последиците од природните и предизвиканите од човекот опасности и непогоди во географскиот регион на ПГС</p>
<p>Резултати, што партнерските држави се стремат да ги постигнат со помош на Унијата</p>	<p>Во регионот на ПГС има голем број на заштитени територии. Сепак, повеќето од нив не обезбедуваат адекватни планови за управување и се подложени на зголемено еколошко влијание од различни економски фактори. Поради таа причина се зајакнуваат негативните еколошки последици и тие постојано придонесуваат за влошување на нивото на загадување на животната средина. Овие негативни последици треба да се надминат со примена на повеќе меѓусебно дополнувачки мерки.</p> <p>Способноста на луѓето за одржливо заемно дејство со животната средина треба да се подобри, вклучително за проблеми како заштита на климата и зголемување на информираноста на луѓето за такви аспекти како високата потрошувачка на енергија и користењето на цврсти горива, и др. Треба да се акцентира врз основното влијание на климатските промени врз економијата и животот. Поради тоа, целта на регионот за ПГС е да се зголеми неговиот капацитет и да се зголеми трансферот на знаења преку границата, со цел постигнување на визија за нискојаглеродна економија и висок степен на заштита и управување со животната средина. Од друга страна, конкретната цел си поставува задача да се подобри состојбата на природните зони и делумно да се подобри негативниот еколошки развој во последните декади, вклучувајќи ги меѓу другото и урбанизацијата, интензивното земјоделство и транспортот.</p> <p>За да се постигне планираната промена, ќе бидат применети повеќе разновидни мерки – инвестиции во подобрувањето на зелената инфраструктура и активности за обука и изградба на капацитет за властите на различни нивоа.</p> <p>Поплавите и пожарите се класични проблеми за ПГС: управувањето со речните базени е прекуграничен проблем кој тешко може да биде решен без прекугранична соработка. Прекуграничниот регион е посебно ранлив кон зголемување на последиците од климатските промени.</p> <p>Поради тоа, треба да се превземат активности за намалување на опасностите од поплави и пожари преку создавање на вистинска соработка преку границите (со партнери кои превземаат заеднички иницијативи и активности).</p> <p>Со подобрување на управувањето со речните сливови ќе се намалат штетите од поплавите, а речните сливови во прекуграничниот регион ќе можат да се управуваат на одржлив начин (да се обноват бреговите на реките, просторното и регионалното/локално планирање да се адаптира кон речниот слив и поплавуваниите реони). Ризиците исто така ќе бидат намалени со превземање на сеопфатни иницијативи за заштита</p>

	<p>од пожари.</p> <p>За да се постигне планираната промена, ќе бидат превземени повеќе разновидни мерки, вклучително системи за рано предупредување и управување со непогоди, санација и пошумување на бреговите на реките или некои меки мерки како обука и зголемување на информираноста на граѓанското општество.</p> <p>Може да се создаде и користи комбинација од „инвестициски“ и „меки“ мерки преку раководните принципи за одбирање на активностите.</p> <p>Соодветно, Програмата предвидува да се постигнат следните резултати:</p> <p>R-1.1.1 Подобра заштита на животната средина и биодиверзитет во прекуграничниот регион</p> <p>R-1.1.2 Подобрена способност за заштита на природата и одржливо искористување на заедничките природни ресурси во географскиот регион на ПГС</p> <p>R.1.2.1 Подобра подготвеност на регионот во однос на природните опасности и опасностите за животната средина и на последиците од промената на климатските услови</p> <p>R 1.2.2 Подобрен капацитет за заедничко дејствување при појава на пожари, поплави и други вонредни ситуации</p>
--	---

2.1.4 Елементи на други тематски приоритети, додадени кон приоритетната оска

(Извор: чл. 35(1) од Регулацијата за спроведување на ИПА II)

Не е применливо

2.1.5 Активности, што ќе бидат поддржани во тематскиот приоритет

2.1.5.1 *Опис на видот и примери за активности што ќе бидат поддржани и очекуваниот придонес за конкретните цели вклучително тогаш кога тоа е соодветно, дефинирање на основните целни групи, конкретни целни територии и видови корисници*

(Извор: буква (b)(iii) на чл. 8(2) од Регулацијата (ЕУ) № 1299/2013)

Тематски приоритет	ТР (b): Заштита на животната средина и поттикнување на приспособувањето кон промената на климатските услови и превенција и управување со ризикот
<p><u>Видови активности:</u></p> <p>За оваа Приоритетна оска се предвидуваат два вида на активности, за да се помогне на Конкретните цели:</p> <p>1) <u>инвестиции</u></p> <p>проекти со претежно инвестициски карактер, со само мал дел на пропратни активности</p>	

2) меки мерки

проекти што се во главно ориентирани кон спроведување на студии, создавање на мрежи, осигурување на обука, развивање на концепти, обезбедување на услуги за одредени целни групи, зголемување на информираноста за конкретни теми и др. Овие проекти можат да имаат само мал инвестициски дел, што е потребен за обезбедување на меките мерки на ефективен начин. Меките мерки исто така вклучуваат меѓучовечки контакти, на пример мали како обем иницијативи во граѓанските институции кои имаат за цел да се зголемат директните врски и соработката преку граница меѓу луѓето и нивните здруженија во регионот.

Со Поканите за доставување на предлози, кандидатите можат да аплицираат за еден од двата вида на активности (инвестиции или меки мерки) и можат да се применуваат малку поразлични критериуми.

Примери за активности:

Овие примери за активности се неисцрпен список, кој го прикажува опсегот на можните дејности во овој Тематски приоритет:

Активностите кои се погодни за да придонесат за СЦ 1.1 на оваа Приоритетна оска, можат да содржат:

Мали еколошки инвестиции:

- Заеднички иницијативи и инвестиции во мала според обемот инфраструктура, опрема и технологии за борба со загадувањето и рехабилитација на реки, загадени земјишта, запуштени индустриски објекти и др.;
- Мали по обем инвестиции во рециклирање, собирање и разделено обработување на отпади, санација на незаконски депонии и подобрување на јавната хигиена;
- Мали по обем инвестиции за подобрување на управувањето со „Натура 2000“ и заштитени подрачја;
- Мали по обем инвестиции во обновливи енергетски извори и енергетска ефикасност во јавната инфраструктура;
- Заеднички иницијативи за заштита и обновување на екосистеми и загрозени/заштитени видови.

Заеднички иницијативи и соработка, размена на искуство, ноу-хау и активности за создавање на капацитет:

- Заеднички иницијативи, мрежи за размена и партнерство со цел поттикнување на заштитата на природата, енергетска ефикасност и одржливо искористување на природните ресурси меѓу локалното население, вклучително младите лица, маргинализираните заедници и други ранливи категории;
- Заеднички пристап, истражувања, планови, стратегии, испитувања, заеднички бази со податоци кои се насочени кон заштита на пејзажот и биолошката разновидност;
- Соработка, размена на искуство и познавања помеѓу институции во сферата на заштита на природата и спречување на загадувањето;
- Соработка меѓу јавните органи и НВО за безбедна и одржлива економија со низок јаглероден интензитет кој поминува преку границите;
- Подобрување на информираноста и иницијативи за обука во сите нивоа (индивидуални лица, организации, претпријатија, јавна администрација, училишта) во врска со прашања за заштита на животната средина и природата, намалување на отпадите и др.

Активностите кои се погодни за да придонесат за СЦ 1.2 на оваа Приоритетна оска, можат да

содржат:

Системи за рано предупредување, опрема и средства, инвестиции со мал обем;

- Подготовка на техничка документација, студии за изводливост и работни проекти за зајакнување на речни брегови, изградба на насипи, спречување на појава на свлечишта и др.
- Развој на системи за рано предупредување и справување со катастрофи;
- Мали по обем инвестиции за спречување на ризици и реакција на природните опасности и опасностите за животната средина и на последиците од промената на климатските услови, и тоа:
 - испорака на специјална противпожарна опрема,
 - испорака на специјална опрема за борба со поплавите и за активности за пронаоѓање и спасување,
 - санација и пошумување на речни брегови, изградба на насипи, канали и др. за борба со поплавите,
 - пошумување на ранливи земјишта и спречување на свлечишта, расчистување при вонредни ситуации.

Заеднички иницијативи, стратегии, обуки, услуги, кампањи за зголемување на информираноста, размена на искуство:

- Заеднички пристап за подобрување на знаењето за превенција, прилагодување кон ризиците и ограничување на истите (на пр. изработка на карти на местата со ризик од инциденти, активности за процена на ризици и опасности, заеднички бази со податоци, планови и методологии);
- Заеднички активности за подобрување на соработката, стратегиите и капацитетот за управување во случај на катастрофи;
- Размена на искуства и позитивна пракса (студиски посети, тркалезни маси, конференции, обуки) за јавните служби и други заинтересирани целни групи за управување во случај на природни катастрофи и еколошки катастрофи;
- Кампањи за зголемување на свеста за спречување и управување со ризикот за сите групи од населението (вклучувајќи ги младите и маргинализираните групи), негативното влијание на промената на климатските услови и евентуалните мерки за нивно намалување.
- Спроведување на заеднички теоретско-тактички вежби и обуки по местата за управување со вонредни ситуации, со посебен фокус кон младите.

Основни целни групи, кои се поддржувани во овој приоритет

Се очекува активностите, кои се поддржани во рамките на следната ПО, да бидат во корист на следните целни групи:

- Населението од регионот
- Регионалните и локалните власти

Видови корисници, кои се поддржувани во овој приоритет

За проекти од оваа ПО можат да аплицираат следните видови на Корисници:

Видови корисници	ИНВЕСТИЦ ИСКИ ПРОЕКТИ	Меки мерки
Локални и регионални власти и организации, оснивани и управувани од локални и регионални органи (посебно оние што се надлежни за интервенција при вонредни ситуации и заштита на природата/животната средина)	X	X
Централни власти и организации, оснивани и управувани од централни органи	X	X
Администрациите од заштитените подрачја	X	X
Просветните и образовните институции;		X
Оддели за развој на региони и сектори	X	X
Истражувачки и научни институти	X	X
Невладини организации и граѓански организации		X

Конкретни целни територии за приоритетот

Не се дефинирани конкретни фокусни области. Дозволена е целата програмска област.

2.1.5.2 Водечки принципи за избирање на активности

(Извор: буква (b)(iii) на чл. 8(2) од Регулатива (Еу) № 1299/2013)

Тематски приоритет	ТР (b): Заштита на животната средина и поттикнување на приспособувањето кон промената на климатските услови и превенција и управување со ризикот
<p>Избирањето на активности ќе се изврши на ниво „конкретни цели“, на пример потенцијалните кандидати ќе аплицираат со апликации за проектот, со фокусирање врз една конкретна цел за Приоритетната оска 1.</p> <p>Во селектирањето на апликациите за проекти ќе се почитуваат следните водечки принципи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стратегиска доследност: доследност и придонесот од секоја апликација за проект кон соодветната КЦ на Програмата, реагедувајќи го постигнувањето на предвидените конкретни резултати од Програмата на доследен начин. Освен тоа, во овој контекст ќе бидат разгледани и прекуграничната додадена вредност на операцијата, нејзината територијална димензија и релевантност кон партнерството; - Оперативен квалитет: составување на апликацијата за проектот од аспект на прецизност и доследност на оперативните цели, активности и средства, остварливоста, ефективната, објавување на проектот и конкретните резултати од него, потенцијалот за остварување и вклучување во оперативните процедури на партнерите учесници; - Соодветност на хоризонталните прашања: доследност и придонес на секоја апликација за проект кон хоризонталните прашања на Програмата и демонстрирање на нивното 	

вклучување и развој во рамките на нудената логика на активности во врска со проектот.

Оваа ПО ќе биде администрирана преку Покани за доставување на предлози и/или стратешки проекти. Деталните критериуми за избирање ќе бидат донесени од Заедничкиот комитет за следење (види во Раздел 5.4). Треба да се обезбеди јасна дистанција и заемно дополнување на Програмата ИПА ПГС Република Бугарија – Република Македонија 2014-2020 г. со другите програми. Тоа се однесува на координирање со: 1) други елементи на ПГС/ИПА (конкретно Грција-Бугарија 2014-2020 г., Програмата за ПГС Бугарија-Србија 2014-2020 г., Програмата за ПГС ИПА Република Македонија – Косово 2014-2020 г., Балканска – Средноземноморска програма 2014-2020 г., 2) други програми на ЕУ или фондови за Република Бугарија: ОП Животна средина 2014-2020, ОП Развој на руралните средини 2014-2020 г.; за Република Македонија : ИПА II Оперативна програма за животната средина и климатските промени 2014-2020 г., Оперативната програма во областа на локалната и регионалната конкурентност – дел од конкурентноста и иновациите 2014-2020 г. и 3) други програми/проекти со национално/регионално и друго финансирање на секоја од партнерските држави. Во овој однос треба да е можно и во основни линии да се одржува функционалната соработка за сите погоре наведени програми на секоја фаза на управување со програмскиот циклус (УПЦ). Ќе биде креиран координациски механизам, за да се идентификуваат и избегнат евентуални преклопувања, како и за да се поддржува усогласвањето меѓу конзистентните програми што се спроведуваат во периодот 2014 -2020 г. (види во Раздел 5.4) Програмата INTERACT ќе остане важен инструмент за координација меѓу програмите за ПГС. Таа ќе ја поддржува размената меѓу органите на програмата и ќе собира информација за финансираните проекти во цела Европа, што ќе им дозволи на кандидатите и на луѓето што носат решенија, да проучуваат претходни и тековни проекти за соработка на слични теми.

2.1.5.3 Планирано искористување на финансиски инструменти (ако е соодветно)

(Извор: буква (b)(iii) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)

Не е применливо

2.1.6 Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

(Извор: буква (b)(iii) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013
и чл. 2(2) од Регулативата за спроведување на ИПА II)

2.1.6.1 Показатели за резултатите за приоритетна оска 1 (специфични за програмата)

Табела 3: Показатели за резултатите за конкретната програма

№	Показател	Единица мерка	Излезна вредност	Референтна година	Целен показател (2023 г.)	Извор на податоци	Интервал на известување
RI 1.1.1	Повеќе поддржани заштитени подрачја	Процентен удел	32	2013	30%	<p><u>Базична вредност:</u> Спроведување на PHARE/CARDS</p> <p>Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за спроведување на ПГС по ИПА 2007-2013 г.</p> <p><u>Постигнати резултати:</u> Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за спроведување на на ПГС по ИПА 2014-2020 г.</p>	2018 2023
RI 1.1.2	Подобрен капацитет за користење на заеднички природни ресурси	Обем	Претстои да се дефинира	2013	Зголемување	Студија	2018 2023
RI 1.2.1	Повеќе активности во областа на превенција и управување со ризикот	Процентен удел	6	2013	80%	<p><u>Базична вредност:</u> Спроведување на PHARE/CARDS</p> <p>Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за спроведување на ПГС по ИПА 2007-2013 г.</p> <p><u>Постигнати резултати:</u> Извештаи за напредокот и</p>	2018 2023

						Годишни извештаи за спроведување на на ПГС по ИПА 2014-2020	
RI 1.2.2	Повеќе активности во областа на превенција и управување со ризикот	Процентен удел	13	2013	50%	<p><u>Базична вредност:</u> Спроведување на PHARE/CARDS Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за спроведување на ПГС по ИПА 2007-2013 г.</p> <p><u>Постигнати резултати:</u> Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за и спроведување на на ПГС по ИПА 2014-2020 г..</p>	2018 2023

2.1.6.2 Показатели резултатите за Приоритетната оска (заеднички или специфични за програмата)

Табела 4: Заеднички показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

№	Показател (назив на показателот)	Единица мерка	Целна вредност (2023 г.):	Извор на податоци	Интервал на известување
OI 1.1.1	Број на поддржани инвестиции за подобрување на условите на животната средина во географското подрачје на програмата	Број	15	AIR	Годишно
OI 1.1.2	Број на заштитени природни територии, кои се под влијание на поддржаните активности	Број	5	AIR	Годишно
OI 1.2.1	Број на поддржани општи механизми за заштита на животната средина, поттикнување на биолошката разновидност и одржливо искористување на природните ресурси	Број	5	AIR	Годишно
OI 1.2.2	Број на институции/организации кои се вклучени во дејности што се поврзани со животната средина	Број	20	AIR	Годишно
OI 1.2.3	Број на учесници во обуки и кампањи кои се поврзани со животната средина	Број	300	AIR	Годишно

№	Показател (назив на показателот)	Единица мерка	Целна вредност (2023 г.):	Извор на податоци	Интервал на известување
OI 1.3.1	Поддржани инвестиции за подобрување на управувањето со непогоди и превенција на ризици	Број	5	AIR	Годишно
OI 1.3.2	Поддржани инвестиции за подобрување на приспособувањето и намалувањето на последиците од климатските промени	Број	5	AIR	Годишно
OI 1.4.1	Поддржани општи механизми за управување со непогоди и превенција на ризици и подобрување на информираноста за климатските промени	Број	3	AIR	Годишно
OI 1.4.2	Број на институции/организации кои учествуваат во иницијативи поврзани со спречување и управување со ризици.	Број	10	AIR	Годишно
OI 1.4.3	Број на учесници во обуки и кампањи во областа на спречување и управување на ризикот (вклучително маргинализирани заедници и други ранливи групи).	Број	300	AIR	Годишно

2.1.7 Категории на активности*(Извор: буква (b)(vii) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)*

Категории на активности, кои одговараат на содржината од приоритетната оска, базирани на номенклатура, усвоена од Комисијата и индикативната пресметка на помошта од Унијата

Табела 5: Категории на активности - Димензија 1 Област на активност

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО1	085 Заштита и подобрување на биолошката разновидност, заштита на природата и зелена инфраструктура	3 474 000
ПО1	087 Мерки за адаптација кон климатските промени и управување со ризици кои се поврзани со климата, на пример ерозија, пожари, поплави, бури и суши, вклучително зголемување на информираноста, граѓанска заштита и системи за управување на непогоди и инфраструктура.	2 315 852

Табела 6: Категории на активности - Димензија 2 Облик на финансиране

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО1	01 - Грант	5 789 852

Табела 7: Категории на активности - Димензија 2 Вид територија

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО1	05 - Соработка преку национални или регионални плански области во национален контекст	5 789 852

Табела 8: Категории на активности - Димензија 6 Механизам на територијалната димензија

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО1	07 - Не е применливо	

2.1.8 Кратко резиме на планираното користење на техничка помош, и тогаш кога е неопходно – мерки за зајакнување на административниот капацитет на органите што учествуваат во управувањето и контролата на програмите и корисниците, и кога е неопходно – активности за зголемување на административниот

Капацитет на соодветните партнери за учество во исполнување на програми (ако е неопходно)

(Извор: буква (b)(vi) на чл. 8(2) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)

Приоритетна оска	ПО 1 - Животна средина
Не е применливо/не се планира	

2.2.1 Приоритетна оска 2

№ на приоритетната оска	2
Назив на приоритетната оска	Туризам

☐ Целата приоритетна оска ќе се исполнува единствено преку финансиски инструменти	Не е применливо
☐ Целата приоритетна оска ќе се исполнува единствено преку финансиски инструменти, создадени на ниво на Унијата	Не е применливо
☐ Целата приоритетна оска ќе се исполнува преку локален развој што е воден од локалниот развој	Не е применливо

2.2.2 Фонд, основа за пресметка на субвенцијата од ЕУ и оправданост на изборот на база за пресметка

Фонд	Фондови од ЕУ (ЕФРР и ИПА)
Основа за пресметка (вкупно дозволени расходи или дозволени јавни расходи)	Вкупно дозволени расходи
Фактори за избор на основа за пресметка	

2.2.3 Специфични цели на тематскиот приоритет и очекувани резултати

№	2
Специфична цел	<p>Програмата има за цел остварување на три конкретни цели во врска со овој приоритет, и тоа</p> <p>КЦ 2.1 Зголемување на туристичкиот потенцијал во регионот преку подобра заштита и одржливо користење на природното и културното наследство</p> <p>КЦ 2.2 Подобрување на конкурентноста на туристичката понуда на регионот за ПГС</p> <p>КЦ 2.3 Поттикнување на соработката помеѓу партиципиентите од</p>

	регионот во сферата на одржливиот туризам
<p>Резултати, што државите партнери имаат за цел да ги остварат со помош од Унијата</p>	<p>Односот помеѓу туризмот и природното и културното наследство од програмскиот регион се од суштинско значење за зголемување на туристичката атракција на граничното подрачје. Квалитетот на природното и културното наследство во повеќето места е од суштинска важност за креирање на економска благосостојба преку туризмот до квалитетен живот на локалните заедници и за позитивни искуства на гостите.</p> <p>Со цел да се ослободи туристичкиот потенцијал на прекуграничниот регион, програмата има за цел да бара помош при заштита на природното и културното наследство, каде што е соодветно, во корелација со туризмот, вклучувајќи обнова на историски објекти и одржување на традиционалните предели. Таа, исто така има за цел подобрување на пристапот до туристичките места во регионот, во склад со заедничкиот поглед за развој на одржлив туризам.</p> <p>За развој на одржлив туризам исто така е значајно усвојување на планови за управување на посетите, кои ќе даваат гаранции, дека туризмот нема да им наштети на природните и културните ресурси.</p> <p>Подобрувањето на можностите за одржливи туристички услуги во регионот на ПГС се друг основен резултат, кој што државите партнери имаат за цел да го остварат со помош од Унијата. За тоа е потребно да поседуваат соодветни знаења за пазарните трендови, развој на нови туристички производи и услуги и поддршка за зголемување на вештините и знаењата на работната сила.</p> <p>Одржливиот туризам исто така овозможува оптимален придонес кон локалната/регионалната економија во интеракција со други активности, преку развој на мултисекторски и партиципативен пристап кон развојот. Одржливиот туризам, интеракцијата со комплементарни активности се гледаат како директен придонес кон зголемување на вработеноста и растот на пограничната економија, која е сериозно погодена од депопулацијата и економската криза.</p> <p>Туристическиот сектор може да им понуди многу можности за работа на луѓе од различна возраст и со различни вештини. Посебно за младите луѓе, работата во туризмот често пати е првото нивно вработување, давајќи им меѓучовечки и социјални вештини, кои се сериозно потребни во услужниот сектор кој го поставува клиентот на прво место. Постојат се поголеми можности туризмот да и додаде вредност на прекуграничната вработеност во други сектори преку работа на повеќе места, и да обезбеди нови можности за вработување во области, кои се поврзани со животната средина и наследството.</p> <p>Квалитетот на туристическиот производ и иновациите се важни фактори, за да се избегне падот на дестинациите. Бидејќи туристичкиот сектор вообичаено одлучува во корист на дестинацијата која нуди задоволување на многу желби (сместување, настани, активности), конкурентоста на дестинациите во регионот на ПГС може да се одржува или подобрува тогаш, кога релевантните засегнати страни во граничното подрачје ќе работат</p>

	<p>заедно.</p> <p>Соодветно, програмата предвидува остварување на следниве резултати:</p> <p>R 2.1.1 Зголемена атрактивност за развој на туризам во регионот на ПГС</p> <p>R-2.2.1 Подобра прегледност, разновидност и квалитет на туристичката понуда во регионот на ПГС</p> <p>R-2.3.1 Засилена соработка и мрежи за размена за развој на потенцијалот за одржлив туризам</p>
--	---

2.2.4 Елементи на други тематски приоритети, додадени кон приоритетната оска

(Извор: чл. 35(1) од Регулативата за спроведување на ИПА II)

Не е применливо

2.2.5 Активности, кои ќе се поддржат со тематскиот приоритет

2.2.5.1 *Опис на видот и примери за активности што ќе бидат поддржани и очекуваниот придонес за конкретните цели вклучително тогаш кога тоа е соодветно, дефинирање на основните целни групи, конкретни целни територии и видови корисници*

Тематски приоритет	ТП (d): Поттикнување на туризмот и културното и природното наследство
<p><u>Видови на активности:</u></p> <p>За оваа Приоритетна оска се предвидуваат следните два вида активности за придонес кон Конкретните цели:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>инвестиции</u> проекти од претежно инвестициски карактер со само мал дел пропратни меки активности 2) <u>меки мерки</u> проекти, кои се насочени основно кон изработка на студии, создавање на мрежи, обезбедување на обуки, развој на концепти, обезбедување на услуги за конкретни целни групи, зголемување на свеста во врска со специфични теми и др. Овие проекти може да имаат само мал инвестициски дел, кој е потребен за ефикасно доставување на меките мерки. Меките мерки исто така вклучуваат меѓучовечки контакти, на пр. мали по обем иницијативи меѓу институциите на граѓанското општество, чии цели се засилување на директните контакти и соработка преку границата помеѓу луѓе и нивните здруженија во регионот. <p>Со Повиците за доставување на предлози кандидатите можат да се обратат за еден од двата видови на активности (инвестиции или меки мерки) и може да се применат малку поразлични критериуми.</p> <p><u>Примери за активности:</u></p> <p>Овие примери за активности се неисцрпна листа, кои го илустрираат опфатот на можните активности за овој Тематски приоритет:</p> <p>Активностите, кои се соодветни за да придонесат за КЦ 2.1 од оваа Приоритетна оска може да вклучат:</p>	

Мали по обем инвестиции, платформи за ИКТ и ГИС, инфо центри, туристички транспортни шеми:

- Реставрација и одржување на туристички објекти со историско и културно значење, вклучувајќи конзервација и заштита на материјалното и нематеријалното природно, историско и културно наследство;
- Подобрување на пристапот до природни, културни и историски туристички места преку рехабилитација на пристапните патишта, изградба и/или поправка на нови или подобрување на велосипедските и пешачките патеки (вклучувајќи го истовременото разработување на заеднички стандарди за сообраќајни знаци и информативни табли, както и заеднички водичи и др.);
- Градење на нови и/или поправка или подобрување на туристички атракции, инфо центри, пунктови за насочување на можните гости и др.;
- Подобрување на комуналните услуги (снабдување со електрична енергија, ВиК и др.), кои се поврзани со туристически објекти;
- Развој на прекугранични сообраќајни шеми до туристички објекти.
- Креирање на погодни услови за пристап до или внатре во туристическите објекти за лица со посебни потреби

Активности, кои се соодветни за да придонесат за КЦ 2.2 од оваа Приоритетна оска може да вклучуваат:

Заеднички истражувања, изготвување на заеднички туристички производи и услуги и рекламирање, обука и советувања:

- Изготвување и примена на заеднички тематски дестинации и тематски туристички кластери (кои се базираат на единственото природно и културно наследство од регионот)
- Развој на нови/алтернативни производи и услуги за одржлив туризам
- Заеднички активности, средства и иницијативи за рекламирање на прекугранични туристички производи (на пр. заедничко учество на туристички трговски саеми, изложби и други промоции, заеднички рекламни кампањи и др.);
- Заедничко изготвување и имплементација на развојни планови за туристички активности, нови туристички дестинации и искуство;
- Заеднички иницијативи за подобрување на квалитетот на туристичките услуги (размена на искуства и добра пракса, обуки, размена на посети и др.)
- Поддршка на нови иницијативи за користење на локалните услови за создавање на нови туристички производи и услуги (вклучувајќи за жени и маргинализирани групи)

Активности, кои се соодветни за да придонесат за КЦ 2.3 од оваа Приоритетна оска може да вклучуваат:

Заеднички промоции, зголемување на свеста и мрежни врски:

- Креирање/развој/зајакнување на заеднички мрежи за размена на добра пракса во управувањето на одржлив туризам;
- Изготвување/примена на заеднички политики, стратегии, настани за обука и изградба на капацитети за зголемување на вредноста на културното и природното наследство, преку негова реставрација и рекламирање со цел одржливо стопанско користење;
- Организација на различни заеднички културни настани за афирмација на културниот

идентитет на регионот;

- Создавање на мрежи за работа со младински иницијативи во граничното подрачје, вклучувајќи учество на деца и млади во иницијативи од сферата на културните, општествените, научните и спортските активности (музика, филозофија, спорт, запознавање на регионот);
- Кампањи за подобрување на свеста на сите нивоа (различни лица, организации, фирми, јавна администрација, школи) за прашања, поврзани со одржливото користење и рекламирање на нематеријалното културно и природно наследство од регионот;

Главни целни групи, кои се поддржани во однос на овој приоритет

Се очекува активностите кои се поддржани за следната ПО, да обезбедат бенефиции за следните целни групи:

- Населението во регионот
- Јавните и приватните културни институции
- Просветните и образовните институции
- Регионалните и локалните власти
- Малите и средните претпријатија (МСП) во туризмот
- Туристичките оператори
- Центрите (пунктови) за туристички информации.

Видови на корисници, кои се поддржани во овој приоритет

За проекти за оваа ПО можат да аплицираат следните видови Корисници:

Видови корисници	ИНВЕСТИЦ ИСКИ ПРОЕКТИ	Меки мерки
Локални и регионални власти и организации, оснивани и управувани од локални и регионални органи	X	X
Централни власти и организации, оснивани и управувани од централни органи	X	X
Оддели за развој на региони и сектори		X
Невладини организации и граѓански организации		X
Регионални туристички здруженија/НПО од областа на туризмот		X
Структури кои го поддржуваат бизнисот – стопанска комора, секторско здружение, стопански кластер		X
Образовни институции/центри за квалификација	X	X

Културни институции (музеи, библиотеки, уметнички галерии, читалишта и др.)	X	X
<u>Специфични целни територии во однос на приоритетите)</u>		
Не се дефинирани конкретни фокус области. Дозволена е целата програмска област.		

2.2.5.2 Водечки принципи за избор на активности

(Извор: буква (b)(iii) од чл. 8(2) од Регулацијата (ЕС) № 1299/2013)

Тематски приоритет	ТП (d): Поттикнување на туризмот и културното и природното наследство
<p>Избирањето на активности ќе се изврши на ниво „конкретни цели“, на пример потенцијалните кандидати ќе аплицираат со апликации за проектот, со фокусирање врз една конкретна цел за Приоритетната оска 2.</p> <p>Во селектирањето на апликациите за проекти ќе се почитуваат следните водечки принципи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стратегиска доследност: доследност и придонесот од секоја апликација за проект кон соодветната КЦ на Програмата, реагедувајќи го постигнувањето на предвидените конкретни резултати од Програмата на доследен начин. Освен тоа, во овој контекст ќе бидат разгледани и прекуграничната додадена вредност на операцијата, нејзината територијална димензија и релевантност кон партнерството; - Оперативен квалитет: составување на апликацијата за проектот од аспект на прецизност и доследност на оперативните цели, активности и средства, остварливоста, ефективноста, објавување на проектот и конкретните резултати од него, потенцијалот за остварување и вклучување во оперативните процедури на партнерите учесници; - Соодветност на хоризонталните прашања: доследност и придонес на секоја апликација за проект кон хоризонталните прашања на Програмата и демонстрирање на нивното вклучување и развој во рамките на нудената логика на активности во врска со проектот. <p>Оваа ПО ќе биде администрирана преку Покани за доставување на предлози и/или стратешки проекти. Деталните критериуми за избирање ќе бидат донесени од Заедничкиот комитет за следење (види во Раздел 5.4). Треба да се обезбеди јасна дистанција и заемно дополнување на Програмата ИПА ПГС Република Бугарија – Република Македонија 2014-2020 г. со другите програми. Тоа се однесува на координирање со: 1) други елементи на ПГС/ИПА (конкретно Грција-Бугарија 2014-2020 г., Програмата за ПГС Бугарија-Србија 2014-2020 г., Програмата за ПГС ИПА Република Македонија – Косово 2014-2020 г., Балканска – Средноземноморска програма 2014-2020 г., 2) други програми на ЕУ или фондови за Република Бугарија: ОП Животна средина 2014-2020, ОП Развој на руралните средини 2014-2020 г.; за Република Македонија : ИПА II Оперативна програма за животната средина и климатските промени 2014-2020 г., Оперативната програма во областа на локалната и регионалната конкурентност – дел од конкурентноста и иновациите 2014-2020 г. и 3) други програми/проекти со национално/регионално и друго финансирање на секоја од партнерските држави. Во овој однос треба да е можно и во основни линии да се одржува функционалната соработка за сите погоре наведени програми на секоја фаза на управување со програмскиот циклус (УПЦ). Ќе биде креиран координациски механизам, за да се идентификуваат и избегнат евентуални преклопувања, како и за да се поддржува усогласвањето меѓу конзистентните програми што се спроведуваат во периодот 2014 -2020 г. (види во Раздел 5.4) Програмата INTERACT ќе остане важен инструмент за координација меѓу програмите за ПГС.</p>	

Таа ќе ја поддржува размената меѓу органите на програмата и ќе собира информација за финансираните проекти во цела Европа, што ќе им дозволи на кандидатите и на луѓето што носат решенија, да проучуваат претходни и тековни проекти за соработка на слични теми.

2.2.5.3 Планирано искористување на финансиски инструменти (ако е соодветно)

(Извор: буква (b)(iii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Не е применливо

2.2.6 Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

(Извор: буква (b)(ii) од чл. 8(2) од Регулативата(ЕУ) № 1299/2013)
и чл. 2(2) од Регулативата за спроведување на ИПА II)

2.2.6.1 Показатели за резултатите за приоритетна оска 2 (специфични за програмата)

Табела 9: Показатели за резултатите од конкретната програма

№	Показател	Единица мерка	Излезна вредност	Референтна година	Целен показател (2023 г.)	Извор на податоци	Интервал на известување
RI 2.1.1	Зголемување на ноќевањата, на туристи во прекуграничниот регион	Процентен удел	1 618 655	2013	1%	<u>Основна вредност и постигнати резултати:</u> Статистички податоци	2018 2023
RI 2.2.1	Зголемени/поддржани заеднички производи и услуги во туризмот	Процентен удел	16	2013	50%	<u>Основна вредност и постигнати резултати:</u> <u>Основна вредност:</u> Имплементација на PHARE/CARDS Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за имплементацијата на ПГС од ИПА 2007-2013 г. <u>Постигнати резултати:</u> Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за имплементацијата на ПГС од ИПА 2014-2020 г.	2018 2023
RI 2.3.1	Зголемена информираност на јавноста во врска со одржливиот развој на природното и културното наследство и ресурсите	Размер	Претстои да се утврди	2013	Зголемување	<u>Основна вредност и постигнати резултати:</u> Истражување	2018 2023

2.2.6.2 Показатели за резултатите за приоритетна оска 2 (специфични за програмата)

Табела 10: Заеднички показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

№	Показател (назив на показателот)	Единица мерка	Целна вредност (2023 г.):	Извор на податоци	Интервал на известување
OI 2.1.1	Број на реконструирани/обновени/опфатени од активности за заштита и конзервација културни и историски туристички објекти	Број	25	AIR	Годишно
OI 2.1.2	Должина на новите или реконструирани, или проширени пристапни патишта до природни, културни и историски туристички објекти, велосипедски и пешачки патеки	км	5	AIR	Годишно
OI 2.1.3	Број на новоизградени, или реконструирани, или проширени капацитети и атракции, поврзани со туризмот	Број	10	AIR	Годишно
OI 2.1.4	Број на изградени/реконструирани капацитети за лица со посебни потреби за пристап до или во поддржаните туристички објекти	Број	5	AIR	Годишно
OI 2.2.1	Број на заеднички туристички производи, услуги, марки, тематски рути	Број	10	AIR	Годишно
OI 2.2.2	Број на активности, алатки и иницијативи, развиени и/или имплементирани за поттикнување на одржлив туристички потенцијал во вклученото гранично подрачје.	Број	10	AIR	Годишно
OI 2.2.3	Број на учесници во иницијативи за обука и квалификација во сферата на одржливиот туризам	Број	50	AIR	Годишно
OI 2.3.1	Број на прекугранични мрежи, креирани или зацврстени во сферата на одржливиот туризам	Број	5	AIR	Годишно
OI 2.3.2	Број на културни настани, одржани за промоција на културниот идентитет на регионот.	Број	15	AIR	Годишно
OI 2.3.3	Број на учесници во младински иницијативи	Број	150	AIR	Годишно

2.2.7 Категории на активности*(Извор: буква (b)(vii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)*

Категории на активности, кои одговараат на содржината од приоритетната оска, базирани на номенклатура, усвоена од Комисијата и индикативната пресметка на помошта од Унијата

Табела 11: Категории на активности - Димензија 1 Област на активност

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО 2:	075 Развој и промоција на туристички услуги во или за МСХ	926 000
	079 Пристап до информации од јавниот сектор (вклучувајќи отворени податоци електронски туризам)	728 000
	090 Велосипедски и пешачки патеки	1 323 000
	092 Заштита, развој и промоција на општествени туристички вредности	1 323 000
	094 Заштита, развој и промоција на јавни вредности од културата и историското наследство	1 191 000
	095 Заштита, развој и промоција на општествени услуги, поврзани со културата и историското наследство	795 000
	103 Одржлива интеграција на пазарот на труд на младите луѓе, посебно оние, кои не работат, не учат или не партиципираат во обука, вклучувајќи млади луѓе, загрозувани од социјално исклучување и млади луѓе од маргинализирани заедници, вклучувајќи преку имплементација на Гаранцијата за младежта	330 974

Табела 12: Категории на активности - Димензија 2 Облик на финансирање

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО2	01 - Грант	6 616 974

Табела 13: Категории на активности - Димензија 2 Вид територија

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО2	05 – Соработка преку национални или локални програмски области во национален контекст	6 616 974

Табела 14: Категории на активности - Димензија 6 Механизам за територијална димензија

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО2	07 - Не е применливо	

2.2.8 Кратко резиме на планираното користење на техничка помош , и тогаш кога е неопходно – мерки за зајакнување на административниот капацитет на органите што учествуваат во управувањето и контролата на програмите и корисниците, и кога е неопходно – активности за зголемување на административниот капацитет на соодветните партнери за учество во исполнување на програми (ако е неопходно)

(Извор: буква (b)(vi) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Приоритетна оска	ПО 2 - Туризам
не е применливо/не се предвидува	

2.3.1 Приоритетна оска 3

№ на приоритетната оска	3
Назив на приоритетната оска	Конкурентост

☐ Целата приоритетна оска ќе се исполнува единствено преку финансиски инструменти	не е применливо
☐ Целата приоритетна оска ќе се исполнува единствено преку финансиски инструменти, создадени на ниво на Унијата	не е применливо
☐ Целата приоритетна оска ќе се исполнува преку локален развој што е воден од локалниот развој	не е применливо

2.3.2 Фонд, основа за пресметка на субвенцијата од ЕУ и оправданост на изборот на база за пресметка

Фонд	Фондови од ЕУ (ЕФРР и ИПА)
Основа за пресметка (вкупно дозволени расходи или дозволени јавни расходи)	Вкупно дозволени расходи
Фактори за избор на основа за пресметка	

2.3.3 Специфични цели на тематскиот приоритет и очекувани резултати

№	3
Специфична цел	КЦ 3 Подобрување на конкурентоста на регионалните бизниси
Резултати, што државите партнери имаат за цел да ги остварат со помош од Унијата	<p>Конкурентната локална економија, која што се базира на локалните средства и има блиски врски со меѓународните пазари може да креира богатство во регионот и да обезбеди работни места за луѓето. За локалните фирми и особено за МСП е значајно да ги зголемат деловните контакти преку границата и на меѓународно ниво. Мора да се зголеми соработката помеѓу фирмите, за надминување на ограничувањата кај единиците кои работат изолирано, зголемување на пристапот до нови и иновативни технологии и процеси, и на тој начин да се ослободи потенцијалот за раст.</p> <p>Исто така е потребно во регионот да се креираат услови и атмосфера за повеќе луѓе да се квалификуваат и мотивираат за успешно отварање на сопствени фирми. Мора да се поддржат заеднички активности за поттикнување на претприемништвото, соработката, размената на идеи, вештини и технологии и поттикнување на отворањето на нови фирми. Соработката и размената на искуства во земјоделството, ОИЕ и во туризмот ќе помогне за интензивирање на економските активности и конкурентноста на регионот.</p> <p>Во услови на слаба рурална економија во регионот ќе биде потребно поттикнување на биоземјоделството како прилика за диверзификација на земјоделските активности, посебно во региони кои се загрозувани од депопулација, но со чиста и единствена природа. Заедничките активности може да се комбинираат со ставање на посебен акцент врз развојот на еко туризмот.</p> <p>Присутна е несоодветност помеѓу пројавената потреба од развој на пазарот и имплементацијата на нови современи технологии, и постоечките вештини на пазарот на трудот. Еднакво значајно за регионот е зголемувањето на капацитетите за бизнис, иновации и трансфер на ноу-хау, зголемување на капацитетот на образовниот систем, ориентиран кон потребите на пазарот.</p> <p>Во зајкнувањето на конкурентна и иновативна регионална</p>

	<p>економија мора да се стави посебен акцент врз креирањето на адекватни прилики за младите луѓе и за луѓето, кои се соочуваат со поголеми потешкотии да најдат работа поради нивната социјална положба или поради други препреки, кои им го ограничуваат пристапот до пазарот на труд.</p> <p>Соодветно, Програмата предвидува постигнување на следниве резултати:</p> <p>R 3.1.1 Подобри услови за развој на стопанска дејност</p> <p>R 3.1.2 Подобар капацитет на јавниот и приватниот сектор за развој на бизнисот</p>
--	--

2.3.4 Елементи на други тематски приоритети, додадени кон приоритетната оска

(Извор: чл. 35(1) од Регулацијата за спроведување на ИПА II)

Не е применливо

2.3.5 Активности, кои ќе се поддржат со тематскиот приоритет

2.3.5.1 *Опис на видот и примери за активности што ќе бидат поддржани и очекуваниот придонес за конкретните цели вклучително тогаш кога тоа е соодветно, дефинирање на основните целни групи, конкретни целни територии и видови корисници*

(Извор: буква (b)(iii) од чл. 8(2) од Регулацијата (ЕУ) № 1299/2013)

Тематски приоритет	ТР (g): Подобрување на конкурентоста, бизнис средината и развојот на мали и средни претпријатија, трговија и инвестиции
<p><u>Видови на активност:</u></p> <p>За оваа Приоритетна оска се предвидуваат само меки мерки, кои ќе придонесат за Конкретната цел, и тоа: проекти, кои се насочени главно кон подготовка на студии, креирање на мрежи, обезбедување на обуки, развој на концепти, обезбедување на услуги за одредени целни групи, зголемување на свеста во врска со специфични теми и др. Овие проекти може да имаат само мал инвестициски дел, кој е потребен за обезбедување на меките мерки на ефикасен начин. Меките мерки исто така вклучуваат меѓучовечки контакти, на пр. мали по обем иницијативи помеѓу институциите од граѓанската заедница, чија цел е зајакнување на директните контакти и прекугранична соработка помеѓу луѓето и нивните здруженија во регионот.</p> <p><u>Примери за активности:</u></p> <p>Овие примери за активности се неисцрпна листа, која го отсликува опфатот на можните активности за помош кон КЦ 3.1 од оваа Приоритетна оска:</p> <p>Активности за зголемување на конкурентноста на фирмите</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поддршка на заеднички иницијативи за креирање на нови фирми и самовработување (посебно за млади луѓе, жени); - Поддршка (креирање на) социјални претпријатија и социјално претприемништво; - Заеднички иницијативи и размена на искуства за поттикнување на растот на 	

иновативни/со висока додадена вредност индустрии (на пр. био земјоделство, еколошки технологии, ИКТ, за заштеда на енергија, фармација, електроника и др.)

Активности за интензивирање на соработката помеѓу фирмите

- Поддршка на развојот на прекугранични стопански кластери
- Поттикнување и спроведување на заедничка обука за бизнис, соработка, размена на искуства и шеми за изградба на капацитет;
- Заеднички иницијативи за поттикнување на извозот; организација и партиципирање на прекугранични саеми, изложби, трговски мисии; заедничко учество на саеми во трети држави
- Размена на искуства и добра пракса за поддршка на економскиот развој на регионот за поттикнување на инвестиции;
- Соработка помеѓу бизнисот и образовните институции во сферата на трансферот на технологии и поттикнување на економија, која е базирана на знаење;
- Креирање на мрежи за размена чија цел е зголемување на потенцијалот за вработување на млади луѓе, жени и ранливите/маргинализираните групи;

Главни целни групи, поддржани со овој приоритет

Се очекува активностите, кои се поддржани со оваа ПО, да обезбедат бенефиции за следните целни групи:

- МСП и други бизниси во регионот
- Локалната и регионалната работна сила
- Просветните и образовните институции
- Регионалните и локалните власти

Видови на корисници, поддржани со овој приоритет

За проекти поврзани со оваа ПО можат да аплицираат следните видови на Корисници:

Видови на корисници	ИНВЕСТИЦ ИСКИ ПРОЕКТИ	Меки мерки
Локални и регионални власти и организации, формирани и раководени од локални и регионални органи		X
Централни власти и организации, формирани и раководени од централни органи		X
Структури кои го поддржуваат бизнисот – стопанска комора, секторско здружение, стопански кластер		X
Оддели за развој на региони и сектори		X
Образовни/центри за обука.		X

Специфични целни територии во врска со приоритетот)

Не се дефинирани специфични фокусни области. Дозволена е целата програмска област.

2.3.5.2 Водечки принципи за избор на активности

(Извор: буква (b)(iii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Тематски приоритет	ТР (g): Подобрување на конкурентноста, бизнис средината и развој на мали и средни претпријатија, трговија и инвестиции
<p>Избирањето на активности ќе се изврши на ниво „конкретни цели“, на пример потенцијалните кандидати ќе аплицираат со апликации за проектот, со фокусирање врз една конкретна цел за Приоритетната оска 3.</p> <p>Во селектирањето на апликациите за проекти ќе се почитуваат следните водечки принципи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стратегиска доследност: доследност и придонесот од секоја апликација за проект кон соодветната КЦ на Програмата, реагедувајќи го постигнувањето на предвидените конкретни резултати од Програмата на доследен начин. Освен тоа, во овој контекст ќе бидат разгледани и прекуграничната додадена вредност на операцијата, нејзината територијална димензија и релевантност кон партнерството; - Оперативен квалитет: составување на апликацијата за проектот од аспект на прецизност и доследност на оперативните цели, активности и средства, остварливоста, ефективноста, објавување на проектот и конкретните резултати од него, потенцијалот за остварување и вклучување во оперативните процедури на партнерите учесници; - Соодветност на хоризонталните прашања: доследност и придонес на секоја апликација за проект кон хоризонталните прашања на Програмата и демонстрирање на нивното вклучување и развој во рамките на нудената логика на активности во врска со проектот. <p>Оваа ПО ќе биде администрирана преку Покани за доставување на предлози и/или стратешки проекти. Деталните критериуми за избирање ќе бидат донесени од Заедничкиот комитет за следење (види во Раздел 5.4). Треба да се обезбеди јасна дистанција и заемно дополнување на Програмата ИПА ПГС Република Бугарија – Република Македонија 2014-2020 г. со другите програми. Тоа се однесува на координирање со: 1) други елементи на ПГС/ИПА (конкретно Грција-Бугарија 2014-2020 г., Програмата за ПГС Бугарија-Србија 2014-2020 г., Програмата за ПГС ИПА Република Македонија – Косово 2014-2020 г., Балканска – Средноземноморска програма 2014-2020 г., 2) други програми на ЕУ или фондови за Република Бугарија: ОП Животна средина 2014-2020, ОП Развој на руралните средини 2014-2020 г.; за Република Македонија : ИПА II Оперативна програма за животната средина и климатските промени 2014-2020 г., Оперативната програма во областа на локалната и регионалната конкурентност – дел од конкурентноста и иновациите 2014-2020 г. и 3) други програми/проекти со национално/регионално и друго финансирање на секоја од партнерските држави. Во овој однос треба да е можно и во основни линии да се одржува функционалната соработка за сите погоре наведени програми на секоја фаза на управување со програмскиот циклус (УПЦ). Ќе биде креиран координациски механизам, за да се идентификуваат и избегнат евентуални преклопувања, како и за да се поддржува усогласвањето меѓу конзистентните програми што се спроведуваат во периодот 2014 -2020 г. (види во Раздел 5.4) Програмата INTERACT ќе остане важен инструмент за координација меѓу програмите за ПГС. Таа ќе ја поддржува размената меѓу органите на програмата и ќе собира информација за финансираните проекти во цела Европа, што ќе им дозволи на кандидатите и на луѓето што носат решенија, да проучуваат претходни и тековни проекти за соработка на слични теми.</p>	

2.3.5.3 *Планирано искористување на финансиски инструменти (ако е соодветно)*

(Извор: буква (b)(iii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Не е применливо

2.3.6 Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

(Извор: буква (b)(ii) од чл. 8(2) од Регулативата(ЕУ) № 1299/2013
и чл. 2(2) од Регулативата за спроведување на ИПА II)

2.3.6.1 Показатели за резултатите за приоритетна оска 3 (специфични за програмата)

Табела 15: Показатели за резултатите од конкретната програма

№	Показател	Единица мерка	Излезна вредност	Референтна година	Целен показател (2023 г.)	Извор на податоци	Интервал на известување
RI 3.1.1	Зголемување на креираните или проширени прекугранични бизнис мрежи	Процентен удел	29	2013	10%	<p><u>Основна вредност:</u> Имплементација на PHARE/CARDS</p> <p>Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за имплементацијата на ПГС од ИПА 2007-2013 г.</p> <p><u>Постигнати резултати:</u> Извештаи за напредокот и Годишни извештаи за имплементацијата на ПГС од ИПА 2014-2020 г.</p>	2018 2023
RI 3.1.2	Зголемено ниво на претпазливост за бизнис можностите, кои ги нуди регионот	Размер	Претстои да се утврди	2013	Зголемување	<p><u>Основна вредност и постигнати резултати:</u> Истражување</p>	2018 2023

2.3.6.2 Показатели за резултатите за приоритетна оска 2 (специфични за програмата)

Табела 16: Заеднички показатели за резултатите и показатели за резултатите за конкретната програма

№	Показател (назив на показателот)	Единица мерка	Целна вредност (2023 г.):	Извор на податоци	Интервал на известување
ОИ 3.1.1	Поддржани заеднички иницијативи за креирање на нови предпријатија и самовработување	Број	2	AIR	Годишно
ОИ 3.1.2	Број на учесници (одделно наведени мажи и жени) во поддржаните иницијативи за обука и квалификација	Број	150 (еднакво учество на мажи и жени)	AIR	Годишно
ОИ 3.2.1	Поддржани иницијативи за економски развој и поттикнување на инвестициите	Број	10	AIR	Годишно
ОИ 3.2.2.	Број на мрежи за соработка	Број	7	AIR	Годишно

2.3.7 Категории на активности*(Извор: буква (b)(vii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)***Табела 17: Категории на активности - Димензија 1 Област на активността**

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПОЗ	063 Поддршка на кластери и бизнис мрежи, кои основно се во корист на МСП	300 000
	064 Процеси за истражувања и иновации во МСП (вклучувајќи ваучери, проектирање, услуги и социјални иновации)	300 000
	066 Напредни услуги за поддршка на МСП и групи на МСП (вклучувајќи услуги за управување, маркетинг и проектирање)	370 000
	067 бизнис развој на МСП, поддршка на претприемништвото и инкубаторите (вклучувајќи поддршка на нивното одвојување)	370 000
	073 Поддршка на социјални претпријатија (МСП)	200 000
	103 Одржлива интеграција на пазарот на труд на младите луѓе, посебно оние кои се без работа, не се школуваат или не партиципираат во обуки, вклучувајќи млади луѓе, кои се загорзени од социјалното исклучување и млади луѓе од маргинализирани заедници, вклучително преку имплементација на Гаранцијата за младинците	220 000
	104 Самовработување, претприемништво и отворање на фирми, вклучувајќи микро, мали и средни претпријатија	370 000
	105 Еднаквост помеѓу мажите и жените во сите сфери, вклучувајќи пристап до работни места, напредок во кариерата, комбинирањето на работата и приватниот живот и поттикнување на рамноправна плата за иста работа.	200.000
	109 Активно вклучување, исто и тоа кое има за цел поттикнување на еднакви можности и активното учество и подобрување на вработувањето	151 365

Табела 18: Категории на активности - Димензија 2 Облик на финансирање

Приоритетна оска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПОЗ	01 - Грант	2 481 365

Табела 19: Категории на активности - Димензија 2 Вид територија

Приоритетна оиска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПОЗ	05 - Соработка преку национални или локални програмски области во национален контекст	2 481 365

Табела 20: Категории на активности - Димензија 6 Механизам за територијална димензија

Приоритетна оиска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПОЗ	07 - Не е применливо	

2.3.8 Кратко резиме на планираното користење на техничка помош , и тогаш кога е неопходно – мерки за зајакнување на административниот капацитет на органите што учествуваат во управувањето и контролата на програмите и корисниците, и кога е неопходно – активности за зголемување на административниот капацитет на соодветните партнери за учество во исполнување на програми (ако е неопходно)

(Извор: буква (b)(vi) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Приоритетна оиска	ПО 3 - Конкурентост
не е применливо/не е предвидено	

2.4 Опис на приоритетната оска за техничка помош

(Извор: буква (с) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

2.4.1 Приоритетна оска 4

№ на приоритетната оска	4
Назив на приоритетната оска	Техничка помош

2.4.2 Фонд, база за пресметка на помошта од Унијата

Фонд	Фондови од ЕУ (ЕФРР и ИПА)
Основа за пресметка (вкупно дозволени расходи или дозволени јавни расходи)	Вкупно дозволени расходи
Фактори за избор на основа за пресметка	

2.4.3 Специфични цели од тематскиот приоритет и очекувани резултати

№	4.1
Специфична цел	УПРАВУВАЊЕ СО ПРОГРАМАТА Максимално зголемување на ефективноста и ефикасноста на управување и имплементација на програмата на ИПА за ПГС Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г.
Резултати, што државите партнери имаат за цел да ги остварат со помош од Унијата ¹	Не е применливо

2.4.4 Активности, кои ќе се поддржат и нивниот очекуван придонес за спроведување на програмата

Приоритетна оска	Техничка помош
Техничката помош од една страна ќе ги поддржи активностите, кои го зголемуваат капацитетот на кандидатите и корисниците за да аплицираат и користат средства за програмата, а от друга страна, активностите за поддршка на управувањето и имплементацијата на програмата.	

¹ Неопходно е тогаш, кога финансиската поддршка од ЕУ за техничка помош во програмата за соработка ќе надмине 15 млн. евра

Трошоците за техничка помош ќе бидат наменети главно за активности за подготовка, управување, следење, оцената, информацијата и контролата.

Во согласност со член 35 од РЕГУЛАТИВАТА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ОД КОМИСИЈАТА (ЕУ) № 447 од 2 мај 2014 г. ограничувањето за Техничка помош е одредено на 20% од вкупниот износ, кој е доделен за програмата за прекугранична соработка.

Покрај тоа, средствата за Техничка помош ќе бидат користени за поддршка на управувањето со програмата (имплементација, следење, оценка, комуникација и др.) и за подобрување на административниот капацитет на програмските тела и заинтересираните страни.

Индикативните активности, поддржани со оваа Приоритетна оиска 3 се наведени подолу:

Управување и спроведување

- Поддршка на програмските тела во текот на спроведување на програмата; поддршка на активностите на Комитетот за следење; функционирањето на СС и др. (организирање на состаноци, трошоци за службени патувања, трошоци за реклама и комуникации, трошоци за надоместоци и др.).
- Разработка на студии, извештаи и истражувања за стратешки прашања, поврзани со имплементацијата на програмата. Овие документи ќе придонесат за правилна проценка на прогресот во спроведувањето и одржливоста на програмата.
- Оценување на квалитетот на апликациите за проекти.
- Организирање семинари, обуки и информативни настани на национално и прекугранично ниво (деталите ќе се утврдат во комуникациската стратегија) за поддршка на развивањето и имплементацијата на проектите.

Мониторинг, контрола и известување

- Спроведување на релевантни процедури за оценка на квалитетот и ризикот, следење и контрола на остварените програмски активности, како и активности, кои придонесуваат за намалување на административниот товар врз корисниците.
- Обезбедување на правилно функционирање на Системот за првична контрола (надоместоци за контролорите од првото ниво, трошоци за пат и сместување во текот на теренските посети и др.).
- Развивање и одржување на систем за управување, мониторинг, ревизија и контрола на програмата.

Информации и комуникации

- Разработка и одржување на интернет страна за програмата.
- Имплементација на широко распространети информациски активности за програмата и проектите, како и помошни активности, поврзани со комуникациите и јавните односи.
- Поддршка за дефинирање и утврдување на координативни мрежи и контакти меѓу претставниците на другите релевантни програми кофинансирани од ЕУ од УО, НО и СС (соседски програми за ПГС, национални програми и др.)

Оцена

- Оценка на спроведување на програмата за да ги постигне своите цели. За таа цел може да се изготви план за оценка во согласност со одредбите од регулативите, притоа може да е потребно користење и на надворешни експерти.

2.4.5 Показатели за конкретната програма

2.4.5.1 Показатели за конкретната програма, кои се очекува да придонесат за резултатите

Табела 21: Општи показатели за резултатите и показатели за резултатите од специфичната програма

№	Показател (назив на Показателот)	Единица мерка	Целен показател (2023 г.)	Извор на податоци	Интервал на известување
	Не е применлив				

2.4.6 Категории на активности

(Извор: буква (с)(v) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Соодведни Категории активности врз основа на усвоената од Комисијата номенклатурата, , и индикативната пресметка на помошта од Унијата

Табела 22: Категории на активности - Димензија 1 Област на активността

Приоритетна оиска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО4	121 - Подготовка, спроведување, мониторинг и верификација	1 244 243
ПО4	122 - Оценка и студии	205 000
ПО4	123 - Информација и комуникација	205 000

Табела 23: Категории на активности - Димензија 2 Форма на финансирање

Приоритетна оиска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО 4:	01 - Грант	1 654 243

Табела 24: Категории на активности - Димензија 2 Вид територија

Приоритетна оиска	Код	Износ (евра) ЕУ (ЕФРР+ИПА)
ПО 4:	05 - Соработка преку национални или локални програмски области во национален контекст	1 654 243

2.5 Табела за преглед на показателите за приоритетни оски и тематските приоритети

Табела 25: Табела за општите показатели на резултатите и показатели на резултатите за конкретната програма

Приоритетна оска	Тематски приоритет	Конкретна(и) цел(и):	Показатели за резултати	Одбрани излезни показатели за резултат
ПО 1	ТР (b)	КЦ 1.1 Заштита на животната средина и одржливо користење на природните ресурси во географскиот регион за ПГС	RI 1.1.1 Золемување на поддржаните заштитени подрачја	OI 1.1.1 Број на поддржани инвестиции за подобрување на условите во животната средина на географскиот регион од програмата OI 1.1.2 Број на заштитени природни подрачја, опфатени со поддржаните активности
			RI 1.1.2 Подобен капацитет за користење на заеднички природни ресурси	OI 1.2.1 Број на поддржани заеднички механизми за заштита на животната средина, поттикнување на биодиверзитетот и одржливо користење на природните ресурси OI 1.2.2 Број на институции/организации, кои партиципираат во активности поврзани со животната средина OI 1.2.3 Број на учесници во обуки и кампањи, кои се поврзани со животната средина
		КЦ 1.2 Спречување на ризици и ублажување на последиците од природните опасности и катастрофи предизвикани од човекот во географскиот регион за ПГС	RI 1.2.1 Зголемување на активностите во сферата на превенција и управување со ризици	OI 1.3.1 Поддржани инвестиции за подобрување на управувањето во случај на катастрофи и превенција на ризици OI 1.3.2 Поддржани инвестиции за подобрување на адаптацијата и ублажување на последиците од климатските промени
			RI 1.2.2 Зголемување на активностите во сферата на превенција и управување со ризици	OI 1.4.1 Поддржани заеднички механизми за управување во случај на катастрофи и превенција на ризици и подобрување на информираноста за климатските промени OI 1.4.2 Број на институции/организации, кои партиципираат во иницијативи, поврзани со спречување и управување со ризици

Приоритетна оска	Тематски приоритет	Конкретна(и) цел(и):	Показатели за резултати	Одбрани излезни показатели за резултат
				ОИ 1.4.3 Број на учесници во обуки и кампањи во сферата на спречување и управување со ризикот (вклучувајќи ги маргинализираните заедници и другите ранливи групи).
ПО 2:	ТП (d):	КЦ 2.1: Зголемување на туристичкиот потенцијал во регионот преку подобра заштита и одржливо користење на природното и културното наследство	RI 2.1.1 Зголемување на ноќевањата, на туристите во прекуграничниот регион	<p>ОИ 2.1.1 Број на културни и историски туристички објекти кои се реконструирани/обновени/опфатени од активности за заштита и конзервација</p> <p>ОИ 2.1.2 Должина на нови или реконструирани, или проширени патишта за пристап до природни, културни и историски туристички објекти, велосипедски и пешачки патеки</p> <p>ОИ 2.1.3 Број на новоизградени, или реконструирани, или проширени капацитети и атракции, кои се поврзани со туризмот</p> <p>ОИ 2.1.4 Број на изградени/реконструирани капацитети за пристап на лица со посебни потреби до или внатре во поддржаните туристички објекти</p>
		КЦ 2.2: Подобрување на конкурентноста на туристичката понуда на регионот за ПГС	RI 2.2.1 Зголемен број на креирани/поддржани заеднички туристички производи и услуги	<p>ОИ 2.2.1 Број на заеднички туристички производи, услуги, брендови, тематски рути</p> <p>ОИ 2.2.2 Број на активности, инструменти и иницијативи, кои се развиени и/или реализирани за поттикнување на одржлив туристички потенцијал во граничното подрачје.</p> <p>ОИ 2.2.3 Број на учесници во иницијативи за обука и квалификација во сферата на одржливиот туризам</p>
		КЦ 2.3: Поттикнување на соработката помеѓу учесниците од регионот во сферата на одржливиот туризам	RI 2.3.1 Зголемена информираност на јавноста во врска со одржливиот развој на природното и културното наследство и ресурсите	<p>ОИ 2.3.1 Број на прекугранични мрежи, кои се креирани или зајакнати во сферата на одржливиот туризам</p> <p>ОИ 2.3.2 Број на културни настани, кои се оддржани за промоција на културниот идентитет на регионот.</p> <p>ОИ 2.3.3 Број на учесниците во младински иницијативи</p>

Приоритетна оска	Тематски приоритет	Конкретна(и) цел(и):	Показатели за резултати	Одбрани излезни показатели за резултат
ПО 3:	ТР (g)	КЦ 3.1 Подобрување на конкурентноста на регионалните бизниси	RI 3.1.1 Зголемување на креираните или проширени прекугранични бизнис мрежи	OI 3.1.1 Поддржани заеднички иницијативи за отворање на нови фирми и самовработување OI 3.1.2 Број на учесници (наведено посебно за мажи и за жени) во поддржани иницијативи за обука и квалификација
			RI 3.1.2 Зголемено ниво на информација за можностите за бизнис, кои ги нуди регионот	OI 3.2.1 Поддржани иницијативи за економски развој и поттикнување на инвестициите OI 3.2.2 Број на мрежите за соработка
ПО 4:	Техничка помош	Не е применливо	Не е применливо	Не е применливо

III. ФИНАНСИСКИ ПЛАН

(Извор: буква (d) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

3.1 Планирани финансиски средства од ИПА (во евра)

(Извор: буква (d)(i) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Табела 26: Доделени финансиски средства

Фонд	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Вкупно
ИПА	825 889	1 195 690	1 713 412	3 106 328	3 167 962	3 229 596	3 303 556	16 542 434
	5,0%	7,2%	10,4%	18,8%	19,2%	19,5%	20,0%	100%

3.1.1 Вкупно предвидени финансиски средства од ИПА и национално кофинансирање (во евра)

(Извор: буква (d)(ii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Табела 27: Финансиски план

Приоритетна оска	Основа за пресметка на поддршката од ЕУ (Вкупно дозволени трошоци или дозволени јавни трошоци)	Поддршка од Унијата (a)	Национално учество (b) = (c)+(d)	Индикативна распределба на националното учество		Вкупно финансирање (e) = (a) + (b)	Процент на кофинансирање (f) = (a)/(e) (2)	Информација	
				Национално јавно финансирање (c)	Национално приватно финансирање (d) (1)			Уплата од трети земји	Учество на ЕИБ
Приоритетна оска 1		5 789 852	1 021 739	1 021 739	0	6 811 590	85%	0	0
Приоритетна оска 2		6 616 974	1 167 701	1 167 701	0	7 784 675	85%	0	0
Приоритетна оска 3		2 481 365	437 888	437 888	0	2 919 253	85%	0	0
Приоритетна оска 4		1 654 243	291 925	291 925	0	1 946 169	85%	0	0
Вкупно		16 542 434	2 919 253	2 919 253	0	19 461 687	85%	0	0

(1) Ке биде пополнето, откако приоритетните оски ќе бидат наведени како општи трошоци

(2) Овој процент може се заокружи до најблиската цела бројка во табелата. Соодносот (f) е точниот процент, кој е користен за поврат на средства

3.2 Пресметка според приоритетните оски и тематските цели

(Извор: буква (d)(ii) од чл. 8(2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Таблица 28; Пресметка според приоритетните оски

Приоритетна оска	Тематски приоритет	Помош од Унијата	Национално учество	Вкупно финансирање
ПО 1	ТР (b): Заштита на животната средина и поддршка на приспособувањето кон промената на климатските услови, превенција и управување со ризици	5 789 851,90	1 021 738,57	6 811 590,47
ПО 2:	ТП (d): Поттикнување на туризмот и културното и природното наследство	6 616 973,60	1 167 701,22	7 784 674,82
ПО 3:	ТР (g): Подобрување на конкурентноста, бизнис средината и развојот на малите и средните предпријатија, трговијата и инвестициите	2 481 365,10	437 887,96	2 919 253,06
ПО 4:	Техничка помош	1 654 243,40	291 925,31	1 946 168,71
Вкупно		16 542 434,00	2 919 253,06	19 461 687,06

IV. Интегриран пристап кон територијалнот развој (ако е применлив)

*(Извор: чл. 35(2) од Регулативата за спроведување на ИПА II)
и чл. 8(3) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)*

Опис на интегрираниот пристап кон територијалниот развој, имајќи ги предвид содржината и целите на програмата за соработка, и приказ на начинот на кој таа помага за постигнување на програмските цели и очекуваните резултати.

Програмата ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г. има интегриран приод за да реши заеднички територијални проблеми. Ова е со склад со стратегијата на ЕУ 2020 за интелигентен, одржлив и инклузивен раст и преку кохерентен и комплементарен пристап помага за Спогодбата за партнерство на Република Бугарија и Националниот стратешки документ за Република Македонија . Таа има за цел интензивирање на прекуграничната соработка помеѓу луѓето и институциите во регионот, за заемно решавање на заедничките проблеми и искористување на неискористениот потенцијал за забрзување на развојот на прекуграничниот регион на еден ресурсно ефикасен начин.

Во овој интегриран контекст, трите приоритетни оски со нивно меѓусебно дополнување, придонесуваат за следните цели:

Приоритетна оска 1 „Животна средина“ TP (b)

Регионот е високо изложен на ризиците од климатските промени и природни катастрофи како што се поплави и пожари. Со прекугранична соработка потребно е обезбедување на висок степен на превенција од ризици. Приоритетот на програмата во целина треба да го зголеми слабиот капацитет за нивно ублажување и осигурување на услуги за спасување. Оваа приоритетна оска и помага за Стратегијата на ЕУ за приспособување кон климатските промени.

Вториот аспект, опфатен со оваа приоритетна оска, е поврзан со заштитата на екосистемите и биодиверзитетот, одржливото искористување на природните ресурси и заштита на животната средина. Ова е меѓусебно поврзано со првиот аспект од оваа приоритетна оска, и помага за суштината на приоритетна оска 2, чијашто цел е зголемување на вредноста на природното и културното наследство на регионот за развој на туризмот.

Приоритетна оска 2 „Туризам“ (TP d)

Подрачјето е богато со ресурси од природното и културно наследство, и поради тоа туризмот и искористувањето на природното и културното наследство на регионот се вклучени во главните национални стратегии за развој на двете држави - затоа ПО ги следи заедничките национални развојни цели.

Туризмот како економски сектор е многу зависен од фактори кои се поврзани со животната средина, затоа мора да се третира не само од тесен индустриски аспект, но и како на елемент за интегрирано територијално планирање.

Активностите во врска со оваа ПО се зголемување на вредноста на единствените природни и културни богатства на регионот и поддршка на одржливиот развој на туристичкиот сектор. На овој начин оваа ПО е исто така меѓусебно поврзана со ПО 3. Активностите во оваа област имаат потенцијал за вклучување на младите и жените и имаат позитивно влијание врз вработувањето, кои се интердисциплинарни проблеми на оваа програма.

Приоритетна оска 3 „Конкурентност“ TP (g)

Активностите во однос на оваа ПО се силно поврзани со целите на Европа 2020 и приоритетите за национален развој преку зголемување на конкурентноста на МСП, поттикнување на претприемништвото, размената на идеи, подобрување на вештините и технологиите и поттикнување кон отворање на нови фирми.

Зголемувањето на вештините за бизнис, иновациите, трансферот на ноу-хау и подобро поврзување на образовниот систем со потребите на пазарот, ќе ги зајакне фирмите и ќе има позитивен ефект врз вработувањата и ќе отвора перспективи за младите и ранливите групи.

4.1 Локален развој предводен од заедниците (таму, каде што е соодветно)

Пристап кон користење на инструментите и принципите на локалниот развој предводен од заедниците, со цел утврдување на подрачјата, каде што ќе се имплементираат

*(Извор: чл. 35(2) од Регулативата за спроведување на ИПА II)
и чл. 8(3) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)*

Не е применливо

4.2 Интегрирани територијални инвестиции (ИТИ) (таму, каде што е соодветно)

Пристап кон користење на Интегрирани територијални инвестиции (ИТИ) (како што е утврдено во член 36 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013), освен во случаите вклучени во 4.2 и доделување на индикативни финансиски средства од секоја приоритетна оска

*(Извор: чл. 35(2) од Регулативата за спроведување на ИПА II)
и чл. 8(3) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)*

Не е применливо

4.3 Придонес на планираните дејности за макрорегионалните стратегии и стратегиите за морските сливови, потчинети на потребите на планскиот регион, така како што се дефинирани од државите – партнери и со земање во обзир тогаш кога е применливо, на стратешки важните проекти кои се дефинирани во овие стратегии (таму каде што е соодветно)

(Кога државите-партнери и регионите партиципираат во макрорегионални стратегии и /или стратегии за морските сливови)

(Извор: буква (d) од чл. 8(3) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Стратегијата на ЕУ за Дунавскиот регион (СЕУДР) е макрорегионална стратегија, чија што цел е решавање на заеднички проблеми преку усогласување и координација помеѓу постоечките политики и иницијативи, и се имплементира во целиот дунавски регион. Шест од 11 приоритетни оски од СЕУДР се релевантни или се преклопуваат со оваа прекугранична програма. Тие се:

- ПО 02 Енергија „Да се поттикнува повеќе оддржлива енергија“

- ПО 03 Култура и туризам „Поттикнување на културата и туризмот и меѓучовечките контакти“
- ПО 04 Квалитет на водите: „Обновување и одржување на квалитетот на водите“
- ПО 05 - Ризици за животната средина: „Управување со ризиците за животната средина“
- ПО 06 Биодиверзитет, предели, квалитет на воздухот и почвата: „Зачувување и одржување на биодиверзитетот, пределите и квалитетот на воздухот и почвата“
- ПО 08 Конкурентност „Поддршка на конкурентноста на претпријатијата“
- ПО 09 Луѓе и вештини „Вложување во луѓе и вештини“

Сепак, географски само бугарската страна од програмскиот регион е дел од регионот на СЕУДР. Така да пожелна е координација на оваа програма за ИПА ПГС и СЕУДР (меѓусебна информација), но конкретни механизми за финансирање на активности, релевантни кон СЕУДР од бугарската страна на програмската област не се предвидуваат.

V. ОДРЕДБИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА СОРАБОТКА

5.1 Релевантни власти и органи

(Извор: чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Табела 29: Органи на Програмата

(Извор: Буква (а)(i) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Институција/орган	Назив на институцијата/органот и одделот или единицата	Раководител на институцијата / органот (позиција или должност)
Управен орган	Генерален директорат „Управување на територијалната соработка“ - Министерство за локален развој и јавни работи на Република Бугарија	Генерален директор Генерален директорат „Управување на територијалната соработка“ - Министерство за локален развој и јавни работи на Република Бугарија
Орган за сертификација	Директорат „Национален фонд“ при Министерството за финансии на Република Бугарија	Директор Директорат „Национален фонд“ при Министерството за финансии на Република Бугарија
Ревизорски орган	Извршна агенција „Ревизија на средствата од ЕУ“ при министерот за финансии на Република Бугарија	Извршен директор Извршна агенција „Ревизија на средствата од ЕУ“ при министерот за финансии на Република Бугарија

Органот, на кој Комисијата ќе ги префрла средствата, е:

(Извор: буква (b) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

☐ Управувачки орган	Генерален директорат „Управување на територијалната соработка“ - Министерство за локален развој и јавни работи на Република Бугарија
☒ Орган за сертификација	Директорат „Национален фонд“ при Министерството за финансии на Република Бугарија

Табела 30: Орган или органи, кои извршуваат задачи во сферата на контрола и ревизија

(Извор: Буква (а)(ii) и (iii) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Институција/орган	Назив на институцијата/органот и одделот или единицата	Раководител на институцијата / органот (позиција или должност)
Орган или органи, назначени да спроведуваат контролни функции	<u>За Република Бугарија:</u> Министерство за локален развој и јавни работи на Република Бугарија	Министер за локален развој и јавни работи на Република Бугарија
	<u>За Република Македонија :</u> Министерство за локална самоуправа на Република Македонија	Министерство за локална самоуправа на Република Македонија
Орган или органи, назначени да одговараат за спроведување на ревизорски функции	<u>За Република Бугарија:</u> Извршна агенција „Ревизија на средствата од ЕУ“ при министерот за финансии на Република Бугарија	Извршен директор Извршна агенција „Ревизија на средствата од ЕУ“ при министерот за финансии на Република Бугарија
	<u>За Република Македонија :</u> Ревизори - претставници на групата - Ревизорско тело при Владата на Република Македонија , за ревизија на инструментите за претпристапна помош	Генерален ревизор за ИПА - раководител на Ревизорското тело при Владата на Република Македонија за ревизија на инструментите за претпристапна помош

5.2 Заеднички Комитет за мониторинг

Табела 31: Индикативна листа на Заедничкиот комитет за мониторинг

Назив на институцијата/органот и одделот или единицата	Улога во програмата	Контакт информации на институцијата/органот
Европска комисија	Советодавна	Европска комисија, Директорат „Локална и урбана политика“
Национален координатор за ИПА	Одлука	
Управувачки орган	Одлука	Министерство за локален развој и јавни работи на Република Бугарија ул. „Кирил и Методиј“ № 17-19, Sofia 1202, Бугарија тел.: +359 2 9405 487, факс: +359 2 9870 737 www.mrrb.government.bg
Национални органи	Одлука	Министерство за локална самоуправа на Република Македонија ул. „Кирил и Методиј“ No. 54, 1000 Скопје,

		<p>Република Македонија тел: +389 (0) 2 3253 921, факс: +389 (0) 2 3253 920 http://www.mls.gov.mk/</p>
Претставник за макрорегионалната стратегија (кога програмата се преклопува со макрорегион, вклучен во стратегија од ЕУ)	Одлука	<p><u>За Република Бугарија:</u> Министерство за локален развој и јавни работи на Република Бугарија ул. „Кирил и Методиј“ № 17-19, Sofia 1202, Бугарија тел.: +359 2 9405 487, факс: +359 2 9870 737 www.mrrb.government.bg</p> <p><u>За Република Македонија :</u> Не е применливо</p>
Регионални органи	Консултативни	
Локални органи	Одлука	
Компетентни органи од централната јавна администрација	Одлука	
Социјални и економски партнери	Одлука	
Граѓански организации (животна средина, еднакви можности, недискриминација)	Одлука	
Академска и научна јавност	Одлука	
ЕИБ	Консултативни	
Други (по договор меѓу државите-партнери)	Консултативни	<p>Орган за сертификација - Директорат „Национален фонд“ при Министерството за финансии на Република Бугарија ул. „Г. С. Раковски“ № 102, Софија 1040, Бугарија тел.: +359 2 9859 2781, +359 2 9859 2790</p> <p>Ревизорско тело - Извршна агенција „Ревизија на средствата од ЕУ“ при министерот за финансии на Република Бугарија ул. „Славјанска“ № 4, Софија 1040, Бугарија тел. +359 2 9859 5200; факс: +359 2 9859 5202</p>

5.3 Постапка за основање на Заедничкиот секретаријат

(Извор: буква (а)(iv) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Во согласност со член 23 (2) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013 Управувачкото тело (УО) во координација со Националното тело (НО), ќе формира Заеднички секретаријат (ЗС).

Заедничката работна група одлучи да распореди ЗС на истото место во Кустендил (Република Бугарија) со филијала во Струмица, Република Македонија, за програмскиот период 2014-2020 г., како што беше и во текот на програмата Република Бугарија - Република Македонија 2007-2013 г., поради следните причини:

- искуството од еден цел програмски период ќе овозможи што е можно побрз почеток на спроведувањето на новата програма (брзо стартување на повиците за предлози по одобрувањето на програмата, за обезбедување на висок степен на апсорпција);
- канцелариите во Кустендил и Струмица се веќе постоечки административни тела со целосно функционални раководни структури и со искуство во управување на програмата. Тоа ќе го гарантира намалувањето на трошоците за активности, како на пример трошоците за обука;
- работните постапки на постоечкиот ЗС биле веќе предмет на ревизија и може лесно да се ажурираат во согласност со одредбите од новите регулативи на ЕУ и научените лекции.

Трошоците за задачите на ЗС ќе се финансираат од буџетот за Техничка помош од програмата. Персоналот на ЗС добро владее англиски јазик, како и еден од официјалните јазици од државите-партнери (македонски или бугарски).

Главна улога на филијалата во Струмица е да им служи како локален пункт за контакт на корисниците или потенцијалните корисници на проекти.

Бидејќи персоналот од програмата за ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија е веќе обучен и има искуство, тој ќе превземе дополнителни одговорности според стручноста на секое лице за програмата за ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г.

Регрутирањето на нов персонал (во главната канцеларија и во филијалата) ќе биде организирано преку јавна и транспарентна постапка, обезбедувајќи балансиран број на експерти од двете држави преку поттикнување на еднакви можности меѓу кандидатите.

Постапката за избор на персонал ќе се спроведува само од УО и/или НО во согласност со релевантните национални одредби и/или прописи и ќе се состои од четири фази: - (1) административната ускладеност на поднесеното барање и подобноста на кандидатот, (2) оцена на поднесената документација, (3) писмен испит и (4) интервју. Трошоците на ЗС ќе се покриваат од буџетот на ПО 4 „Техничка помош“. Бројот на персонал и описот на работата на ЗС бидат предмет на одобрување од ЗКМ.

5.4 Генерален опис на организацијата за управување и контрола

(Извор: буква (а)(v) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

I. Институционални мерки

Заеднички Комитет за мониторинг

Во согласност со член 38 од Регулативата за спроведување (ЕУ) № 447/214 од Комисијата од 2 мај 2014 година, во врска со специфичните правила за спроведување на Регулативата (ЕУ) № 231/2014 од Европскиот парламент и од Советот за креирање на Инструмент за претпристапна

помош (ИПА II), државите-членки треба да формираат Заеднички комитет за мониторинг (ЗКМ) во рок од 3 месеци по известувањето за одобрување на програмата од страна на Европската комисија.

ЗКМ ќе биде составен од претставници на Управувачкото тело (УО), Националното тело (НО), Комисијата и националниот координатор за ИПА, како и од други релевантни национални тела и заинтересирани страни, вклучувајќи ги граѓанското општество и организациите од приватниот сектор. Составот на ЗКМ ќе ги почитува принципите за партнерство и управување на повеќе нивоа.

Комисијата, Органот за сертификација (СО) и Ревизорското тело (ОО) ќе учествуваат во работата на ЗКМ во својство на советници.

ЗКМ ќе ги извршува своите функции во согласност со одредбите на член 38 од Регулацијата за спроведување ИПА II) и членовите 49 и 110 од Главните надлежности и одговорности на ЗКМ како што следува:

- Преглед на севкупната ефикасност, квалитет и кохерентност на имплементацијата на сите активности за остварување на целите, кои се наведени во прекуграничната програма, договори за финансирање и релевантните стратешки документи. Кога е потребно, тој може да даде препораки за корективни мерки.
- Мониторинг преку референтни индикатори, кои се наведени во програмата за прекугранична соработка, во согласност со Регулацијата (ЕУ) № 1299/2013).

СКН ќе ги разгледува и одобрува:

- сите прашања, кои влијаат врз имплементацијата на оперативната програма;
- методологијата и критериумите, што се користат при изборот на активности;
- годишниот и завршниот извештај за имплементација;
- планот за евалуација на оперативната програма и сите негови измени, вклучувајќи и кога тој е дел од заеднички план за евалуација во согласност со член 114(1). ЗКМ ќе го испита остварениот напредок во имплементацијата на планот за евалуација и идните активности во врска со наодите од евалуациите;
- комуникациска стратегија/план за оперативната програма и сите промени на стратегијата/планот;
- секакви предлози на УО за промени на оперативната програма.

ЗКМ на својата прва седница сам ги усвојува своите процедурални правила. Процедуралните правила како една од другите теми треба да вклучуваат детална листа од задачите на ЗКМ.

ЗКМ ќе биде предводена од Председател (УО) и Потпредседател (НО). Седниците на ЗКМ ќе се предводат од претставникот на земјата домаќин или УО. Одлуките ќе се донесуваат едногласно.

ЗКМ ќе заседава најмалку еднаш годишно. Можат да се свикуваат и дополнителни состаноци на иницијатива на една од земјите учеснички или од страна на Комисијата, особено на тематска основа.

Управно тело

Главниот директорат „Управување на територијалната соработка“ - Министерство за регионален развој на Република Бугарија е назначен да ги извршува функциите на единствено Управно тело за прекуграничната програма Република Бугарија - Република Македонија.

Управното тело е одговорно за управувањето и спроведувањето на програмата за ПГС ИПА во согласност со принципите за сигурното финансиско управување и со одредбите на член 125 од Регулацијата (ЕУ) № 1303/2013, а особено за:

- поддршка на работата на Комитетот за мониторинг, наведен во чл. 47 од Регулацијата за применливите одредби и обезбедување на податоци, што му се потребни за спроведување на своите задачи (податоци, кои се поврзани со напредокот на оперативната програмата за остварување на своите цели и, финансиски податоци и податоци, поврзани со индикаторите и фазите);

- изготвување и презентирање пред Комисијата по одобрувањето од ЗКМ на годишниот и завршниот извештај за имплементацијата;
- презентација на интермедијарни тела и корисници на информации, кои се релевантни за соодветно извршување на своите задачи и спроведување на активностите;
- креирање на систем за снимање и складирање на податоци во електронска форма за секоја активност, неопходни за мониторинг, оценка, верификација и ревизија, вклучувајќи податоци за поединечните учесници во активностите, (ако е применливо);
- да се осигури дека податоците, кои се наведени во горната точка се собираат, внесуваат и складираат во Информативниот систем за управување (ИСУ).

Што се однесува на изборот на активностите, УО е одговорен за:

- изготвување и, по одобрувањето, за спроведување на постапки за избор и критериуми, кои:
- обезбедуваат придонес од активностите за остварување на специфичните цели и резултати од релевантната приоритетна оска;
- се недискриминаторски и транспарентни;
- да гарантира дека селекцијата на активности за финансирање е во согласност со критериумите, кои се применливи за прекуграничната програма и да одговараат на актуелните правила на Заедницата и на националните правила во текот на целиот период од имплементацијата;
- да им обезбеди на корисниците право на примање документи, кои ги наведуваат условите за поддршка за секоја активност, вклучувајќи ги конкретните барања во врска со производите или услугите кои мора да се достават активностите, финансискиот план и роковите за имплементација;
- да се убеди, дека корисниците имаат административен, финансиски и оперативен капацитет за спроведување на горенаведените услови, и тоа пред одобрувањето на активностите;
- да биде сигурен, дека активностите кои се избрани да бидат поддржани од фондовите, не вклучуваат активности кои биле дел од постапка, што била или мора да биде предмет на обновување во согласност со член 71 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013 по преместувањето на производството надвор од програмското подрачје;
- утврдување на категориите на активности и мерките, за кои се обезбедуваат трошоци за активностите.

Што се однесува на финансиското управување и контрола на оперативната програма, УО е одговорен за:

- обезбедување на верификација, дека кофинансираните производи и услуги се доставени, и дека пријавените трошоци од страна на корисниците се платени и се во согласност со важечките закони, оперативната програма и со условите за поддршка на активностите;
- вршење исплати на водечките корисници;
- да биде сигурен, дека корисниците кои партиципираат во спроведувањето на активности за кои се рефундирани средства врз основа на дозволените и реално направени расходи, одржуваат или посебен сметководствен систем или поседуваат соодветен сметководствен код за сите операции кои се поврзани со активностите.
- воведување на ефикасни и сразмерни мерки против измамите, кога ќе се земе во предвид утврдениот ризик;
- утврдување на постапки за обезбедување на сите документи, кои се поврзани со трошоци и ревизии, и се потребни за вршење на адекватно Ревизорско следење, и за складирање во согласност со точка (g) од член 72 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013.
- изготвување на декларацијата за управување и годишниот преглед, кои се наведени во точките (a) и (b) од член 59 (5) од Финансиската регулатива.

Државно тело

Аналогот на УО е надлежен за координација на програмата во Република Македонија и Министерството за локална самоуправа, кое дејствува како Државно тело.

Државното тело ги има следниве надлежности и одговорности:

- да го поддржува УО во имплементација на Програмата;
- да обезбеди расположливост на средства од националното кофинансирање за буџетот од приоритетот за Техничка помош;
- да обезбедува достап до информации за УО и ОО, со цел имплементација на нивните соодветни задачи;
- да организира постапки за селекција и да именува проценители од страната на Република Македонија ;
- да ја обезбеди усогласеноста на трошоците со правилата од програмата, Заедницата и на програмските постапки преку соодветен систем за контрола;
- да ги одредува контролорите, одговорни за вршење на примарната контрола на партнерите, кои се лоцирани во Република Македонија ;
- да ги именува претставниците на Република Македонија во ЗКМ;
- да обезбедува адекватно Ревизорско следење на системот во врска со имплементација на програмата во Република Македонија ;
- да спречува, пронаоѓа и корегира грешки, кои се извршени од страна на корисниците од Република Македонија ;
- во рок од 15 работни дена да го информира УО за секоја најдена или претпоставена нередовност, која е поврзана со програмата, и е извршена на територијата на Република Македонија ;
- да ги обезбедува потребните средства во случај на дезангажирање на средствата на програмско ниво, сразмерно на одобриениот проектен буџет и спроведените активности од Република Македонија ;
- да биде сигурен, дека корисниците кои партиципираат во спроведувањето на активности за кои се рефундирани средства врз основа на дозволените и реално направени расходи, одржуваат или посебен сметководствен систем или поседуваат соодветен сметководствен код за сите операции кои се поврзани со активноста.
- воведување на ефикасни и сразмерни мерки против измамите, кога ќе се земе во предвид утврдениот ризик;
- утврдување на постапки за обезбедување на сите документи, кои се поврзани со трошоци и ревизии, и се потребни за вршење на адекватно Ревизорско следење, и за складирање во согласност со точка (g) од член 72 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013.

Орган за сертификација

Со одлука на Министерскиот совет, Дирекцијата „Национален фонд“ при Министерството за финансии на Република Бугарија е утврдена како Орган за Сертификација, кој е одговорен за добивање на средства од Европската комисија за програмите ИПА ПГС на надворешните граници од ЕУ за периодот 2014-2020 г. Во согласност со член 126 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013, Органот за сертификација е одговорен за:

- изработката и поднесување на барања за плаќање до Комисијата и да утврди, дека тие се изработени од веродостојни сметководствени системи, се базираат на проверливи придружни документи и биле предмет на верификација од страна на УО;
- изработка на годишните извештаи, кои се наведени во буква (а) од чл. 59(5) од Финансиската регулатива;
- проверка на комплетноста, точноста и вистинитоста на сметките и дека трошоците, кои се евидентирани во сметководствените книги одговараат на важечките закони и се направени во однос на избраните активности, за финансирање во согласност со

критериумите, кои се применуваат на оперативната програма и важечките закони;

- да гарантира дека постои систем што снима и складира во електронска форма сметководствени податоци за секоја активност и кој ги потврдува сите податоци, потребни за барањата за плаќање и сметките, вклучувајќи ги повратните средства, рефундираните средства и повлечените суми по откажувањето на целиот или дел од финансирањето на одреден операција или програма;
- да гарантира со цел изготвување и презентација на барања за плаќање, дека тој ја добил потребната информација од УО за постапките и верификацијата, спроведени во однос на трошоците;
- земајќи ги предвид на резултатите од сите ревизии извршени од или под покровителство на Ревизорското тело, при изготвувањето и поднесувањето барања за плаќање;
- одржување на компјутеризирани сметководствени архиви за трошоците, кои се поднесени до Комисијата, и на соодветното државно учество, исплатено на корисниците;
- водење сметка за повратните суми и повлечените средства по целосното или делумното откажување на финансирањето на дадената операција. Рефундираните суми се враќаат во буџетот на Унијата пред завршување на програмата, преку нивно одземање од следни барања за плаќање.

Ревизорско тело

Извршната агенција „Ревизија на средствата од ЕУ“ при министерот за финансии на Република Бугарија е утврдена за Ревизорско тело.

Во согласност со член 127 од POP, ОО обезбедува спроведување на ревизии за правилно функционирање на системот за управување и контрола и на соодветен образец на активности врз база на пријавените трошоци. Сите пријавени трошоци ќе бидат предмет на ревизија врз база на репрезентативен образец и, како општо правило, со методите на статистичките обрасци.

Ревизорското тело исто така е одговорно за:

- гаранција дека ревизорската работа се води според меѓународно прифатените стандарди за ревизија;
- подготовка на стратегија за ревизија за вршење на ревизии во рок од осум месеца по усвојувањето на оперативната програма. Стратегијата за ревизија ја дефинира методологијата за ревизија, методот за формирање на ревизорски обрасци за активности и планирањето на ревизиите во однос на тековната пресметковна година и две последователни пресметковни години. Стратегијата за ревизија се ажурира еднаш годишно од 2016 г. до и вклучително 2020 г.

Покрај тоа Ревизорското тело изготвува и:

- ревизорско мислење во согласност со став 2 од член 59 (5) од Финансиската регулатива № 966/2012;
- годишен извештај за контрола, кој ги содржи главните заклучоци од спроведените ревизии во согласност со член 127 (1) од Регулотивата (ЕУ) № 1303/2013, вклучувајќи ги и наодите, во однос на недостатоците, во системите за управување и контрола и предложените и имплементирани корективни активности.

На крајот од реализацијата на програмата Ревизорското тело изработува конечен извештај за ревизорска активност и дава ревизорски заклучок за завршната сметка на трошоците.

Во согласност со член 52 (d) од Регулотивата за имплементација (ЕУ) № 447/214 од Комисијата од 2 мај 2014, Ревизорско тело ќе добие помош од **Група ревизори**, вклучувајќи претставници од Република Бугарија и Република Македонија. Групата ревизори го потпомага ОО во изготвувањето и имплементацијата на ревизорската стратегија. Ревизорската стратегија исто така укажува кои мерки се спроведени од ОО и Групата ревизори, со цел да се осигури дека истата методологија за ревизија, во согласност со меѓународно прифатените стандарди за ревизија, се применува од страна на сите членови на групата на ревизори.

Заеднички секретаријат

СС е заедничка структура, која гарантира непристрасност во имплементацијата на програмата.

СС има двојна функција (ви согласност со член 23(2) од Регулативата за ЕТС): да го поддржува УО и ЗКМ во извршувањето на нивните функции и на потенцијалните корисници да им обезбедува релевантни информации за програмата.

Задачите на заедничкиот секретаријат ќе бидат следниве:

1) Главни задачи:

- Координирано со УО управување на спроведувањето на оперативната програма, припрема на потребните материјали за имплементација на оперативната програма/проекти; вршење посети на лице место; нудење помош на партнерите за проектите во врска со спроведување на активностите и финансиското управување;
- Соработка со корисниците/потенцијалните корисници за прибирање на потребните податоци и информации за процесот на ажурирање на програмските документи, изработка на извештаи и други документи, што са потребни за мониторинг на напредокот на програмата;
- Прибирање и обработка на информациите, кои се добиени од страна на корисниците;

2) Административни аранжмани:

- Придонес кон прирачникот за постапките од програмата (одобрен од страна на УО);
- Обезбедување на соодветна обука за персоналот, за обезбедување на правилната имплементација на програмата;
- Исполнување на задачата на секретаријатот на СКП;
- Обезбедување на секретаријат на секој друг комитет, кој е креиран во склоп на програмата;
- Во согласност со УО и заедно со него, организирање на секакви други состаноци, средби, семинари, конференции и др., кои се поврзани со имплементацијата на програмата;
- Исполнување во предвидениот рок на сите други инструкции на УО во врска со имплементацијата на програмата, и инструкции кои стануваат задолжителни од денот на нивното објавување во писмена форма;

3) Пласирање на повиците за доставување на предлози, оцена и за избор на активностите;

- Учество, кое е усогласено со УО, во изготвување на критериумите за подобност и оцена на проектите, во изготвувањето на Прирачник за апликантот, како и за изготвување на календар за повиците за доставување на предлози;
- Поддршка во припремата и изготвувањето на проектите;
- Организирање на настани, кои се поврзани со пласирањето на повиците за доставување на предлози во подобното подрачје од програмата; обезбедување публицитет на повиците за доставување на предлози; стимулирање на партнерства во подобното подрачје;
- Управување со претставувањето на формулари за аплицирање; учество во изготвувањето на соодветните обрасци за оцена;
- Учество во процесот на оценување; обезбедување на известување на корисниците за резултатите од процесот на оцена и избор;

4) Сключување на договори

- Учество во подготвувањето на обрасци за договори за субвенционирање;
- Подготовка на договори за субвенционирање, прибирање податоци од корисниците и доставување на договорите до УО за нивно потпишување;

- Вршење на преддоговорни посети на лице место за избраните активности (каде што е применливо);
- Учество во постапката на преговори за селектираните проекти (каде што е применливо);
- Давање појаснувања на корисниците за нивните обврски, кои се дефинирани во договорите за субвенционирање.

5) Финансиско управување и ревизија

- Да биде контактна точка за сите корисници, да ги прима документите, кои се поврзани со спроведувањето на активностите, и нивна анализа во согласност со постапките;
- Во предвидените рокови да се извести УО за можни потенцијални нерегуларности;
- Спроведување на мерки за спречување, откривање и контрола на нерегуларности;
- Преземање на сите неопходни мерки за борба против измама;
- Обезбедување на било какви информации до УО во врска со проекти финансирани во предвидените рокови и поддршка на контролните и ревизорските активности;
- Поддршка на УО во почитувањето и спроведувањето на сите препораки, кои доаѓаат од ревизијата на ЕУ и од Ревизорското тело, во согласност со утврдените рокови.

6) Мониторинге на програмата и проектите

- Мониторинг на спроведувањето на активностите, анализа и проверка на извештаите за напредокот, посети на лице место и др.;
- Изготвување и доставување на кои било други извештаи или документи, што се бараат од УО;
- Прибирање и ажурирање на технички, финансиски и статистички информации на ниво на проект, обезбедување на вклучувањето на овие податоци в електронскиот систем;

7) Информации и јавност

- Спроведување на релевантните (за ЗС) активности од Комуникацискиот план од програмата;
- Поддршка на УО во подготовката и доставувањето на информативни материјали до корисниците;
- Ажурирање на информациите на веб страната од програмата.

Деталната листа на обврските на ЗС ќе се утврди во Прирачникот за спроведување на програмата.

II. Организација на управувањето, имплементацијата и контролата на програмата

Избор на активности

Програмата за ПГС ИПА Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 г. ќе поддржува активности, кои што имаат директно прекугранично влијание, што се сфаќа во смисла на почитување на следниве услови: заеднички развој, заеднички персонал, заедничка имплементација и заедничко финансирање. Прекуграничните проекти од програмата за ПГС од ИПА укажуваат дека партнерите од двете држави учеснички треба задолжително да соработуваат во заедничкиот развој и имплементација. Покрај тоа тие мора исто така да одберат еден од следниве принципи за партнерство: заеднички персонал или заедничко финансирање.

Изборот на активностите се врши преку повици за предлози и/или стратешки проекти со одлука на ЗКМ:

- **Повиците за доставување на предлози** се однесуваат до механизам, со кој се пласира процесот за селекција, за да се избере кандидат на конкурентна база.

- **Стратешките проекти** треба да се насочени кон клучни специфични цели, што можат да се постигнат само со вклучување на големи партнерства и да се базират на доделувањето на повеќе финансиски средства отколку апликации за заеднички проекти под повиците за доставување на предлози.

Географска подобност

Во согласност со член 39(2) од Регулативата за имплементација (ЕУ) № 447/214 од Комисијата од 2 мај 2014, селектираните активности треба да ги вклучуваат корисниците од двете држави учеснички, од кои најмалку еден мора да е од Бугарија како држава членка. Корисниците и активностите треба да бидат лоцирани во најмалку еден од регионите според NUTS ниво III (или еквивалентен регион во држава која не е членка), кој е вклучен во прекуграничната програма и погоре наведен. Важен исклучок од ова правило е подобноста на корисниците, кои се наоѓаат надвор од подобните прекугранични региони, гарантирајќи, дека активностите се во корист на програмското подрачје и се задоволени условите од член 44(2) од Регулативата за имплементација (ЕУ) № 447/214 од Комисијата од 2 мај 2014. Вкупната сума, која е утврдена од програмата за активности вон програмското подрачје не треба да надминува 20% од помошта од Унијата на ниво програма.

Корисници

Во согласност со член 40(2) од Регулативата за имплементација (ЕУ) № 447/214 на Комисијата од 2 мај 2014, еден од потенцијалните корисници треба да биде назначен од страна на партнерите како водечки корисник. Водечкиот корисник ги спроведува задачите, кои се наведени во член 40, и тоа:

- да ги вклучи аранжманите со другите корисници во договор, кој предвидува одредби, кои меѓу другото го гарантираат сигурното финансиско управување со средствата, кои се доделени за активностите, вклучувајќи ги и аранжманите за враќање на непрописно исплатените суми;
- да ја преземе одговорноста за обезбедување на спроведувањето на целата операција;
- да гарантира, дека трошоците прикажани од страна на сите корисници се направени во спроведувањето на постапката и одговараат на активностите договорени помеѓу сите корисници, и да се во согласност со документот подготвен од Управувачкото тело;
- гарантира, дека трошоците прикажани од страна на други корисници се верифицирани од страна на контролор(и).

Главниот корисник и неговите партнери треба да бидат правно основани организации (правни лица) на територијата на Република Бугарија и Република Македонија и мора да бидат непрофитни организации. Организации кои работат за профит и политички партии, не се допуштаат како корисници на Програмата за ПГС ИПА Република Бугарија - Република Македонија.

Креирање/ подготовка на проекти

Потенцијалните корисници ќе бидат соодветно информирани за целите на програмата и приоритетите за поддршка, предусловите за добивање финансиска поддршка и посебните постапки. Поддршка за генерирање и подготовка на проекти, вклучувајќи пронаоѓање партнер ќе бидат обезбедени од страна на СС.

Подобност и критериуми за селекција

Активностите ќе се оценуваат според критериумите претходно утврдени од ЗКМ.

Критериумите за подобност и административната усогласеност ќе бидат формулирани со цел да се обезбеди административна и формална усогласеност на проектите кои треба да се поднесат. Тие вклучуваат: поднесување пред истекување на крајниот рок, комплетноста на доставената документација, прекуграничен карактер на составот на партнерство, формална усогласеност на апликантите со критериумите, итн

Критериуми за избор ќе се применуваат за оние проекти, кои први ги исполниле критериумите за квалификуваност и административна усогласеност, и ќе ја оценат нивната усогласеност со стратешките и оперативните принципи, од кои се води селекцијата на проектите.

Квалитетот на проектите, како што се гледа во нивната усогласеност со критериумите за

избор, е многу важен, за да се гарантира дека Програмата обезбедува конкретни и видливи резултати, кои се справуваат со проблемите и потребите на програмското подрачје на прекуграничен и интегриран начин. Проектите кои се фокусирани само на истражувања (без применети резултати), вклучувајќи ги и само размената на искуство или кои не укажуваат на конкретни и одржливи консеквентни или "меки" активности (студии, истражувања, итн), нема да бидат поддржани од Програмата.

Оцена

Оцената на активностите (предлози за проекти) се спроведува во следниве три фази:

- Отворање на понудите
- Проверка на административната согласност и подобност
- Техничка оцена / Оцена на квалитетот.

Проверката за административна усогласеност и подобност се врши од страна на официјално назначена група на претставници од УО/НО/ Република С.

Оцената на квалитетот се врши од страна на надворешните оценувачи од Бугарија и Република Македонија, именувани од страна на УО/НО.

Стандардните правила и процедури за доделување и обем на задачите на надворешните оценувачи, треба да бидат дефинирани во Деловникот за работа / прирачник за надворешни проценители и други релевантни програмски документи.

Критериумите за избор на надворешни проценители ќе бидат формулирани со цел да се обезбеди фер конкуренција, еднакви можности и квалитетен избор на кандидатите. Избраните надворешни оценувачи треба да поседуваат минимум потребни знаења и искуства за прашања опфатени со ИПА Прекугранична програма Република Бугарија - Република Македонија.

За секој повик за доставување на предлози, еднаков број на оценувачи од двете земји ќе бидат одредени за оценување на техничките и квалитетот на пристигнатите предлози за проекти.

Процесот на оценување ќе биде организиран и поддржан од страна на ЗС и релевантните информации ќе бидат евидентирани во системот за управување со информации. Резултатите од сите етапи на оценување ќе бидат сумирани во извештај и претставени на ЗКМ за донесување на одлука.

Селекција на проектите и одобрување

ЗКМ ќе одлучува за одобрување на проектите и за износот на програмскиот финансиски придонес за секоја операција. Детални правила за донесувањето на одлуки ќе бидат вклучени во деловникот за работа на Заедничкиот комитет за следење.

Операциите не може да се селектираат за помош од ИПА II кога истите биле физички завршени или целосно имплементирани, пред барањето за финансирање во рамките на програмата за прекугранична соработка да биде поднесено од страна на корисникот пред УО, без оглед на тоа дали сите поврзани исплати биле направени од страна на корисникот.

Во текот на постапката за избор под одреден повик за доставување на предлози, се превземаат мерки за избегнување на двојно финансирање на операциите, предложени за финансирање на работењето преку:

- Членовите на ЗКМ - претставници од различни институции и организации кои се задолжени за управување со програми/шеми, финансирани на национално ниво во подрачјата поврзани со оние кои се финансирани од Програмата, и кои следат да нема преклопување на активностите;
- Проверка на документацијата за преклопување на активности, поддржани од други финансиски извори (национални, ЕУ, други);
- Вршење на посети на самото место, за инвестициски проекти со цел да утврди дали: (1) објектот што е предмет на предложената инвестиција, навистина постои и е во физичка состојба како што е опишано во предлог-проектот (други инвестициски активности се извршуваат во текот на фазата за проценка); и (2) објектот, предмет на предложената инвестиција, веќе е имплементиран/делумно имплементиран или е во

фаза на имплементација.

Склучување на договори

Врз основа на одлуката на ЗКМ, УО ќе продолжи со спроведување на постапката за склучување на договорите за субвенции со водечките корисници. УО и СС ќе спроведат преддоговорни посети на инвестициите кои се предложени за финансирање и ќе организираат преговори за сите предлози, кои се одобрени за финансирање.

Договорите со водечките корисници ќе бидат подготвени со одобрен формулар-образец на стандарден договор за субвенционирање заедно со прилозите. Спроведувањето на активностите во проектот може да започне само откако договорите ќе бидат потпишани од УО, како и од водечкиот корисник.

Систем за управување и контрола

Системите за управување и контрола на програмата се креираат во согласност со член 47 од Регулативата за имплементација (ЕУ) № 447/214 од Комисијата од 2 мај 2014 и во согласност со членовите 72, 73 и 74, 122(1) и (3), 128 и 148 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013.

УО ќе се осигура дека системот за управување и контрола за програмата е создаден во согласност со конкретните правила на ИПА и дека тие системи функционираат ефикасно.

Систем за примарна контрола

Во согласност со член 23 (4) Регулатива (ЕУ) № 1299/2013 и член 125 (4) (а) од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013 секоја од државите учеснички го дефинира органот или надлежното лице за вршење на верификација на трошоците за активностите, во однос на корисниците на нејзината територија („контролор(и)“).

Контролорот(ите) ќе обезбеди контрола и верификација на:

- испорака на производи и услуги;
- исправноста на расходите, пријавени за спроведените активности од страна на соодветниот корисник;
- усогласеноста на такви расходи, сродни активности, како и на тендерските постапки со прописите на Заедницата и, кога е релевантно, со националните правила; и
- усогласеноста на тие трошоци, сродни активности и дел од активностите, со дозволените трошоци наведени во апликацијата.

Во **Република Бугарија**, се формира децентрализиран систем за примарна контрола. Министерот за регионален развој и јавни работи или од него овластеното лице, него/неа ќе му ги додели задачите за примарна контрола на контролорот(ите) во согласност со важечката законска регулатива за јавна набавка или во рамките на постоечкото трудовото право.

Стандардните правила и процедури за спроведување на контролните активности се дефинирани во прирачникот за примарна контрола и во другите релевантни документи.

За **Република Македонија**, врз основа на одобрена внатрешна методологија, примарната контрола ќе се извршува врз основа на децентрализиран систем - од страна на независни надворешни контролори, избрани од централна листа составена на национално ниво.

Трошоците за верификација на примарната контрола мора да бидат покриени од страна на буџетот на програмата под ПО "Техничка помош".

Финансиско управување

УО ќе биде надлежен за управување со оперативната програма во согласност со принципот на сигурно финансиско управување.

УО врши плаќања према главниот корисник во согласност со член 132 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013 (Водечкиот корисник потоа е одговорен за трансакцијата на средствата од ИПА до своите партнери за проектот).

УО ќе воспостави процедури за гарантирање дека сите документи во однос на трошоците и ревизијата, неопходни за обезбедување на соодветната ревизорска трага, се чуваат во согласност со условите од член 72 (g) од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013.

УО обезбедува акумулирање на сите информации за расходите и редовно поднесува извештај за сертификација и извештај за трошоците до КО.

Мониторинг

УО и ЗКМ го обезбедуваат квалитетот на имплементацијата на програмата во согласност со принципот на сигурно финансиско управување. ЗКМ ќе го набљудува спроведувањето на Програмата и ќе го обезбеди остварувањето на целите од Програмата преку рационално користење на доделените средства. Мониторингот ќе се врши преку споредување на индикаторите, кои се наведени овде.

Инструментите кои се користат за мониторинг на програмата се годишните извештаи (и финалниот извештај) за спроведувањето, како што е наведено во член 14 од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013. Годишните извештаи (и финалниот извештај) ќе бидат подготвени од страна на СС, проверени од страна на УО и одобрени од страна на ЗКМ пред нивното поднесување до Комисијата. Известувањето, информациите и комуникациските задачи ќе се вршат во согласност со член 42 од Регулативата (ЕО) № 447/2014.

Следењето на програмата ќе се направи преку Систем за управување со информации, кој ќе обезбеди специфични за проектот технички и финансиски информации. Известувањето ќе се изврши од страна на водечкиот корисник во име на сите партнери, преку периодични и завршни извештаи до ЗС. ЗС ќе ги провери усогласеноста на извештаите со апликацијата за проектот. Податоците од извештаите ќе бидат зачувани во системот за управување, кој врз основа на тие податоци ќе генерира годишни извештаи за спроведувањето, кои се доставуваат до Европската комисија.

Оцена на програмата

Програмата е предмет на прелиминарна (ex-ante), интермедијарна и подоцнежна (ex-post) евалуација од независни оценувачи, со цел да се подобри квалитетот на програмата и да се оптимизира распределбата на финансиските средства. Оценувањето се врши од страна на внатрешни или надворешни експерти, кои се функционално независни од органите, надлежни за спроведување на програмата. Сите проценки ќе бидат јавно објавени. Одредбите од член 41 од Регулативата (ЕО) № 447/2014 година се целосно применети.

Земјите учеснички заеднички спровеле прелиминарна евалуација во согласност со член 55 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013. Прелиминарната евалуација е извршена од страна на надворешни експерти, кои се функционално независни од органите одговорни за подготовка на програма. Препораките на тимот за прелиминарното оценување се земени предвид во текот на процесот на изработка на Програмата.

За време на програмскиот период, УО ќе овозможи оценка(и) за оценување на ефективност, ефикасност и влијанието од спроведувањето на програмата, врз основа на планот за евалуација и подоцнежни активности. Најмалку еднаш во текот на програмскиот период, треба да се направи оцена, на каков начин поддршката со средства за програмата придонесла за постигнување на целите за секоја приоритетна оска. Сите оценки ќе бидат разгледани од страна на ЗКМ и испратени до Комисијата.

5.5 Распределба на обврските меѓу инволвираните страни во случај на финансиски корекции, наметнати од страна на управувачкиот орган или Комисијата

(Извор: буква (a)(vi) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Секоја држава-партнер е надлежна за истражување на нерегуларностите извршени од страна на корисниците лоцирани на нејзината територија. Во случај на систематски неправилности, државата-партнер ќе ја прошири својата истрага, за да ги опфати сите активности кои се потенцијално погодени. Државата-партнер ќе направи финансиски корекции во врска со поединечни или системски неправилности во работењето или во оперативната програма. Финансиските корекции ќе се состојат од поништување на целиот или дел од јавниот придонес за одредена активност или за оперативната програма. Финансиските корекции се запишуваат во годишните сметки на Управниот орган за сметководствената година во која е одлучено за поништувањето.

Управниот орган треба да обезбеди поврат на секој износ исплатен како резултат на неправилности, од страна на водечкиот корисник. Корисниците треба да ги повратат на водечкиот корисник сите погрешно исплатени суми. Посебни одредби во врска со повраток на износите кои се предмет на неправилности треба да се вклучат и во договорот кој ќе биде потпишан со водечкиот корисник, како и во договорот за партнерство кој ќе се потпише помеѓу партнерите. Програмата ќе им достави на корисниците образец на Договорот за партнерство.

Доколку главниот корисник не успее да обезбеди повраток од други корисници или ако Управниот орган не успее да обезбеди повраток од водечкиот корисник, државата-партнер на чија територија се наоѓа предметниот корисник, ќе му ги врати на органот на управување на сите износи кои му биле неправилно платени на соодветниот корисник. Управувачкиот орган е одговорен за повратот на соодветните износи во општиот буџет на Унијата, во согласност со распределбата на обврските меѓу земјите учеснички, како што е утврдено во програмата за соработка.

Во согласност со член 85 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013 (РОР), Комисијата има право на вршење финансиски корекции преку целосно или делумно поништување на помошта од Унијата за програмата и да спроведе повраток од државата партнер, за да исклучи од финансирањето трошоци направени од Унијата, кои се во спротивност со важечкото право на Унијата или националното право, вклучително во врска со недостатоци во системите за управување и контрола, кои биле откриени од страна на Комисијата или од Европскиот завод за ревизија.

Во случај на финансиски корекции од страна на Комисијата поради системски неправилности, двете држави партнерки се обврзуваат да ја поделат сумата помеѓу себе пропорционално со одобрените буџети за проектите и преземените активности од страна на корисниците од Република Бугарија и Република Македонија, погодени од финансиската корекција. Во случај на финансиски корекции од страна на Комисијата, поради случајни или необјаснети неправилности, двете држави партнерки партнери се обврзуваат да го испитаат секој поединечен предмет. Финансиските корекции од страна на Комисијата не влијаат на обврските на државите партнерки за да бараат повраток во согласност со одредбите на важечките европски регулативи.

5.6 Употреба на еврото (каде што е применливо)

(Извор: чл. 28 од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Избрана метода за конверзија на трошоци, кои се остварени во друга валута наместо во евра

Во согласност со член 28 од Регулативата на ЕТС, трошоците направени од партнерите во проектот, кои се наоѓаат во земји кои се надвор од еврозоната ќе бидат претворени во евра. Конверзија се врши од страна на корисниците, така што се користи месечниот сметководствен девизен курс на Комисијата, за месецот во кој трошокот му бил поднесен за верификација на Управниот орган или на контролорот во согласност со член 23 од оваа Регулатива.

5.7 Учество на партнерите

(Извор: буква (с) од чл. 8(4) од Регулативата (ЕУ) № 1299/2013)

Преземени активности за вклучување на партнерите (наведени во член 5 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013) во подготовка на програмата за соработка, како и улогата на овие партнери во подготовката и имплементацијата на програмата за соработка, вклучувајќи го и нивно учество во Заедничкиот комитет за следење.

Изработката на Програмата ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија 2014-2020 беше организирана во согласност со пристапот за партнерство, како што е наведено во член 5 од Регулативата (ЕУ) № 1303/2013. Генералниот директорат "Управување со територијална соработка" - Министерството за регионален развој и јавни работи на Република Бугарија, како иден УО на Програмата го координираше процесот со поддршка од ЗС.

Одржување на широко партнерство беше водечки принцип во текот на целиот процес на програмирање. Заедничка работна група (СРГ) е основана во ноември 2013 година, врз основа на партнерството и рамноправната застапеност на државните органи (национални, регионални и локални), економските и социјалните партнери, релевантни тела на граѓанското општество, вклучувајќи еколошки партнери, невладини организации и тела, одговорни за поттикнување на социјалната инклузија, полова еднаквост и недискриминација, која го водеше процесот на развој на програмата и ги одобруваше главните фази од подготовката на програмата, и на програмата како целина. Работната група за разгледување на одредени теми и нацрт-предлози, исто така, е основана во ноември 2013 година.

ОП беше разработена во текот на интерактивен консултативен процес, притоа вклучувањето на засегнатите страни беше организирано во неколку фази:

- Он-лајн анкета меѓу националните и регионалните чинители беше спроведена во февруари 2014 година со 142 испитаници, како прв чекор во консултативниот процес за програмата. Истражувањето, исто така, имаше за цел да ги увиди очекувањата на испитаниците во врска со обемот, содржината и други важни аспекти од програмата, како и нивните преференции за тематските приоритети за соработка за периодот 2014-2020. Тоа помогна да се идентификуваат специфичните барања и очекувања кон новата програма меѓу потенцијалните целни групи.
- Беа организирани два круга на регионални консултативни форуми. Првиот круг се одржа во февруари-март 2014 година во градовите Струмица, Штип, Куманово, Кустендил и Благоевград со 182 учесници. Заклучоците на анализата од ССВР и територијалната анализа беа презентирани и дискутирани, а беа истражени и очекувањата во врска со идната програма. Во текот на вториот круг одржан во јуни 2014 г- во Струмица се одржа заеднички регионален консултативен форум за нацрт-стратегијата од програма со 52 учесници. Беше

презентирана Нацрт-стратегија за инвестирање во рамките на програмата на избраните од страна на СРГ тематски приоритети. Заинтересираните страни го дадоа својот придонес во однос на специфичните цели, резултатите, примери на активности, како и потенцијалните типови на корисници. Извештаите од он-лајн анкетата и двата круга од регионалните консултативни форуми беа објавени на веб страната на Програмата, а исто така и доставени до членовите на СРГ.

- Извештаите од он-лајн анкетата и двата круга од регионалните консултации беа објавени на веб страната на Програмата, а исто така и доставени до членовите на СРГ.
- Релевантните нацрт-програмски документи и публикации, како и информации за процесот на програмирање, редовно се објавуваат на веб-страницата на Програмата.
- Нацртот на програмата е на располагање за консултации со јавноста на веб страната на Програмата и беше добиена значајна повратна информација, која беше вклучена во ОП, таму каде што е потребно.

Нацрт-програмата беше елаборирана во согласност со придонесот од Заедничката работна група и од регионалните и локалните засегнати страни, со што се гарантира сопственоста на планираните интервенции од страна на учесниците и градење на искуство и know-how од релевантните учесници.

Во текот на спроведувањето на Програмата, органите на програмата ќе го поттикнуваат активното учество на засегнатите страни преку интернет инструменти и периодични настани, со цел размена на информации во врска со напредокот при имплементацијата на програмата, како и преку покана на заинтересираните страни активно да учествуваат во нејзината имплементација.

VI. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРИНЦИПИ

6.1 Одржлив развој

Властите на Република Бугарија и Република Македонија при подготовката и реализацијата на програмите треба да овозможат да бидат отсликани барањата за заштита на животната средина, ублажување и прилагодување кон климатските промени, заштита на биолошката разновидност и екосистемите, издржливост на непогоди и превенција и управување со ризиците.

Во случајот на Програмата ТГС ИПА Република Бугарија - Република Македонија најголемите проблеми се поврзани со заштита на животната средина и заштота на биолошката разновидност, издржливото искористување на природните ресурси, мерките поврзани со климатските промени, управувањето на ризиците за животната средина и подготовки за непредвидени ситуации. Овие проблеми се поврзани со заштита на животната средина како издржлива вредност на регионот и како претпоставка за одржлив туризам.

Генерално и трите димензии на одржливоста, а поточно еколошката, економската и социјалната ќе бидат земени во предвид во рамки на програмата, поради што таа допринесува директно за компонентите за стратегијата “ Европа 2020“ за интелигентен, одржлив и обединувачки пораст.

За сите оски од стратегијата на програмата за одржлив развој се гледа како на меѓудисциплинарна тема, заедничка за сите три столба (економски, социјален и еколошки), кои се подеднакво застапени во сите приоритетни оски на програмата.

Приоритетна оска 1 на Програмата, која што е насочена кон соработка за природните и културните ресурси за одржлив развој, посветува посебно внимание на заштита на животната средина, ресурсната ефективност, промена на климата (што вклучува омекнување и приспособување) како и природни опасности, одржливоста, превенцијата и управувањето со непогоди и ризици. Во овие области Програмата најмногу допринесува за стекнување и распространување на знаења и капацитет за заштита и одржливо користење на природните ресурси и разгледува прашања, поврзани со управување на ресурсите. Приоритетна оска 2 чиј предмет е одржливиот туризам е насочена кон создавање на одржливи туристички услуги, при што за привлечноста на туризмот, ќе помага одговорниот развој и одржливата оценка на постојните природни и културни ресурси кои што ќе се управуваат и зачувуваат на одржлив начин. Приоритетната оска 3, која што е насочена кон конкурентоста, посветува посебно внимание на економската и социјалната одржливост. Освен тоа, акцентирањето врз меѓудисциплинарната тема за младината, жените и ранливите групи е насочено кон социјалната димензија на одржливоста.

Освен активностите во рамки на приоритетите на Програмата, кои што можат да го потпомогнат одржливиот развој, се дефинирани и повеќе активности кои што можат да бидат употребени во проектите, предложени за секоја од избраните Приоритетни оски.

Сите проекти и активности по Програмата можат да вклучат мерки за намалување на емисиите од нивните активности, нап. преку :

- активна работа на пошироки еколошки проблеми
- активна работа на конкретни еколошки проблеми, како на пр. промена на климата, како и подржувањето на биолошката разновидност и екосистемите.
- Извршување на еколошко управување (структурирана размена на искуства, развој на капацитет и др.

- активна работа по прашања на одржливост, како : еколошки, економски и социјални проблеми
- Воспоставување на мерки за организирање и проведување на конференции и активности на одржлив начин.

Освен тоа сите проекти, финансирани од програмата треба :

- да допринесуваат за примена на преработената Стратегија на ЕУ за одржлив развој (2009 г.) кое што треба да се докажува од секој кандидат за проект на убедлив и транспарентен начин. Тоа ќе се оценува како критериум за избор на проект.
- Да ги почитуваат принципите на политиката на Заедницата во однос на заштитата и подобрувањето на природното наследство и биолошката разновидност, како и поврзаните со тоа измени , како Директивата за флората – фауната местоживеалиштата и Директивата за птиците, кои се “камен темелникот на политиката на Европа за заштита на природата“ (Европска комисија, 2013 г., онлајн).
- Да се стремат кон пошироко искористување на обновливи извори на енергија.

Преку соодветна организација на управувањето Програмата ИПА ТГС Република Бугарија - Република Македонија ќе го помогне еколошкиот одржлив развој на регионот за трансгранична соработка. Освен почитувањето на стандардите барани од законот, програмата се стреми да не дозволи последици, кои што не се одржливи или се неблагоприятни за животната средина на сите нивоа на периодот за спроведување на програмата. Негативните влијанија треба да се избегнуваат до возможно најголем степен.

Позитивните последици и потенцијалот за заемно дополнување на Програмата ИПА ТГС Република Бугарија – Република Македонија за оптимализирање на нејзиниот допринос за еколошки одржлив развој ќе биде проучен продлабочено и, кога ќе биде возможно, ќе биде развиен. Само кога тоа ќе биде возможно ќе се посвети внимание на планирањето и реализацијата на еколошки решенија и проекти.

Програмата се спроведува преку повеќе проекти. Оценката за квалитетот на прифатливите предлози за проекти треба да се базира на избор на критериуми за квалитет, кои се заеднички за сите Приоритетни оски и Инвестиционни приоритети. Придонесот на секој проект за тие принципи ќе биде разгледан од квалитативна гледна точка во рамки на избор на проекти и мониторингот и оценката на програмата. Политиката, која е насочена кон одржливиот развој, ќе биде проверувана во секоја фаза на спроведување на програмата – на ниво на програма и на ниво на проект.

6.2 Еднакви можности и недискриминација

Генерално, целта на Европската унија е борба со „дискриминацијата базирана врз пол, раса или етничко потекло, религија или верувања, повредувања, возраст или сексуална ориентација“ (EU COM, општи одредби). Со зелената книга за недискриминација и еднакви можности за сите, Европската комисија објавува заедничка стратегија за „позитивно и активно поттикнување на дискриминацијата и еднакви можности за сите“ (EU COM, online, 2014). Тоа совпаѓа со Генералната изјава за човечки права на ООН.

Стратешката цел на програмата ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија, е да обезбеди заштита против дискриминација, преку транспонирање од земјите членки да помага во обединувачки прекуграничен развој и да ги претвори граничните подрачја во подобро место за живот и работа. Недискриминацијата ги надминува проблемите на полот и стекнува поширока димензија. Макар што антидискриминациското законодавство е утврден аспект на правните системи во ЕУ, заостанува практичната примена на недискриминациски практики. Исто така, проблем претставува и еднаквиот достап до информација и контрола врз тоа дали

се исполнуваат барањата за недискриминација. Во текот на изработка на програмата, во анализата на ССБН се испочитувани принципите за недискриминација и се разгледани соодветните проблеми кои се поврзани со етничкиот и религиозен состав на регионот, возрасната структура и социјалниот и демографски развој во програмскиот регион (поврзан основно со миграција и стареење). Стратегијата на програмата акцентира врз придобивките од програмата за сите.

Основните потреби се појавуваат во повеќе проблеми кои се базирани на различниот развој во двете држави во врска со програмата во последните години, од нееднаквости во областа на достапот, до различен економски развој и социјална област. Очигледен е моделот центар-периферија. Во последните декади, економскиот развој тргна по различни патишта, постојат економски разлики меѓу градските, руралните, централните и периферните региони. Нееднаквостите исто така се видливи во социјалната област: посебно руралните и планиските средини се судруваат со негативни демографски трендови и случаи на одлив на мозоци поради миграција на млади и добро образовани работници.

Принципите за еднакви можности и недискриминација се обезбедуваат преку активности за поддршка во области како зголемување на информираноста, размена на искуство, обука, распространување на информација и др., кои се исто така наведени во Зелената книга на ЕУ за еднаквост и недискриминација.

Во програмскиот период 2014-2020 г., основниот акцент на програмата е насочен кон подобрување на условите за живот во граничните области. Приоритетната оска 2 е насочена кон соработка во областа на природните и културните ресурси и во зголемување на вештините и услугите за одржлив развој на туризмот. Еден од главните приоритети на Приоритетна оска 3 е зголемување на конкурентноста на бизнисот во прекуграничниот регион, со што и на овој начин се создаваат нови можности за вработување на сите групи на население. Посебен акцент исто така ќе биде поставен врз создавањето на можности за работа на младинците, ранливите групи и луѓето во руралните средини.

Освен активностите во рамките на приоритетите што можат изречно да го решат намалувањето на нееднаквоста, дефинирани се и повеќе активности, што можат да бидат применети во проекти, доставени за секоја одбрана Приоритетна оска.

Сите активности што се остваруваат во Програмата ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија, можат да вклучуваат мерки за придржување кон принципот на еднакви можности и недискриминација, на пример преку:

- Активна работа врз проблемот со демографските промени
- Активна работа за проблемот во периферните региони
- Акцентирање врз и привлекување на младинците, жените и ранливите групи.

Освен тоа, сите проекти што се финансирани во програмата, треба да гарантираат дека спроведените активности не создаваат било каков вид на дискриминација.

Почитувањето на принципот за недискриминација и еднакви можности ќе биде обезбедено во сите фази на спроведување на програмата. Освен тоа, тој ќе биде гарантиран и во текот на извршување на финансиската поддршка и оценка на неговото влијание.

6.3 Еднаквост меѓу мажите и жените

Како и кај одржливиот развој, така и поттикнувањето на еднаквост меѓу мажите и жените е еден од задничките принципи на фондовите за ОСП (вж. EU PAR, 2013) и еден од основните принципи на ЕУ. Во договорот на Унијата е наведено, дека Унијата „ќе се бори против социјалното исклучување и дискриминацијата, и ќе ја поттикнува социјалната праведност и заштита, еднаквост меѓу жените и мажите, солидарност меѓу генерациите и заштита

на правата на детето“ (Договор за ЕУ, 2007 г. чл. 3).

Поради тоа, Унијата ја следи „стратегијата за еднаквост меѓу жените и мажите“ во периодот 2010 - 2015, при што ги следи тематските приоритети, вклучувајќи еднаква економска независност, еднакво плаќање за работа со еднаква вредност, еднаквост во донесување на решенија, достоинство, чесност и отстранување на насилството врз основа на пол, поттикнување на еднаквоста на половите надвор од проблемите на Унијата и хоризонталните проблеми (улога на половите, законодавство и др.) (види EU COM Review, 2010).

И сепак, програмската област е соочена со проблеми во областа на одлив на мозоци, посебно во руралните и поконкретно во периферните средини. Поради недостиг на работа, добро образованите млади жени и мажи ги напуштаат своите селски домови и мигрираат во градските региони. Освен тоа, ризикот од бедност за различни групи - како жените, е дефиниран како основна слабост во подрачјето на централна Европа. Сите овие проблеми се поврзани со нееднаквоста меѓу половите во програмскиот регион.

Програмата ИПА ПГС Република Бугарија - Република Македонија, придонесува за целите на Европа 2020 за обединувачка економија, и поради тоа - за повисоко ниво на еднаквост меѓу мажите и жените. Поради тоа, програмата допринесува за надминување на конкретните слабости во граничните области, како високиот процент на миграција во странство, случаите на одлив на мозоци и ризикот од сиромаштија за различни групи (на пример жените, ранливите групи). За програмскиот период 2014-2020, основниот акцент на програмата е поставен врз подобрување на условите за живот во регионот.

Посебно Приоритетна оска 2 на програмата (Туризам) и Приоритетна оска 3 (Конкурентост), даваат рамка за поттикнување на можностите за еднаквост меѓу мажите и жените. Освен конкретните дејства во рамките на приоритетот на Програмата, дефинирани се и повеќе дејности кои можат да се применат во проекти, обезбедени за секоја одбрана Приоритетна оска.

Сите проекти и активности на програмата можат да вклучат мерки како:

- Активна работа врз проблемот за поголема еднаквост
- Вклучување и мониторинг на еднаквото учество на жените и мажите
- Поддршка за подобар и подиверзифициран пазар на труд за жените

Освен тоа, сите проекти што се финансирани со програмата, треба да допринесат за принципите на „Стратегијата за еднаквост меѓу жените и мажите“.

Исто така, примената на мерките сообразно со конкретните потреби на жените и мажите, ќе се базира и на национални одредби кои се насочени кон еднаквите можности. Во рамките на програмата за ПГС, ќе се почитува еднаквиот статус на мажите и жените и нема да се толерира дискриминација на лица врз основа на пол, раса, потекло. Почитувањето на принципот за еднаквост меѓу мажите и жените ќе се обезбеди во текот на спроведување на сите фази на програмата како и при доделување на финансиска помош од фондовите. Принципот ќе се почитува исто така и во фазата на дефинирање на критериумите за селекција на проектите. Политиката која е насочена кон еднаквост на половите и спречување на дискриминацијата, ќе се следи во текот на сите фази на спроведување на програмата - како на програмско, така и на проектно ниво.

VII. ПРИЛОЗИ

- 7.1 Нацрт-извештај на прелиминарната процена (вклучувајќи резиме на извештајот)
- 7.2 Писмена потврда за согласност со содржината на програмата за соработка (Извор: чл. 8(9) од Регулатива (ЕУ) № 1299/2013)
- 7.3 Карта на регионот, опфатен со програмата за соработка
- 7.4 „Резиме за граѓаните“ на програмата за соработка
- 7.5 Стратегиска оцена на животната средина и еколошки извештај
- 7.6 Ситуациска анализа и SWOT анализа
- 7.7 Учество на заинтересираните страни
- 7.8 Тематска концентрација
- 7.9 Листа на користените кратенки
- 7.10 Список со направените измени - белешки, прелиминарана оцена
- 7.11 Концептуална белешка за методологијата за одредување на показатели за резултати